

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εμπειρική διερεύνηση της εργασιακής ένταξης των
αποφοίτων Διοίκησης και Οικονομίας στην Ελλάδα για τα
έτη 2016-2017

Όνοματεπώνυμο Σπουδαστών:

ΤΣΙΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΣΤΑΥΡΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ, 2018

ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εμπειρική διερεύνηση της εργασιακής ένταξης των αποφοίτων
Διοίκησης και Οικονομίας στην Ελλάδα για τα έτη 2016-2017

Περιεχόμενα

Πίνακας Διαγραμμάτων/Πινάκων.....	4
Πρόλογος.....	5
Εισαγωγή.....	6
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
<i>Κεφάλαιο 1: Επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.....</i>	<i>8</i>
1.1 Ορισμοί.....	11
1.2 Εννοιολογικές προσεγγίσεις.....	12
<i>Κεφάλαιο 2: Σχέση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αγορά εργασίας.....</i>	<i>16</i>
2.1 Εισαγωγικά.....	16
2.2 Η έννοια της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας.....	17
2.3 Επιχειρηματικότητα στα πλαίσια των προγραμμάτων σπουδών διοίκησης και οικονομίας.....	18
2.4 Στόχος δια βίου μάθησης στα πλαίσια της επιχειρηματικότητας.....	19
<i>Κεφάλαιο 3: Διεθνής εμπειρία επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.....</i>	<i>21</i>
3.1 Εισαγωγικά.....	21
3.2 Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης.....	22
3.3 Εκπαίδευση και ένταξη των νέων στην Ευρώπη.....	24
<i>Κεφάλαιο 4: Η υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα.....</i>	<i>28</i>
4.1 Εισαγωγικά.....	28
4.2 Ελληνική επιχειρηματικότητα και Ανώτατη Εκπαίδευση.....	28
4.3 Σχετικές δομές δράσεων επιχειρηματικότητας.....	42
4.4 Δράσεις προώθησης και ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας και καινοτόμων δράσεων.....	44
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
<i>Κεφάλαιο 5: Η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας.....</i>	<i>45</i>

5.1 Προβληματική και στόχος.....	45
5.2 Μεθοδολογία της έρευνας.....	46
5.3 Τα ερευνητικά εργαλεία.....	48
5.3.1 Το ερωτηματολόγιο των αποφοίτων Διοίκησης και Οικονομίας.....	48
5.3.2 Δομή του ερωτηματολογίου.....	49
5.3.3 Οι συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών.....	50
5.4 Προβλήματα της ερευνητικής διαδικασίας.....	51
5.5 Ταυτότητα της έρευνας.....	52
5.6 Τα στάδια της έρευνας.....	53
5.7 Η επεξεργασία των δεδομένων.....	53
<i>Κεφάλαιο 6: Αποτελέσματα έρευνας με ερωτηματολόγιο.....</i>	<i>55</i>
Βαθμός Αξιοπιστίας Δεδομένων.....	90
<i>Αποτελέσματα έρευνας με συνέντευξη.....</i>	<i>91</i>
<i>Κεφάλαιο 7: Γενικά Συμπεράσματα.....</i>	<i>93</i>
Βιβλιογραφία.....	95
Παράρτημα.....	102

Πίνακας Διαγραμμάτων/Πινάκων

Διάγραμμα 1: Ποσοστό απασχολησιμότητας νέων που αποφοίτησαν πρόσφατα στην Ε.Ε.....	32
Διάγραμμα 2: Συνεργασία εταιρειών με Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.....	32
Διάγραμμα 3: Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα και σε χώρες-μέλη της ΕΕ-28.....	33
Διάγραμμα 4: Εξέλιξη ποσοστού απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα.....	35
Διάγραμμα 5: Ποσοστό απασχόλησης στα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5- 8) στην ΕΕ-28, 2016.....	35
Διάγραμμα 6: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης, Ελλάδα.....	36
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 2003-2016.....	37
Διάγραμμα 8: Καταμερισμός αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με βάση το αντικείμενο σπουδών.....	39
Διάγραμμα 9: Απασχολούμενοι με τριτοβάθμια εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών στην Ελλάδα, 2016.....	40
Διάγραμμα 10: Εξέλιξη απασχολούμενων με τριτοβάθμια εκπαίδευση στον κλάδο Δημόσια Διοίκηση και Οικονομία.....	41
Πίνακας 1: Εκπαιδευτικά Ιδρύματα με βάση το έτος ίδρυσης του αντίστοιχου Τμήματος τους Διοίκησης Επιχειρήσεων.....	9
Πίνακας 2: Δομή Εκπαιδευτικού Προγράμματος Επιχειρηματικότητας.....	38

Πρόλογος

Η απορρόφηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αποτελεί ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της καθημερινότητάς μας πλέον, τόσο σε πολιτικό και κυβερνητικό επίπεδο, όσο και σε κοινωνικό και προσωπικό επίπεδο. Είναι γνωστό, ότι καθημερινά παρατηρούμε την συνεχή μείωση των θέσεων εργασίας ως μα από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης που βιώνουμε παγκοσμίως.

Έχοντας ως έναυσμα την παραπάνω αναφορά και σημαντικότητα του ζητήματος που τέθηκε, επιδιώκεται η διεκπεραίωση της παρούσας έρευνας, τα ευρήματα της οποίας σκοπεύουν να αποτυπώσουν τις κύριες εκείνες παραμέτρους απορρόφησης ή μη απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από την εγχώρια αγορά εργασίας. Η αποτύπωση, η επεξήγηση και εν τέλει τεκμηρίωση των παραγόντων εκείνων που προσδιορίζουν την έννοια και το περιεχόμενο της απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι η χρυσή τομή που χρήζει να διερευνηθεί και να καταγραφεί. Αυτή είναι και η ουσία της παρούσας έρευνας, η οποία θα προσπαθήσει να αποτυπώσει σε βάθος το περιβάλλον που επικρατεί στην αγορά εργασίας. Η αξία μάλιστα των ευρημάτων της έρευνας επαυξάνεται με την επιλογή μεθοδολογίας της έρευνας μέσω ερωτηματολογίων, αποτυπώνοντας με αυτό τον τρόπο τις τάσεις που επικρατούν στην τοπική και εγχώρια αγορά εργασίας, τροφοδοτώντας με αυτό τον τρόπο τις υπάρχουσες δε έρευνες.

Βέβαια, στο σημείο αυτό, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η παρούσα έρευνα χρήζει περαιτέρω εμπλουτισμού και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πλαίσιο εξαγωγής γενικευμένων συμπερασμάτων, παρά μόνο μέρος για μια επόμενη επικοδομητική και εκτενή έρευνα - μελέτη. Άλλωστε, οι εξελίξεις ειδικά στην τριτοβάθμια βαθμίδα είναι διαρκείς και καθημερινά παρουσιάζεται σωρεία προβληματισμών ως προς το ρόλο αυτής στην μετέπειτα πορεία του ατόμου. Οι φοιτητές φιλοδοξούν και προσδοκούν παράλληλα να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες πανεπιστημιακής εμβέλειας με σκοπό να ανταχθούν μετέπειτα στην επαγγελματική καθημερινότητα. Στο σημείο αυτό, συμβάλλει και η παρούσα έρευνα, στο κατά πόσο δηλαδή η τριτοβάθμια εκπαίδευση προσφέρει τα εχέγγυα για αυτή τους την προοπτική.

Εισαγωγή

Ο σκοπός διεκπεραίωσης της παρούσας έρευνας αφορά, όπως προαναφέρθει, την διερεύνηση της κατάστασης αλλά και των τρόπων ένταξης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας. Η παρούσα έρευνα αφορά τους αποφοίτους των ετών 2016 και 2017 καθώς και τους εκπαιδευτικούς του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, της σχολής Διοίκησης και Οικονομίας, και διερευνά τον βαθμό αλλά και την ποιότητα της ένταξης αυτών στην εκάστοτε αγορά εργασίας. Η διαδικασία της μετάβασης από το στάδιο της εκπαίδευσης στο στάδιο της απασχόλησης αφορά ένα σημαντικό κομμάτι της έρευνάς μας, η οποία θα αποτελέσει κινητήριο δρόμο για τους μελλοντικούς αποφοίτους ώστε να καταφέρουν να επιλέξουν αρχικά ορθά τον εργασιακό τους τόπο και μετέπειτα την ομαλή ένταξή τους σε αυτόν.

Παρά την χρήση και εφαρμογή εκτεταμένου ερωτηματολογίου, της δομής της συνέντευξης αλλά και του εννοιολογικού πλαισίου, ως επιστημονικά υπεύθυνος της παρούσας εργασίας προσπάθησα με την άμεση πάντοτε συμβουλευτική υποστήριξη του επιβλέποντα καθηγητή μου, να σχεδιαστεί και να παρουσιαστεί μια μελέτη με ουσιώδη συνεισφορά στην αντιμετώπιση των σημαντικότερων αλλαγών που ενδέχεται να συμβούν τα επόμενα έτη στην αγορά εργασίας.

Μέσω των αποτελεσμάτων της εν λόγω έρευνας, παρόλο του μικρού μεγέθους δείγματος αλλά και της πολυπλοκότητας του ερωτηματολογίου περισσότερο, θα επιδιώξουμε να εφαρμοστεί, όπου είναι απαραίτητο, τυχόν πρόσθετη ειδική επεξεργασία, έτσι ώστε να προκύπτουν σταδιακά και να διαμορφώνονται μέσω άρθρων προδιαγραφών. Επιπρόσθετα, θα παρουσιαστούν όλες οι ενδεχόμενες μετατοπίσεις δεδομένων υπάρχει περίπτωση να συμβούν στην αγορά εργασίας, καθώς και να αναλυθούν περαιτέρω οι στόχοι και στρατηγικές που πρέπει να επιστρατεύει κάθε επιχείρηση απέναντι στον απασχολούμενο εργαζόμενο, και μάλιστα σε βάθος χρόνου.

Η μελέτη αποτελείται από θεωρητικό και εμπειρικό μέρος, με συνολικά επτά κεφάλαια. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι διαφορετικές εννοιολογικές προσεγγίσεις του ζητήματος της επαγγελματικής ένταξης αλλά και μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας με παράλληλη

διατύπωση των ορισμών αυτών. Ακολουθεί, το δεύτερο κεφάλαιο, όπου αναλύεται περαιτέρω η σχέση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας, μέσω των εννοιών της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται διεθνή δεδομένα της επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων τριτοβάθμιας βαθμίδας, με αναφορά σε Ευρώπη και ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε και στην υπάρχουσα κατάσταση του ζητήματος στην χώρα μας, την Ελλάδα, όπου αναφέρεται το τέταρτο κεφάλαιο, με διερεύνηση των ενεργειών που έχουν λάβει χώρα με σκοπό να προωθήσουν την επιχειρηματικότητα και τις καινοτόμες δράσεις.

Ακολουθεί, το ερευνητικό μέρος της εργασίας, το οποίο στο σύνολό του, καταλαμβάνει και το μεγαλύτερο μέρος αυτής. Έτσι, το πέμπτο κεφάλαιο, περιλαμβάνει τη μεθοδολογία της έρευνας, όπου περιγράφονται τα στοιχεία, οι μεταβλητές, τα ερευνητικά εργαλεία και οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν με σκοπό να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν διατυπωθεί εξ αρχής. Λίγο πριν το τέλος, στο έκτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα γενικά αποτελέσματα της έρευνας με ερωτηματολόγιο ενώ στο τελευταίο έβδομο κεφάλαιο, γίνεται προσπάθεια ερμηνείας των αποτελεσμάτων έρευνας με βάση τις συνεντεύξεις, καθώς και συγκριτικά μεταξύ των παραπάνω. Εν συνεχεία, συζητούνται τα αποτελέσματα των στατιστικών διεργασιών της έρευνας, ενώ ο επίλογος συνοψίζει με τη σειρά του, τα γενικά συμπεράσματα της έρευνας, υπογραμμίζοντας εκείνα τα σημεία αιχμής που θα χρειαστεί να συζητηθούν ευρέως και περαιτέρω.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1: Επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Πριν οδηγηθούμε στην παρουσίαση και καταγραφή των όρων που θα χρησιμοποιηθούν στη παρούσα έρευνα, είναι σκόπιμο να γίνει προσπάθεια παρουσίασης του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, στο οποίο βασίζεται και εν τέλει διεκπεραιώνεται η εκάστοτε έρευνα.

Η εισαγωγική κατεύθυνση "Διοίκηση Επιχειρήσεων" του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων λειτουργεί λοιπόν, στη Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας (ΣΔΟ) και παρέχει στους φοιτητές του τόσο θεωρητική όσο και εφαρμοσμένη επιστημονική γνώση σε θέματα Διοίκησης Επιχειρήσεων. Στόχος είναι η όσο το δυνατόν καλύτερη προετοιμασία των φοιτητών για τη στελέχωση ιδιωτικών επιχειρήσεων και δημόσιων οργανισμών της Ελληνικής αλλά και Παγκόσμιας Αγοράς.

Το τμήμα, με τη σειρά του, αξιοποιώντας την εμπειρία αντίστοιχων Ελληνικών και Διεθνών τμημάτων, αλλά και τις ανάγκες/προτροπές της αγοράς εργασίας, προσφέρει ένα σύγχρονο Πρόγραμμα Σπουδών στα αντικείμενα της Διοίκησης Επιχειρήσεων, το οποίο εκσυγχρονίζεται συνεχώς με τη χρήση διεθνών πρακτικών αξιολόγησης του σκοπού του και του περιεχομένου του. Συνδυάζει θεωρητικές και κυρίως εφαρμοσμένες γνώσεις της διοικητικής και οικονομικής επιστήμης, που ανταποκρίνονται στις ανάγκες λειτουργίας και προγραμματισμού τόσο των επιχειρήσεων παραγωγής προϊόντων, όσο και των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών.

Η Ελλάδα διαθέτει συνολικά 15 Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα που προσφέρουν σπουδές Διοίκησης Επιχειρήσεων. Το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών ήταν το πρώτο που προσέφερε σπουδές Διοίκησης Επιχειρήσεων, καθώς το 1926 ιδρύθηκε η Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων που περιέχει το Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων. Το 1971 το Πανεπιστήμιο Πειραιώς ιδρύει και αυτό Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων. Ενώ, το 1979 ιδρύθηκε Τμήμα Διοίκησης

Επιχειρήσεων στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κεντρικής Μακεδονίας (τότε Τ.Ε.Ι. Σερρών).

Παρακάτω (πίνακας 1) παρουσιάζονται κατά αύξουσα σειρά τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα με βάση το έτος ίδρυσης του αντίστοιχου Τμήματος τους Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Πίνακας 1: Εκπαιδευτικά Ιδρύματα με βάση το έτος ίδρυσης του αντίστοιχου Τμήματος τους Διοίκησης Επιχειρήσεων

Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	Έτος Ίδρυσης Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών	1926
Πανεπιστήμιο Πειραιώς	1971
Τ.Ε.Ι. Κεντρικής Μακεδονίας	1979
Τ.Ε.Ι. Αθήνας	1983
Τ.Ε.Ι. Πειραιά	1983
Τ.Ε.Ι. Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	1983
Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας	1983
Τ.Ε.Ι. Κρήτης	1983
Τ.Ε.Ι. Πάτρας	1983
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	1985
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας	1985
Τ.Ε.Ι. Δυτικής Μακεδονίας	1985
Τ.Ε.Ι. Χαλκίδας	1986
Πανεπιστήμιο Πατρών	1999
Τ.Ε.Ι. Ιονίων Νήσων	2004

Πηγή: Μεχίλης Α., 2014

Το αντικείμενο των σπουδών του τμήματος άπτεται τριών επιστημονικών αντικειμένων: της Διοίκησης Επιχειρήσεων, της Κοινωνιολογίας και των Οικονομικών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε Κοινωνικά/Διοικητικά θέματα και σε

σύγχρονες εφαρμογές Πληροφορικής. Ο πτυχιούχος Διοίκησης Επιχειρήσεων (Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Κεντρικής Μακεδονίας):

- Εφαρμόζει σύγχρονες επιστημονικές και τεχνολογικές μεθόδους, καθώς και διοικητικές πρακτικές στην οργάνωση και διοίκηση των επιχειρήσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, τόσο στο λειτουργικό τους επίπεδο (operational level) όσο και στο στρατηγικό τους επίπεδο (strategic level).
- Εφαρμόζει σύγχρονες επιστημονικές και τεχνολογικές μεθόδους στην ίδρυση και αρχική λειτουργία των επιχειρήσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.
- Ασχολείται με την έρευνα, την ανάπτυξη και την οικονομία των επιχειρήσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.
- Ασχολείται με την έρευνα και ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων διοίκησης σε όλες τις επιχειρήσεις.
- Εκπονεί μελέτες του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων, που οδηγούν στον στρατηγικό και λειτουργικό προγραμματισμό και έλεγχό τους, ως επίσης και στην διαμόρφωση επιχειρησιακών σχεδίων.
- Εκπονεί μελέτες αξιολόγησης επενδύσεων των επιχειρήσεων και βιωσιμότητας των επιχειρήσεων, είτε αφορούν υπαγωγή των επιχειρήσεων σε συγκεκριμένους επενδυτικούς νόμους, είτε αφορούν μόνο την επιχείρηση για την λήψη επενδυτικών στρατηγικών αποφάσεων.
- Έχει την ικανότητα συλλογικής εργασίας σε όλα τα επίπεδα, καθώς επίσης και συνεργασίας με εξωτερικούς παράγοντες, είτε του δημοσίου, είτε του ιδιωτικού τομέα.
- Είναι γνώστης των σύγχρονων εφαρμογών των Η/Υ στη Διοίκηση Επιχειρήσεων (TEI ΑΜΘ).

Το περιεχόμενο σπουδών του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων καλύπτει το γνωστικό αντικείμενο της Διοικητικής Επιστήμης, με εξειδίκευση εφαρμογής στις επιχειρήσεις γενικά, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Με την ολοκλήρωση των σπουδών του, ο απόφοιτος του Τμήματος ανακηρύσσεται «Πτυχιούχος Διοίκησης Επιχειρήσεων», διαθέτει δε τις απαραίτητες επιστημονικές και τεχνολογικές γνώσεις και δεξιότητες ώστε να μπορεί να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά σε όλους τους τομείς του γνωστικού αντικειμένου του Τμήματος, είτε

ως στέλεχος επιχειρήσεων, οργανισμών και υπηρεσιών του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, είτε ως αυτοαπασχολούμενος (ΤΕΙ ΑΜΘ).

1.1 Ορισμοί

Εφόσον παρουσιάσαμε συνοπτικά το τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, στο οποίο διεξάγεται και η έρευνά μας, και έχουμε μια οπτική γωνία του αντικειμένου σπουδών του, καλούμαστε τώρα να αποσαφηνίσουμε τους όρους που θα λάβουν χώρα κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας μας, έτσι ώστε να αποφευχθούν τυχόν ατυχείς παρεμβάσεις και διαστρεβλώσεις αυτών.

Ο όρος της «επαγγελματικής ένταξης», που θα είναι και ο πιο πολυσύχναστος σε αυτή την έρευνα, υποδηλώνει εννοιολογικά την ύπαρξη του "διαφορετικού", το οποίο σαν μελετητές καλούμαστε με τη σειρά μας να διαχειριστούμε με τέτοιο τρόπο ώστε να παρουσιάσουμε τη διαφορά του με το μη διαφορετικό που επικαλεστήκαμε.

Μια γρήγορη ανασκόπηση του όρου τόσο της «επαγγελματικής ένταξης» όσο και της «απορρόφησης», μας παρουσιάζει να είναι δυο έννοιες που δεν παρουσιάζουν σημασιολογικές ιδιαιτερότητες καθώς, «η επαγγελματική ένταξη σημαίνει απορρόφηση - ενσωμάτωση» και «η απορρόφηση - ενσωμάτωση σημαίνει επαγγελματική ένταξη» (Μπίρτσας, 1990: 1918).

Αναλυτικότερα, η έννοια της «επαγγελματικής ένταξης» συναντάται με διαφορετικούς εννοιολογικούς προσδιορισμούς κάθε φορά ενώ από πολλούς έχει αναφερθεί ότι έχει υποστεί και σημασιολογικές κακοποιήσεις (Haeberlinetal., 1992: 17). Αναφέρεται, λοιπόν, ως την «τοποθέτηση» ενός ατόμου «ανάμεσα σε άλλους», πράγμα που οδηγεί στη «συνένωση», «την παραγωγή ενός όλου»(Bonderer, 1980: 179-180). Στο σύνολό της, λοιπόν, ως έννοια, εμπεριέχει την έννοια της αμοιβαίας δυναμικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον εντασσόμενο αλλά και στην ομάδα αποδοχής.

Οι ορισμοί της έννοιας της επαγγελματικής ένταξης αλλά και μετάβασης τείνουν να διαφοροποιούνται ως προς το εάν αναφέρονται στο άτομο (μικρο - οικονομικοί) ή σε μια ομάδα ατόμων / αποφοίτων (μακρο - οικονομικοί) καθώς και

στο πώς ορίζουν την αρχική κατάσταση εκκίνησης και την τελική κατάσταση επαγγελματικής ένταξής τους.

Όσον αφορά τους ορισμούς που αναφέρονται στο άτομο, η τελική κατάσταση ένταξης μπορεί να είναι η πρώτη απασχόληση, η σταθερή απασχόληση ή η εργασία που αντιστοιχεί στις σπουδές (Vincens, 1997: 21-26). Παρόλα αυτά, η πλειονότητα αυτών θεωρούν τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην απασχόληση ως τη διαδρομή των ατόμων μεταξύ του τέλους των σπουδών και της πρόσβασης σε σταθερή απασχόληση. Βέβαια, αυτό που στο τέλος έχει την ουσία, είναι να υπάρχει συνεχόμενη απασχόληση, που να μπορεί να δίνει πρόσβαση σε διαρκή ροή εισοδήματος, ανεξαρτήτως εάν αυτό επιτυγχάνεται με μία σύμβαση σταθερής απασχόλησης ή με διαδοχικές συμβάσεις.

Στην επιστήμη της Παιδαγωγικής, αν και η έννοια της «επαγγελματικής ένταξης» χρησιμοποιείται περισσότερο με το πνεύμα της κοινωνικής ενσωμάτωσης, παράλληλα στοχεύει στην προσέγγιση των ατόμων σχετικά με την ένταξή τους στην αγορά εργασίας ειδικότερα. Θεμελιώδης δε προϋπόθεση, για την επιτυχημένη επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων στην αγορά εργασίας είναι παράλληλα και η κοινωνικοοικονομική τους ενσωμάτωση. Διότι υποστηρίζεται ότι οι επαγγελματικές ευκαιρίες και η οικονομική αυτοδυναμία αποτελούν την βάση για την αξιοπρέπεια και την αυτονομία τους (Ζαχαρογέωργας, 1997: 143-151).

1.2 Εννοιολογικές προσεγγίσεις

Η εμφάνιση των παραπάνω εννοιών και η μετάβασή τους από την εκπαίδευση στο χώρο της αγοράς εργασίας αποτελούν μεταρρυθμίσεις και αλλαγές που επήλθαν κατά τη διάρκεια επαγγελματικής ενσωμάτωσης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η μετάβαση αυτή από το επίπεδο εκπαίδευσης στο επίπεδο απασχόλησης, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει επιμηκυνθεί και ταυτόχρονα έχει μορφοποιηθεί περίπλοκα σε σχέση με παλαιότερα. Μάλιστα, η ακολουθία των φάσεων αυτής της μεταβατικής περιόδου έχει ανατραπεί (Brennanetal., 1995: 85), με ένα μεγάλο αρκετά ποσοστό των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να επιστρέφει στην εκπαίδευση μετά από

ένα συγκεκριμένο διάστημα εργασιακής εμπειρίας ενώ ένα άλλο αντίστοιχα να εκπαιδεύεται παράλληλα με την απασχόλησή του.

Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με το ρυθμό αύξησης της απασχόλησης έχει οδηγήσει στο να πλήττει όλο και περισσότερο τους νεοεισερχόμενους αποφοίτους στην αγορά εργασίας. Στα παραπάνω δε, συμβάλλουν και η επέκταση των διάφορων μορφών προσωρινής απασχόλησης καθώς και η αύξηση του μεριδίου της προσωρινής έναντι της συνολικής απασχόλησης.

Έναντι όλων των προβληματισμών που έχουν χαρακτηρίσει την επαγγελματική ενσωμάτωση των αποφοίτων, η ποιότητα της επαγγελματικής ένταξης είναι αυτή που χρήζει ιδιαίτερης σημασίας. Ανάλογα με τα συγκριτικά χαρακτηριστικά των θέσεων εργασίας που παρουσιάζονται, παρουσιάζονται κάθε φορά όλο και διαφορετικοί τύποι διαδρομών. Έτσι, έχουμε τα άτομα που αποκτούν αμέσως σταθερές θέσεις απασχόλησης και κάποια άλλα που περνούν μία μεγάλη περίοδο αναζήτησης μέχρι να βρουν την πρώτη τους δουλειά, που συνήθως διατηρούν για μεγάλο διάστημα, ενώ άλλα εμπλέκονται σε μία μακροχρόνια αναζήτηση, που διακόπτεται από πολλές εργασίες προσωρινού χαρακτήρα (OECD 1998). Η κατανομή αυτή των αποφοίτων μεταξύ των διαφορετικών τύπων διαδρομών εξαρτάται κατά πολύ από το εκπαιδευτικό επίπεδο (Lopez 2005: 105-128), ενώ η συχνότητα και διάρκεια της ανεργίας είναι μεγαλύτερες στις γυναίκες απ' ότι στους άνδρες.

«Η κάθε μορφή διαδικασίας της μετάβασης αντικατοπτρίζεται στο ύψος των τιμών κατωφλίου ή οροφής των κεντρικών μεταβλητών που περιγράφουν τη διαδικασία (ποσοστό απασχόλησης, σταθερής απασχόλησης, ανεργίας κ.λπ.), στη διάρκεια της περιόδου μετάβασης, που ορίζεται ως το διάστημα μεταξύ της εξόδου από την εκπαίδευση και της επίτευξης των τιμών οροφής ή κατωφλίου των κεντρικών μεταβλητών, και στη μορφή εξέλιξης των τελευταίων κατά τη διάρκεια της περιόδου» (Vincens, 2001: 121-127).

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες τείνουν να επιδρούν στο βαθμό επαγγελματικής απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχοντας επιδεινώσει την αγορά εργασίας σε όλες τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες. Αν και οι απόφοιτοί τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούν την πλειονότητα των

αναζητούντων εργασία, το ποσοστό ανεργίας τους εξαρτάται ευθέως από τον ρυθμό δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Παρόλο, που ερευνητικά υπάρχει γενική ομοφωνία μεταξύ οικονομολόγων για την επίδραση της μακρο-οικονομικής συγκυρίας στο ύψος της ανεργίας των νέων, υπάρχουν διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις στα οικονομικά (νεοκλασικοί, κεννσιανοί, νέοι κεννσιανοί) που δεν αποδίδουν την ίδια σημασία στο θεσμικό πλαίσιο. Ανεξαρτήτως των παραπάνω, είναι αναμφισβήτητο ότι το ύψος της ανεργίας αποτελεί τον κύριο προσδιοριστικό παράγοντα της διάρκειας της περιόδου μετάβασης και άρα της ταχύτητας ένταξης μιας ομάδας αποφοίτων (BeduweetGiret, 2005: 55-83). Σ' αυτόν τον παράγοντα, οικονομολόγοι και κοινωνιολόγοι διαφορετικών θεωρητικών ρευμάτων έχουν προσθέσει τη διάρθρωση της αγοράς εργασίας, τον βαθμό αυστηρότητας της νομοθεσίας προστασίας της απασχόλησης, τη σχέση εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας και την ανάπτυξη ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης για τους νέους.

Η εκάστοτε εμπειρία στην αγορά εργασίας μετά την αποφοίτηση είναι ένας από τους παράγοντες που μπορούν να τροποποιήσουν την επιτυχή επαγγελματική ένταξη. Όσο μεγαλύτερη είναι αυτή η εμπειρία, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα ο απόφοιτος να ενταχθεί σταθερά στην απασχόληση. Αυτό αντανakλάται σε επίπεδο ομάδας με την ανοδική τάση του ποσοστού απασχόλησης και την καθοδική τάση του ποσοστού ανεργίας όσο απομακρυνόμαστε χρονικά από τη στιγμή της αποφοίτησης (OECD 1998).

Τόσο η κοινωνιολογική θεωρία όσο και η ερευνητική διαδικασία συνεχίζουν να διατηρούν το ζήτημα της επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στην επικαιρότητα σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την συνεχή μαζικοποίηση της εκπαίδευσης. Οι σύγχρονες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία έχουν καταφέρει να ενσωματώσουν και να εμπλουτίσουν πολλές μικρο-οικονομικές θεωρίες ερμηνείας διαφόρων διαστάσεων της μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία και έχουν χρησιμοποιήσει τις θεσμικές θεωρίες κατάτμησης της «ενιαίας» αγοράς εργασίας σε επί μέρους τομείς και αγορές. Έτσι, στους ήδη προσδιοριστικούς παράγοντες της ταχύτητας και της ποιότητας επαγγελματικής ένταξης των πτυχιούχων, προσθέτουν την κατεύθυνση και το αντικείμενο σπουδών τους, τα χαρακτηριστικά των ιδρυμάτων από τα οποία

αποφοίτησαν και το θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει την είσοδο στα αντίστοιχα επαγγέλματά τους.

Κεφάλαιο 2: Σχέση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αγορά εργασίας

2.1 Εισαγωγικά

Η σημερινή κοινωνία, βρισκόμενη σε ραγδαίους ρυθμούς μετάλλαξης, μεταβάλλει παράλληλα και την αγορά εργασίας, η οποία τείνει συνεχώς να συρρικνώνεται. Οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καλούνται σε αυτή τη φάση να σταδιοδρομήσουν και να επιτύχουν απέναντι σε ένα πλήρες ανταγωνιστικό και καινοτόμο εργασιακό περιβάλλον, συνοδευόμενοι από συναισθήματα αβεβαιότητας για τις όποιες προοπτικές απασχόλησης παρέχει η ευρύτερη αγορά εργασίας.

Έχοντας ως δεδομένο την παραπάνω αναφορά, η επαγγελματική ένταξη για τους αποφοίτους αποτελεί καίριας σημασίας βήμα μετά την αποφοίτησή τους, στοχεύοντας να αναδείξουν όλες τις πτυχές δημιουργικότητας και δεξιοτήτων τους. Σε αυτό το σημείο, οι έννοιες της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, πάντοτε σε επίπεδο σπουδών, δεν πρέπει να συνδέονται με την έννοια του κέρδους των εκάστοτε επιχειρήσεων αλλά περισσότερο με την βαθύτερη ανθρώπινη ανάγκη της ανάδειξης της ατομικότητας και της προσωπικής ολοκλήρωσης του καθενός. Σε αντίθεση, η οποιαδήποτε έλλειψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας μπορεί να καταλήξει μοιραία στην υπαλληλική σχέση των εξαρτημένων θέσεων εργασίας.

Η αναφορά στις έννοιες της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας αποτελούν από τους σημαντικότερους παράγοντες ανάπτυξης μέσω δράσεων που λαμβάνουν χώρα, της γνώσης και της παιδείας. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά τη διάρκεια των σπουδών, διαθέτει ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα για τη διδασκαλία-ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο εκπαιδευτικό μηχανισμό, καθώς έχει τεράστια συσσωρευμένη εμπειρία στη διαχείριση πολυσύνθετων και πολύπλοκων γνώσεων και πληροφοριών, που είναι απαραίτητες στη λήψη αποφάσεων γενικά, δηλ. σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δράσης. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, η τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει το φυσικό περιβάλλον δημιουργικότητας του κάθε φοιτητή. Η επιχειρηματικότητα μπορεί να προαχθεί, εκεί όπου η προσωπικότητα του καθενός μπορεί να αναπτυχθεί ελεύθερα στο μέγιστο βαθμό.

2.2 Η έννοια της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας

Η έννοια της «επιχειρηματικότητας» είναι από τις παλαιότερες έννοιες που μπορούν να μελετηθούν. Συγκεκριμένα, ήδη από τα μέσα του 18ου αι., συγγραφείς όπως οι Richard Cantillon (1755), A.R.J. Turgot (1766), Adam Smith (1776) και J.B. Say (1803) θεμελιώναν την επιχειρηματικότητα ως «ένα ξεχωριστό παραγωγικό συντελεστή, διαφορετικό από το κεφάλαιο και την εργασία». Ωστόσο, στα σύγχρονα συμβατικά οικονομικά, επιχειρηματίας είναι απλώς «ο παραγωγός που συνδυάζει με βέλτιστο τρόπο τους περιορισμένους πόρους που διαθέτει, με σκοπό να παράγει σε ένα κόστος που του επιτρέπει να μεγιστοποιεί τα κέρδη του» (Casson, 1982: 25).

Στην εκτενή βιβλιογραφία, ο όρος της επιχειρηματικότητας μπορεί να συνδεθεί με τρία χαρακτηριστικά:

- τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων,
- τη καινοτομία και,
- την ανάληψη κινδύνων.

Κάθε οικονομική-επιχειρηματική δραστηριότητα δε θεωρείται αναγκαστικά επιχειρηματικότητα, αν δεν έχει και τα τρία πιο πάνω χαρακτηριστικά. Η αγορά μιας επιχείρησης, όσο μεγάλη και αν είναι, ή η επένδυση σε έναν παραδοσιακό κλάδο της οικονομίας δε θεωρούνται επιχειρηματικότητα, εφόσον απουσιάζει παντελώς το στοιχείο της καινοτόμου δράσης που προϋποθέτει σημαντική αβεβαιότητα για την τελική επιτυχία του εγχειρήματος (Dollinger, 2003: 18).

Ο δε ορισμός της καινοτομίας ορίζεται ως «η εφαρμοσμένη χρήση της γνώσης με σκοπό την παραγωγή ή/και παροχή νέων ή ουσιαστικά βελτιωμένων προϊόντων, διαδικασιών ή/και υπηρεσιών που βρίσκουν άμεσης παραγωγικής, χρηστικής ή/και εμπορικής εφαρμογής». Εναλλακτικά μπορεί να ορισθεί ότι η καινοτομία συνίσταται στην παραγωγή, την αφομοίωση και την εκμετάλλευση με επιτυχία των νέων επιτευγμάτων ή ιδεών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα (Ρεκλείτης, 2002).

Μεταξύ των δυο αυτών εννοιών υπάρχει μια συνδεσιμότητα, ειδικά στο χώρο της επαγγελματικής ένταξης που μελετούμε, με τον Schumpeter (1934) να διακρίνει πέντε τύπους καινοτόμου επιχειρηματικότητας:

- α) την εισαγωγή νέων προϊόντων-υπηρεσιών στην αγορά,

- β) την εισαγωγή νέας τεχνολογίας παραγωγής,
- γ) τη δημιουργία νέας αγοράς,
- δ) τη δημιουργία νέων πηγών πρώτων υλών και ενέργειας και,
- ε) την εισαγωγή νέας μεθόδου βιομηχανικής οργάνωσης.

Στους παραπάνω τύπους καινοτόμου επιχειρηματικότητας, το στοιχείο της συμπεριφοράς ξεφεύγει από την τυπική οικονομική συμπεριφορά του ατόμου που μεγιστοποιεί τα οφέλη του με βάση τους περιορισμένους υφιστάμενους πόρους που διαθέτει. Η αναφορά του Schumpeter (1934: 93) είναι αυτή που χαρακτηρίζει τον καινοτόμο επιχειρηματία από:

- «1) το όνειρο και τη θέληση να βρει το δικό του βασίλειο,
- 2) την επιθυμία για κατάκτηση και
- 3) τη χαρά της δημιουργίας».

Όλα τα παραπάνω, παρόλο που οδηγούν σε οικονομικά αποτελέσματα, δεν έχουν οικονομική αφετηρία και εξήγηση, αλλά κυρίως ψυχολογική και κοινωνιολογική (Swedberg, 2000). Επιπλέον, αναφέρονται σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας και συνεχούς αλλαγής, που η συμβατική οικονομική θεωρία συνήθως αγνοεί, ειδικά όταν «ο φορέας της αλλαγής είναι ο ατομικός επιχειρηματίας» (North 1990: 83).

2.3 Επιχειρηματικότητα στα πλαίσια των προγραμμάτων σπουδών διοίκησης και οικονομίας

Η έννοια της επιχειρηματικότητας, αν και συνυπάρχει στα προγράμματα σπουδών των ΑΕΙ και ΤΕΙ, από τις εκάστοτε οικονομικές σχολές, που αποτελούν και φυσικό περιβάλλον, δεν εφαρμόζεται έτσι όπως πρέπει. Σχετική έρευνα αποδεικνύει ότι τα Πανεπιστήμια δεν προσφέρουν το εκπαιδευτικό περιβάλλον που προάγει τις επιχειρηματικές δεξιότητες και, κυρίως, που προωθεί την επιχειρηματικότητα ως βιώσιμη επαγγελματική προοπτική (SEEDA-HEEG Review 2004/5; Braun2005; Stevenson 2005). Μάλιστα, υπάρχουν και αναφορές αποθάρρυνσης από τα πανεπιστήμια της ανάπτυξης επιχειρηματικών ταλέντων (Bolton-Thompson, 2000).

Πρόσφατα αποτελέσματα της Επιτροπής Ειδικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνηγορούν για την ανεπαρκή συμμετοχή των σπουδών επιχειρηματικότητας στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (European Commission, 2008).

Σε σχέση με την ανάπτυξη σε επίπεδο γεωγραφικής περιφέρειας, τα ΑΕΙ-ΑΤΕΙ έχουν γενικά δύο σημαντικές λειτουργίες (Koschatzky, 2001):

- Ø να διαχειρίζονται τη γνώση σε μία περιφέρεια, παράγουν και διαδίδουν τη γνώση μέσω της διδασκαλίας, διανέμουν επιστημονικές και τεχνολογικές πληροφορίες και προσφέρουν τεχνολογικές-επιστημονικές λύσεις και,
- Ø να παρέχουν εξειδικευμένη γνώση εκπαιδύοντας, συμβουλεύοντας, προωθώντας την επιχειρηματικότητα με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε φορέα της περιφέρειας.

Οι δύο αυτές λειτουργίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την επιχειρηματικότητα και τη δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων (Anderson-Gatignon, 2005).

Η επιχειρηματικότητα στο σύνολό της ως έννοια απαιτεί δεξιότητες και γνώσεις που δεν μπορούν απλά να μεταδωθούν μέσω απλών παραδοσιακών και συμβατικών μεθόδων διδασκαλίας, αλλά χρήζουν ιδιαίτερης σημασίας. Η μελέτη του ΟΟΣΑ (Stevenson, 2005) αποδεικνύει την παραπάνω ρήση καθώς δείχνει ότι τα αποτελέσματα της επιχειρηματικής ενθάρρυνσης είναι καλύτερα όταν αυτή ξεκινά νωρίς (πριν το Πανεπιστήμιο) και διαχέεται σε πολλά διαφορετικά μαθήματα ως μέρος της διδακτέας ύλης, αντί της εισαγωγής ειδικών μαθημάτων που απευθύνονται σε λίγους. Γεγονός που μας οδηγεί στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου και της διαδικασίας εκμάθησης της επιχειρηματικότητας.

2.4 Στόχος δια βίου μάθησης στα πλαίσια της επιχειρηματικότητας

Επιτακτική, λοιπόν, η ανάγκη προώθησης και εφαρμογής της επιχειρηματικότητας στα πλαίσια της επαγγελματικής απορρόφησης. Η σύγχρονη εποχή συνεχίζει να επιβάλλει την αναβάθμιση γνώσεων και ικανοτήτων, 'ετσι ώστε οι απόφοιτοι να μπορούν να ανταπεξέρχονται απέναντι στις όλο και αυξανόμενες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Περί τούτου, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τείνουν και επιδιώκουν την εφαρμογή εκείνων των πολιτικών στον τομέα της δια βίου μάθησης, δηλαδή στη διεύρυνση της μαθησιακής διαδικασίας και στην παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών σε όλη τη διάρκεια της ζωής των ατόμων, μέσω ευέλικτων προγραμμάτων μάθησης σε ένα ευρύτατο φάσμα θεματικών πεδίων, ικανών να ανταποκριθούν και στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Οι στόχοι της δια βίου μάθησης αναφέρονται ωστόσο στην προώθηση της ενεργού συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι και στην αύξηση των δυνατοτήτων απασχόλησης (απασχολησιμότητα) (ΕΠΕΑΕΚ II). Και οι δυο στόχοι προϋποθέτουν επαρκείς και σύγχρονες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες συμμετοχής και συνεισφοράς στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Τα ευρήματα της δια βίου μάθησης που προκύπτουν δεν είναι μόνον άμεσα αλλά και έμμεσα. Άμεσα είναι καθώς ωφελούνται οι άμεσα ενδιαφερόμενοι και δημιουργούν νέες επιχειρήσεις με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην απασχόληση, το εισόδημα και την ανάπτυξη ενώ έμμεσα, καθώς η δια βίου εκπαίδευση σε ζητήματα επιχειρηματικότητας μπορεί να βοηθήσει όσους ήδη είναι στελέχη επιχειρήσεων ή έχουν δικαιώματα ιδιοκτησίας σε υπάρχουσες επιχειρήσεις να αναπτύξουν περαιτέρω τις δραστηριότητές τους.

Συμπερασματικά, η δια βίου εκπαίδευση σχετίζεται με τη διάδοση των επιχειρηματικών ιδεών με τους ενδιαφερομένους να διαθέτουν επιπλέον κίνητρα προσωπικής επιτυχίας και να γνωρίζουν τις δυσκολίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας, αφού φτάνουν μόνοι τους να αναζητούν εναλλακτικές διαδρομές.

Κεφάλαιο 3: Διεθνής εμπειρία επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

3.1 Εισαγωγικά

Η επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και τα χαρακτηριστικά αυτά που περιγράφουν την εκάστοτε μετάβαση στη τριτοβάθμια εκπαίδευση, έχουν απασχολήσει τη διεθνή έρευνα από τα τέλη ακόμη της δεκαετίας του 1960.

Συγκεκριμένα, σε πρωτοπόρες χώρες όπως η Γαλλία, η παρακολούθηση της επαγγελματικής διαδρομής των νέων μετέπειτα της αποφοίτησής τους από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, ήταν ιδιαίτερα άμεσα συνδεδεμένη με τον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής που επικρατούσε. Η κρίση της απασχόλησης κατά τις δεκαετίες του 1970, 1980 και 1990, καθώς και τα συνάμα υψηλά ποσοστά ανεργίας στους νέους, έστρεψαν τις έρευνες και μελέτες σε ερωτήματα που αφορούσαν κυρίως προτεραιότητες πολιτικής αντιμετώπισης της ανεργίας. Από την πλευρά των εκπαιδευτικών δε, οι έρευνες και μελέτες στράφηκαν προς τον εντοπισμό των οποιονδήποτε δυσκολιών μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία των διάφορων ομάδων αποφοίτων του εκπαιδευτικού συστήματος.

Βέβαια, μετέπειτα της δεκαετίας του 1970 και μεταβαίνοντας στην σημερινή καθημερινότητα, οι ιδιαίτερα χαμηλοί ρυθμοί αύξησης της απασχόλησης επιμήκυναν τη διάρκεια της όποιας μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία και περιέπλεξαν όλο και περισσότερο την επαγγελματική ένταξή τους. Στην παραπάνω αναφορά συνέβαλαν παράλληλα τόσο η άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου και η παράταση του χρόνου εκπαίδευσης των νέων, όσο και η αυξανόμενη χρήση των ποικίλων μορφών της προσωρινής εργασίας.

Πριν αναλυθεί η διεθνή εμπειρία της επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι εύλογο να παρουσιάσουμε τα κεντρικά ερωτήματα, τα οποία αντιμετωπίζει η σύγχρονη εκπαιδευτική κοινότητα ως προς τη μετέπειτα αποκατάσταση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν το πώς οι νέοι αντιμετωπίζουν τις αυξημένες δυσκολίες πρόσβασης και

σταθεροποίησης στην απασχόληση αυτήν την περίοδο, ποιοί οι λόγοι διαφοροποίησης των επιδόσεων μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών νέων σε ότι σχετίζεται με την ταχύτητα και την ποιότητα της επαγγελματικής ένταξής τους, και τέλος ποιοί οι προσδιοριστικοί παράγοντες των εθνικών διαφορών, δεδομένου ότι οι δυσκολίες πρόσβασης των νέων στην απασχόληση, σε σχέση με τον υπόλοιπο ενεργό πληθυσμό, είναι πολύ μεγαλύτερες σε κάποιες χώρες έναντι κάποιων άλλων.

3.2 Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης

Η παγκοσμιοποίηση έχει συνδεθεί με μια σειρά ραγδαίων αλλά και σημαντικών αλλαγών τόσο στη διεθνή όσο και στην εθνική κοινότητα. Μάλιστα, με την έννοιά της, έχουν συνδεθεί νέες δυναμικές σχετικές με την επικοινωνία των νέων, την ανάπτυξη της τεχνολογίας αλλά και την επανεκτίμηση αξιών και ηθών.

Οι σημερινές συνθήκες που επικρατούν δομούνται αρχικά σε οικουμενικό επίπεδο στο *μακρο-σύστημα* και επιβάλλονται στη συνέχεια στο *εξω-σύστημα* δια μέσω μιας παγκόσμιας αναπτυξιακής επικοινωνιακής, τεχνολογικής και οικονομικής πολιτικής, η οποία διέπεται από ίδιες διαδικασίες, κανονισμούς και ρυθμίσεις (Bronfenbrenner, 1989). Αναπόφευκτα ως εκ τούτου προκαλούνται πιέσεις στο σύνολο των κοινωνικών δομών των συστημάτων αυτών που -τυπικά ή άτυπα- προκαθορίζουν και τελικά ρυθμίζουν ορισμένες εξελίξεις σε εθνικό πλέον επίπεδο (*εξω-σύστημα*). Είναι, λοιπόν, ευνόητο ότι το επίπεδο και η ευημερία μιας χώρας δεν καθορίζονται πλέον από το κεφάλαιο αλλά κυρίως από τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την συνεισφορά των πολιτών της στην παγκόσμια οικονομία (Ούλριχ Μπεκ, 1999).

Υπό το πρίσμα των παραπάνω συνθηκών, τα στοιχεία της δημιουργικής σκέψης, της γνώσης και της μάθησης αναδεικνύονται οι πιο παραγωγικοί συντελεστές, με βάση τους οποίους κάθε κυβερνητικός χώρος πρέπει να επενδύσει έτσι ώστε να ανταποκριθεί και να αντιμετωπίσει κάθε πρόκληση των καιρών. Στο σημείο αυτό, η μάθηση και η εκπαίδευση αποτελούν τις κύριες και σημαντικές παραμέτρους όχι μόνο για την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου αλλά και της ίδιας της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει και αναπτύσσεται.

Πλήθος τάσεων και ενεργειών κατακλύζουν το σημερινό πανεπιστήμιο, με τη χρήση και εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών μεθόδων. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι νέοι χώροι μάθησης, η διεθνοποίηση της εκπαίδευσης, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η περιβαλλοντικά και μουσειακή εκπαίδευση. Μετά από όλες τις καινοτόμες αυτές εκπαιδευτικές μεθόδους, οι σύγχρονες εκπαιδευτικές τάσεις επιδιώκουν και τείνουν να ανεβάσουν κατά πολύ την ποιότητα της μάθησης, με ορατά αποτελέσματα σε ακαδημαϊκή και επαγγελματική επίδοση. Χαρακτηριστικό στοιχείο, βέβαια, σε όλες αυτές τις τάσεις είναι η συμβολή της τεχνολογίας, καθώς χωρίς αυτήν η όποια εκπαιδευτική διαδικασία θα φάνταζε μονότονη αλλά και ρηχή.

Γενικότερα, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι, με βάση την έννοια της εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια, η εμπορευματοποίησή της είναι ιδιαίτερα σαφής στο διεθνή χώρο με χώρα – πρωταγωνιστή τις ΗΠΑ. Επιχειρείται, λοιπόν, η ανάδειξη νέων πειραματικών τύπων σχολείων με στόχο την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών εμπειριών για τη μετέπειτα αποφοίτηση των νέων. Βέβαια, οι παραπάνω προσπάθειες στην Αμερική, πλέον τις τελευταίες δεκαετίες επιχειρούνται και σε άλλες αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας,

Οι όποιες λοιπόν, στρατηγικές και τεχνικές, προτείνονται για την διεξαγωγή της εκπαίδευσης και μάθησης επιδιώκουν να προωθήσουν τις έννοιες της συμμετοχής και της συνεργασίας, ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους με σκοπό την ανάδειξη και προώθηση εκπαιδευτικών καινοτομιών για περαιτέρω απορρόφηση των νέων μετά την αποφοίτησή τους από την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο προσανατολισμός των σύγχρονων τάσεων της εκπαίδευσης πρέπει να υποστηρίζει την εκπαιδευτική διαδικασία γενικότερα, και να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των αποφοίτων επαγγελματικά. Έτσι, προκύπτει και η όποια ανάγκη για πολιτική παιδαγωγική έρευνα που να αποκαλύπτει το ρόλο της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής αλλά και να προσδιορίζει το βαθμό απορρόφησης των αποφοίτων.

3.3 Εκπαίδευση και ένταξη των νέων στην Ευρώπη

Οι σύγχρονες εκπαιδευτικές τάσεις αναδύονται παράλληλα τόσο στον Ευρωπαϊκό όσο και στον διεθνή χώρο και επιδιώκουν την ανάδειξη των όποιων φιλοσοφικών, κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δεδομένων εκπροσωπούν, τάσεις οι οποίες κινητοποιούνται από μια σειρά ποικίλων συνθηκών. Χαρακτηριστικά αναφέρονται (Λαλούμη – Βιδάλη, Μεγαλονίδου, 2002; Frede, 1995):

- ü η κοινωνική αναγνώριση και ο σεβασμός της παιδικής ηλικίας ως ένα πολύτιμο στοιχείο στον κύκλο της ανθρώπινης ζωής,
- ü τα σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα που έχουν επιβεβαιώσει ότι οι εμπειρίες των παιδιών κατά τη βρεφική και νηπιακή ηλικία καθώς και η διαδικασία της μάθησης επηρεάζουν την μελλοντικά τους εκπαιδευτική εξέλιξη.

Η αναφορά στην βρεφική και νηπιακή ηλικία γίνεται καθώς αποτελούν περιόδους ζωής των ατόμων, και οφείλουν σαν αρχικές περιόδους ζωής να ανταποκρίνονται σε κάθε εκπαιδευτικό σύστημα και να εξασφαλίζουν στον κάθε νέο, ποιοτικές συνθήκες φροντίδας και εκπαίδευσης, μιας και είναι γνωστό ότι μπορεί να προοιωνίσει μια μελλοντική ακαδημαϊκή αρχικά και μετέπειτα επαγγελματική επιτυχία των παιδιών (Howes, 1988).

Άλλωστε η Επιτροπή Παιδείας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναγνώρισε ότι η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης απαιτεί μια δια βίου στρατηγική μάθησης η οποία θα υπερνικά τους παραδοσιακούς φραγμούς μεταξύ των διαφόρων τμημάτων της επίσημης και άτυπης εκπαίδευσης και κατάρτισης (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000). Ως εκ τούτου συνέστησε μεταξύ των άλλων ότι η ανωτέρω στρατηγική θα πρέπει να περιλαμβάνει την αναγνώριση πρωταρχικά της ανάγκης ότι χρειάζεται αλλαγή στους τρόπους με τους οποίους παρέχεται η εκπαίδευση. Την αναγνώριση αυτή ακολουθεί η κατάλληλη προσαρμογή, σε “όρους” και “συνθήκες” οι οποίες μέχρι πρόσφατα δεν αποτελούσαν πάντα τμήμα του εκπαιδευτικού κόσμου. Μια δόκιμη προσαρμοστική στρατηγική εν προκειμένω είναι η επέκταση παροχής εκπαίδευσης προς τους αποφοίτους με στόχο τα άτομα αυτά να μεταβούν

αποτελεσματικά σε μια πιο επίσημη διαδικασία απορρόφησης από την αγορά εργασίας.

Απώτερος σκοπός των νέων ευρωπαϊκών στρατηγικών ετέθηκε στη Λισαβόνα μέχρι το 2010 «να γίνει η Ε.Ε. η πιο ανταγωνιστική και η πιο δυναμική οικονομία της γνώσης στην υφήλιο, ικανή για βιώσιμη ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Η στρατηγική αυτή της Λισαβόνας και όλες οι συνεπακόλουθες πράξεις της Ε.Ε. σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση, έχουν θέσει ως προτεραιότητα την ανασυγκρότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων με επίκεντρο τις κοινές ανησυχίες αλλά και το σεβασμό των εθνικών ιδιαιτεροτήτων. Η προσπάθεια ανασυγκρότησης έχει βασικά διαρθρωθεί και οριοθετηθεί γύρω από τους τρεις κύριους στόχους/άξονες που αφορούν την βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, τη διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση καθόλη τη διάρκεια της ζωής και το άνοιγμα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλους προς τον ευρύτερο κόσμο.

Η Ευρώπη του 2020 επιδιώκει και στοχεύει σε μια αειφόρο, έξυπνη αλλά και ταυτόχρονα περιεκτική ανάπτυξη, η οποία θα αναγνωρίζει έμπρακτα τον βασικό ρόλο τον οποίο πρέπει να αναλάβουν η εκπαίδευση αλλά και η Ανωτάτη εκπαίδευση εφόσον και εάν επιθυμούμε να πραγματοποιήσουμε τις όποιες φιλοδοξίες έχουμε για την επαγγελματική μας απορρόφηση, απασχόληση και εν τέλει βιωσιμότητα. Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρούμε τις αγορές εργασίας της Ευρώπης να επιζητούν καθημερινά συνεχώς και περισσότερους πτυχιούχους με γνώσεις και δεξιότητες παρεχόμενες από την Ανωτάτη εκπαίδευση ώστε να διασφαλίζεται η επαρκής ανταπόκριση σε ότι επιζητείται σε επαγγελματικό επίπεδο.

Η Απόφαση του Συμβουλίου του 2007 περί εκσυγχρονισμού των πανεπιστημίων για την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης αναφέρει ότι «οι αυξημένες ευκαιρίες δια βίου μάθησης, με διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των μη παραδοσιακών φοιτητών, και η βελτίωση της απασχολησιμότητας αποτελούν βασικούς στόχους της πολιτικής για την ανώτατη εκπαίδευση τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο» (Συμβούλιο 2007: 3). Το Συμβούλιο ζήτησε από τα κράτη μέλη την παροχή κινήτρων ώστε τα ανώτατα

εκπαιδευτικά ιδρύματα να δέχονται περισσότερους μη παραδοσιακούς φοιτητές και να βελτιώσουν το μαθησιακό περιβάλλον.

Σχετική έρευνα – μελέτη εκσυγχρονισμού ανώτατης εκπαίδευσης (Ευρυδίκη) διερεύνησε την κοινωνική διάσταση στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (EACEA/Ευρυδίκη 2010) καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι από το 1999 και μετά έχουν επέλθει σημαντικές αλλαγές στα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης, αλλά και στο ότι υπάρχουν ακόμα πολλές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Η περαιτέρω ανάλυση κατέδειξε ότι, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, επιδεικνύεται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να καταστεί η Ευρωπαϊκή ανώτατη εκπαίδευση πιο ισόρροπη και πιο περιεκτική. Παραμένουν εν τούτοις ερωτήματα σχετικά με τα αποτελέσματα των εν λόγω πολιτικών δηλώσεων.

Ακόμη, πολλαπλές εμπειρικές μελέτες πρόσβασης και συμμετοχής στην ανώτατη εκπαίδευση οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης στις περισσότερες χώρες απέχουν ακόμα σημαντικά από την επίτευξη του διακηρυγμένου στόχου των δηλώσεων Ευρωπαϊκής πολιτικής. Σε αυτές, ο Clancy (2010) τονίζει τις συνεχιζόμενες αποκλίσεις στην πρόσβαση, τη συμμετοχή και την αποπεράτωση των σπουδών στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες. Ακόμη, οι Brennan, Naidoo και Patel (2009: 148-149) συμπεραίνουν επίσης ότι «γενικά παραμένουν ισχύουσες οι μεγάλες ανισότητες, παρά την σημαντική αύξηση των νέων εγγραφών». Οι Koucky et al. (2010: 25) αξιολογούν την επιρροή του ιστορικού απασχόλησης και μόρφωσης αμφοτέρων των γονέων ως δείκτη περιγραφής επιδόσεων ανώτατης εκπαίδευσης και καταδεικνύουν, με βάση δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Επιθεώρηση, ότι οι φοιτητές οι προερχόμενοι από οικογένειες υψηλότερων εισοδημάτων έχουν περισσότερες πιθανότητες πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση από εκείνους οι οποίοι προέρχονται από οικογένειες με πολύ χαμηλά εισοδήματα και επίσης περισσότερες πιθανότητες απορρόφησης μετέπειτα στην αγορά εργασίας.

Οι Tessler et al. (2010) επίσης ισχυρίζονται ότι τα ειδικά υποστηρικτικά συστήματα μπορούν να βελτιώσουν την ακαδημαϊκή απόδοση στις υποεκπροσωπούμενες ομάδες. Πολλοί είναι αυτοί ακόμη που ισχυρίζονται ότι ο καλύτερος τρόπος για την εδραίωση της συμμετοχής των κοινωνικο-οικονομικών ομάδων είναι ο συνδυασμός διδασκτρών με πληρωμή εκ των υστέρων. Αυτό σημαίνει

ότι οι φοιτητές δεν χρειάζεται να πληρώνουν για τις σπουδές τους κατά τον χρόνο που σπουδάζουν παρά μόνο μετά την ολοκλήρωση των σπουδών και μετά την απόκτηση εισοδήματος υψηλότερου από τον μέσο όρο (Barr 2004, σελ. 269).

Οι μελέτες και έρευνες στο σύνολό τους, αναδεικνύουν ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες διαφέρουν ως προς τον τρόπο συνδυασμού των διαφόρων εργαλείων υποστήριξης των φοιτητών: υποτροφίες, δάνεια, επιδοτούμενες υπηρεσίες, οικογενειακά επιδόματα και φορολογικές ελαφρύνσεις. Οι υποτροφίες αποτελούν τον πλέον διαδεδομένο μηχανισμό υποστήριξης φοιτητών στις περισσότερες χώρες (Asplundetal. 2008: 267). Το εισόδημα των γονιών καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την κατανομή των υποτροφιών (Ibid: 268-269). Φαίνεται λοιπόν ότι οι υποτροφίες αντιμετωπίζουν ένα από τα ζητήματα ανισότητας που υποβόσκουν στην ανώτατη εκπαίδευση (Kouckyetal., 2010). Γενικά, στη Μεσογειακή και Γαλλόφωνη Ευρώπη, οι υποτροφίες στοχεύουν σε μικρή μερίδα φοιτητών, ενώ στην Ολλανδία και τις Σκανδιναβικές χώρες χορηγούνται σε μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών (Asplundetal. 2008: 267). Αυτό καταδεικνύει μία σημαντική διαφοροποίηση προσεγγίσεων σε ολόκληρη την Ευρώπη στο θέμα απασχόλησης και συνάμα απορρόφησης στην αγορά εργασίας.

Με βάση τα πιο πάνω καθίσταται φανερό ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα μέσα στην Ε.Ε. αναλαμβάνουν ένα κυριαρχικά αναδομητικό ρόλο για τη διαμόρφωση μιας νέας κοινωνίας. Πρόκειται ουσιαστικά για ρόλο που οφείλει να θεμελιωθεί σε μια δύσκολη και λεπτή ισορροπία μεταξύ της αποκέντρωσης και του συγκεντρωτισμού του συντονισμού και της αυτονομίας, της συμβατότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων και την ενίσχυση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Εφόσον λοιπόν η εκπαίδευση καλείται να εκπληρώσει ένα αναδομητικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας νέας κοινωνίας προκύπτει ότι απαιτείται αναδόμηση και σε όλους τους προαναφερόμενους τομείς με κυριότερους αυτούς που αφορούν τους εκπαιδευτικούς και τα Αναλυτικά Προγράμματα.

Κεφάλαιο 4: Η υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα

4.1 Εισαγωγικά

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστεί και θα αναλυθεί η υπάρχουσα κατάσταση που επικρατεί στην χώρα μας, την Ελλάδα, και μάλιστα θα προσεγγιστεί σε σχέση με τον τομέα της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Αναλυτικότερα, θα παρουσιαστεί η επιχειρηματικότητα στη χώρα σε ένα μακροοικονομικό επίπεδο με την παράλληλη παρουσίαση των δομών που υλοποιούν δράσεις επιχειρηματικότητας.

Οι προαναφερόμενες δράσεις στο σύνολό τους έχουν χρηματοδοτηθεί από το ΕΠΕΑΕΚ II, και είναι:

- Προγράμματα ενθάρρυνσης επιχειρηματικών δράσεων, καινοτομικών εφαρμογών και μαθημάτων επιλογής (Δράση 3.1.2β)
- Δράσεις επιχειρηματικότητας μέσω Γραφείων Διασύνδεσης (Δράση 2.4.2β)
- Οργάνωση ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού για την ανάπτυξη καινοτόμων και πρωτοπόρων επιχειρηματικών σχεδίων (Δράση 3.1.2δ).

Βέβαια, στο εμπειρικό τμήμα της παρούσας εργασίας πραγματοποιείται ανάλυση με SPSS και παρουσιάζονται τα συνολικά αποτελέσματα και συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την παρούσα θεωρητική ανάλυση αντλήθηκαν από βιβλιογραφικές πηγές, από την ενδιάμεση έκθεση της «Εξωτερικής Αξιολόγησης για τις Δράσεις της Επιχειρηματικότητας που Υλοποιούνται από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης» και δευτερευόντως εν τέλει από τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από τους ερωτηθέντες αποφοίτους του τμήματος Διοίκησης και Οικονομίας για τα έτη 2016-2017.

4.2 Ελληνική επιχειρηματικότητα και Ανώτατη Εκπαίδευση

Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα μπορούμε να πούμε ότι παρουσιάζει μια εικόνα ιδιαίτερα καλή, ανα αναλογιστούμε την θέση την οποία κατέχει στην παγκόσμια κατάταξη. Μελετώντας την έκθεση επιχειρηματικότητας στην χώρα μας

κατά τα έτη 2006-2012 του IOBE, ένα ποσοστό της τάξης του 16% του πληθυσμού σχετίζεται με κάποιου είδους επιχειρηματική δραστηριοποίηση είτε αυτή είναι καθιερωμένη είτε μόλις έχει ξεκινήσει είτε επρόκειται να ξεκινήσει προσεχώς (IOBE, 2006-2012).

Στο σημείο αυτό επίσης, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι, στην Ελλάδα τείνει να εμφανίζονται δυο κατηγορίες επιχειρηματικότητας, η «*επιχειρηματικότητα ανάγκης*» και η «*επιχειρηματικότητα ευκαιρίας*». Βέβαια, το μεγαλύτερο ποσοστό φαίνεται ότι καταλογίζεται στην επιχειρηματικότητα ανάγκης, δηλαδή στις επιχειρήσεις εκείνες που δημιουργήθηκαν λόγω έλλειψης άλλων δυνατοτήτων ικανοποιητικής απασχόλησης. Η μορφή αυτής της επιχειρηματικότητας, σύμφωνα με το IOBE (2012), αντιπροσωπεύει πάνω από 20% των εγχειρημάτων με αποτέλεσμα την οποιαδήποτε αύξηση της ποσοτικής επιχειρηματικότητας και τη μείωση όλο και περισσότερο της ποιοτικής της διάστασης. Το μόνο σίγουρο είναι όμως, ότι η αύξηση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα συμβαδίζει με την αύξηση της επιχειρηματικότητας ανάγκης σε βάρος βέβαια της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας.

Με τον αυξημένο ανταγωνισμό που επικρατεί στην αγορά, μόλις ένα μικρό ποσοστό των επιχειρηματιών δηλώνει ότι εισέρχεται σε μια πραγματικά νέα αγορά όπου δεν υπάρχει κανένας άλλος ανταγωνιστής. Αυτό το γεγονός δημιουργεί μια στασιμότητα και δεν επιτρέπει στις επιχειρήσεις γενικότερα να ανταγωνιστούν επιχειρήσεις που υπάρχουν στο εξωτερικό.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον δυστυχώς, μια χώρα όπως η Ελλάδα, δεν μπορεί να δημιουργήσει μια νέα αγορά και επομένως δεν μπορεί να διευρύνει τα όριά της και να καταλήξει εν τέλει στην επέκτασή της. Το IOBE στο πλήθος των ερευνών που αφορούν το ζήτημα που διερευνούμε, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι αν και ευδοκιμούν και υπάρχουν υψηλά επίπεδα καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία, δεν φαίνεται εν τέλει να δημιουργούνται νησίδες αγοράς και εξειδίκευση, παρά μόνο δημιουργούνται οριακές βελτιώσεις με στόχο αποκλειστικά και μόνο τη μικρή διαφοροποίηση από τον έντονο ανταγωνισμό της αγοράς που επικρατεί την εκάστοτε στιγμή.

Ως γενικότερη διαπίστωση, οι Έλληνες έχουν πραγματικά τις ικανότητες που απαιτούνται γενικότερα για να ξεκινήσουν μια μικρή επιχείρηση καθώς επίσης και να αντιδράσουν απέναντι στις όποιες επιχειρηματικές ευκαιρίες παρουσιάζονται. Μάλιστα, οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζουν ήδη από την αποφοίτησή τους το αίσθημα της αυτοπεποίθησης, ωστόσο φαίνεται το πρόβλημα να παρουσιάζεται περισσότερο **στον τομέα της οργάνωσης και διοίκησης.**

Αυτό σημαίνει ότι ενώ οι νέοι επιχειρηματίες διαθέτουν τις γνώσεις εκείνες και την εμπειρία να ξεκινήσουν μια επιχείρηση εξ ολοκλήρου από την αρχή, δεν καταφέρνουν στο τέλος να την οργανώσουν αλλά και να τη διοικήσουν σωστά. Η αποτυχημένη αυτή διαδικασία συνδυάζεται με το φόβο της αποτυχίας των επιχειρηματιών σε ότι αφορά την πορεία της νέας επιχειρηματικής τους δραστηριότητας.

Σε αναφορά του ο Σκάγιανης (2008) αναφέρει ότι *«η επιχειρηματικότητα, αν θεωρήσει κανείς ότι μπορεί να διδαχθεί, δε διδάσκεται με συμβατικούς τρόπους. Το να είναι ή να γίνει κανείς επιχειρηματίας, αποτελεί ζήτημα κουλτούρας και αντίληψης, και όχι - μόνο - εγκυκλίων γνώσεων. Η γνώση μπορεί να νοηθεί ως ρητή και άρρητη. Η ρητή γνώση είναι αυτή που είναι κωδικοποιημένη, και βρίσκεται σε διδακτικά εγχειρίδια, σε οδηγίες χρήσης, σε εγχειρίδια ρουτινών εργασιών, σε κάθε είδους βιβλία, κλπ. Η άρρητη γνώση είναι αυτή που δεν είναι γραμμένη και κωδικοποιημένη, είναι αυτή που κυκλοφορεί στόμα με στόμα, αυτή που αποτελεί τους κώδικες συμπεριφοράς, επικοινωνίας και τρόπου εργασίας και λειτουργίας. Αυτή θεωρείται η πιο πολύτιμη, και αποτελεί την ψυχή της εργασίας, αν θεωρήσουμε ότι η ρητή γνώση είναι το σώμα. Υπάρχει βέβαια μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις δύο μορφές γνώσης. Ένα μέρος της άρρητης γνώσης με την πάροδο του χρόνου μετατρέπεται σε ρητή γνώση δηλαδή κωδικοποιείται, και ένα μικρό μέρος της ρητής καθίσταται άχρηστο μέσα από τις νέες εξελίξεις και μετατρέπεται σε στοιχείο της παράδοσης όχι επιχειρηματικά άμεσα χρήσιμο».*

Σε αυτό όλο το ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον, ο ρόλος της Ανωτάτης Εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο κομμάτι της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας και ακόμη περισσότερο στην «αναπαραγωγή» επιστημόνων

αποφοίτων, οι οποίοι επρόκειτο να εξέλθουν σε μια πολύ ανταγωνιστική αγορά εργασίας.

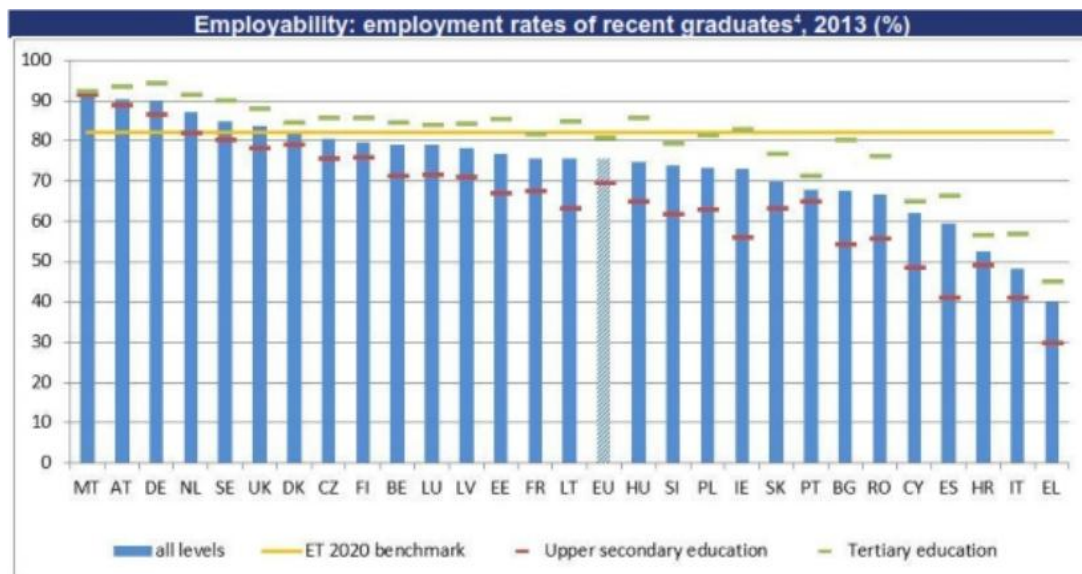
Είναι κατανοητό ότι η πλειοψηφία των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης άλλωστε θα καταλήξει ως επί το πλείστον σε κάποια φάση της σταδιοδρομίας τους να βρεθούν στο επίπεδο των υψηλόβαθμων ή τουλάχιστον των σχετικά υψηλόβαθμων στελεχών, θέσεις στις οποίες θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρές αποφάσεις. Αποφάσεις, οι οποίες θα πρέπει να συνοδεύονται εξ ολοκλήρου από ορθές γνώσεις σχετικά με την επιχειρηματική διαδικασία και δραστηριότητα για να καταφέρει εν τέλει να έχει το απαραίτητο θάρρος και τη συγκρότηση που απαιτείται. Οι γνώσεις αυτές της επιχειρηματικότητας αποτελούν στην ουσία ένα εφόδιο για τους μελλοντικούς αποφοίτους της Ανωτάτης Εκπαίδευσης (και όχι μόνο).

Σύμφωνα με μελέτη του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE, 2007), η αγορά εργασίας στον ελλαδικό χώρο χαρακτηρίζεται από έλλειμμα απασχολησιμότητας. Αυτό σημαίνει ότι ενώ μπορεί να υπάρξει υπερπροσφοράεργασίας, οι επιχειρήσεις σε μεγάλο ποσοστό (45%) υποστηρίζουν ότι δυσκολεύονται να βρουν κατάλληλους πτυχιούχους που να διαθέτουν τα προσόντα και τις δεξιότητες που απαιτούν οι αντίστοιχες θέσεις εργασίας.

Με σκοπό να αναδείξουμε με στοιχεία απτά όλα τα παραπάνω, η Eurostatκαταγράφει σε έρευνά της για το έτος 2013, την κατάταξη της Ελλάδας στην τελευταία θέση αναφορικά με τον δείκτη απασχόλησης στους νέους (20-34 ετών) που έχουν αποφοιτήσει πρόσφατα. Η Ε.Ε έχει θέσει ως benchmarkότι το 82% των νέων (20-34 ετών) που αποφοιτούν, θα πρέπει μέσα σε τρία χρόνια να έχουν βρεί απασχόληση (διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Ποσοστό απασχολησιμότητας νέων που αποφοίτησαν πρόσφατα στην Ε.Ε

Πηγή: Eurostat (2013)

Ακόμη, σχετική έρευνα της CitiΕλλάδας (2013) για την νεανική απασχολησιμότητα, το 21,67% των εταιρειών έχει προσπαθήσει να συνεργαστεί με τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Σημαντικό, είναι επίσης, και το συμπέρασμα ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ των εθνικών και πολυεθνικών εταιρειών, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των πολυεθνικών εταιρειών έρχεται σε επαφή με τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης για θέματα που αφορούν την εξέλιξη της καριέρας των αποφοίτων τους (διάγραμμα 2).

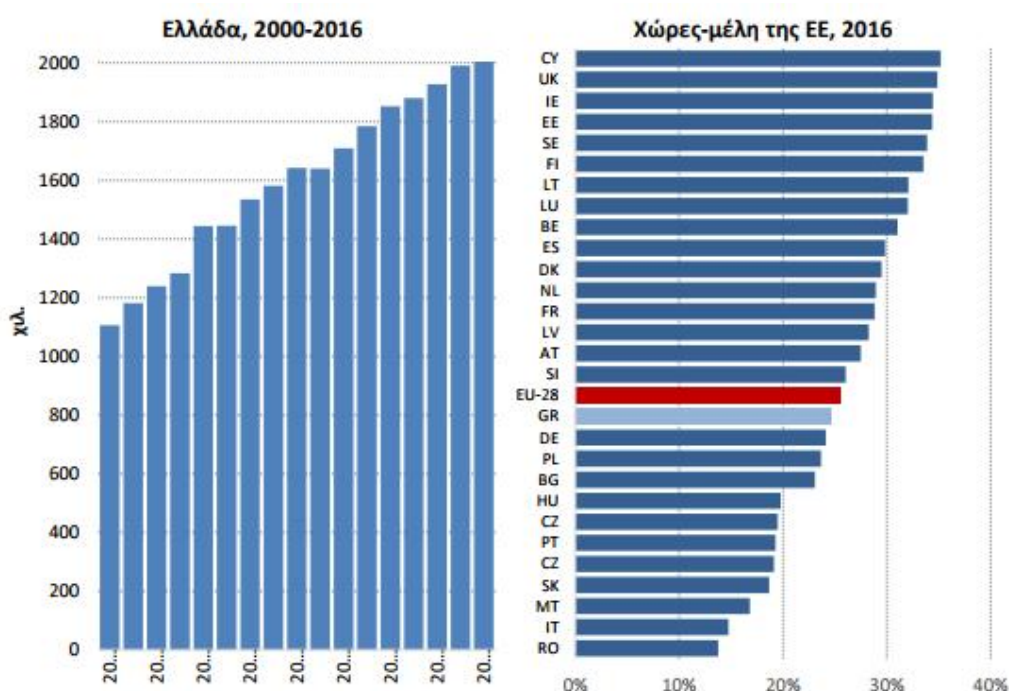
Διάγραμμα 2: Συνεργασία εταιρειών με Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Πηγή: Citi (2013)

Πρέπει ωστόσο να παραθέσουμε και τις έρευνες του IOBE για τα επόμενα έτη, καθώς παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές. Καταρχάς, ο πληθυσμός της χώρας με τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 2000-2016. Το 2016 είχε σχεδόν διπλασιαστεί σε σχέση με το 2000 (2,04 εκατ. άτομα από 1,1 εκατ. το 2000), καταγράφοντας μέση ετήσια άνοδο 3,9%. Παρατηρείται επομένως προσανατολισμός των νέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως και έμφαση από την πλευρά του κράτους με την ίδρυση νέων σχολών και ιδρυμάτων στη χώρα την περίοδο αυτή. Όπως διαφαίνεται παρακάτω, η εξέλιξη αυτή επηρεάζει τα μεγέθη της αγοράς εργασίας, κυρίως την πορεία της απασχόλησης και της ανεργίας. Ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού διαμορφώθηκε στο 24% περίπου το 2016, αυξημένο κατά 12 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Το ποσοστό αυτό είναι αντίστοιχο περίπου με το μέσο όρο της ΕΕ-28, με τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης κυρίως να εμφανίζουν μεγαλύτερο μερίδιο (διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3: Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα και σε χώρες-μέλη της ΕΕ-28

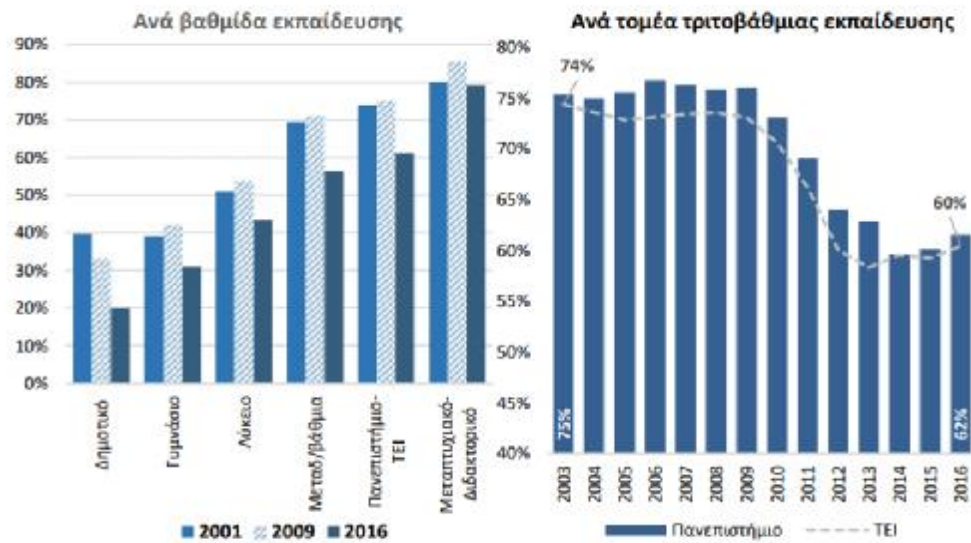
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η πλειονότητα των απασχολούμενων στην Ελλάδα είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή λυκείου. Συγκεκριμένα, το 2016 από τα 3,7 εκατ.

απασχολούμενους στη χώρα, τα 1,28 εκατ. είχαν τελειώσει το λύκειο (34%), ενώ σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο (30% ή 1,12 εκατ.) κυμάνθηκε η εργασία στους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συμπεριλαμβανομένων εκείνων με μεταπτυχιακές σπουδές ή διδακτορικό. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι οι απασχολούμενοι με υψηλό μορφωτικό επίπεδο (δηλ. με πτυχίο ή μεταπτυχιακές σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση) σημείωσαν, με εξαίρεση την τριετία 2011-2013, σταθερή άνοδο με αποτέλεσμα το 2016 να εμφανίζουν αύξηση κατά 47% σε σχέση με τις αρχές του 2000 όταν το αντίστοιχο μερίδιο στο σύνολο των εργαζομένων ήταν στο 21% (852 χιλ.). Αντίθετα, έντονα πτωτική ήταν η πορεία που καταγράφεται στους απασχολούμενους με δημοτική εκπαίδευση, καθώς υποχώρησαν στα 426 χιλ. άτομα το 2016 από 1,2 εκατ. το 2001 (πτώση κατά 65%) με το μερίδιο στο σύνολο της απασχόλησης να έχει μειωθεί κατά 18 ποσοστιαίες μονάδες (11%).

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση, λοιπόν, αναδεικνύει την οικονομική κρίση να πλήττει σε διαφορετικό βαθμό τα άτομα με βάση το μορφωτικό τους επίπεδο. Την περίοδο 2010-2016 αύξηση των απασχολούμενων σημειώθηκε μόνο στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου με αποτέλεσμα να ανέλθουν στους 160 χιλ. το 2016 από 109 χιλ. το 2010 (αύξηση κατά 47%), όταν η απασχόληση συνολικά υποχώρησε κατά 17% (3,7 εκατ. το 2016 από 4,4 εκατ. το 2010). Στους απασχολούμενους με πτυχίο πανεπιστημίου ή ΤΕΙ καταγράφεται μικρή διακύμανση, όταν την περίοδο 2000-2009 η απασχόληση στην κατηγορία αυτή αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό. Οι διαφορές είναι επίσης εμφανείς λαμβάνοντας υπόψη το ποσοστό απασχόλησης, δηλ. τον αριθμό των εργαζομένων ως προς το συνολικό πληθυσμό 97 της ίδιας ηλικιακής ομάδας. Το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στα άτομα με μεταπτυχιακές σπουδές ή διδακτορικό, καθώς διαμορφώθηκε στο 79%. Στους απόφοιτους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ οι οποίοι κατέχουν μόνο πρώτο πτυχίο το αντίστοιχο ποσοστό ήταν χαμηλότερο κατά 18 ποσοστιαίες μονάδες, ακολουθώντας επίσης πτωτική πορεία τα τελευταία χρόνια. Η εξέλιξη αυτή ερμηνεύεται από την αύξηση του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε συνδυασμό με τη μείωση της απασχόλησης. Στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό απασχόλησης είναι ελαφρώς μικρότερο από εκείνο για τους αποφοίτους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ, ενώ το μικρότερο ποσοστό απασχόλησης καταγράφεται στα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (διάγραμμα 4).

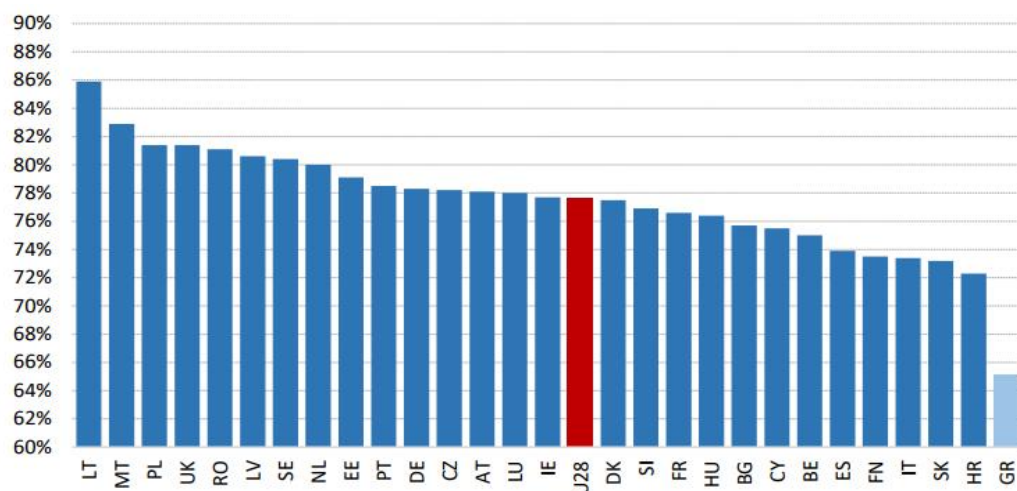
Διάγραμμα 4: Εξέλιξη ποσοστού απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Βέβαια, σε σύγκριση με την ΕΕ, όπως είδαμε και σε προηγούμενη ενότητα, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι το χαμηλότερο. Το 2016 ήταν κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από το μέσο όρο της ΕΕ-28, όταν σε χώρες όπως η Λιθουανία, η Μάλτα, το Ην. Βασίλειο και την Πολωνία ξεπέρασε το 80% (διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5: Ποσοστό απασχόλησης στα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5- 8) στην ΕΕ-28, 2016

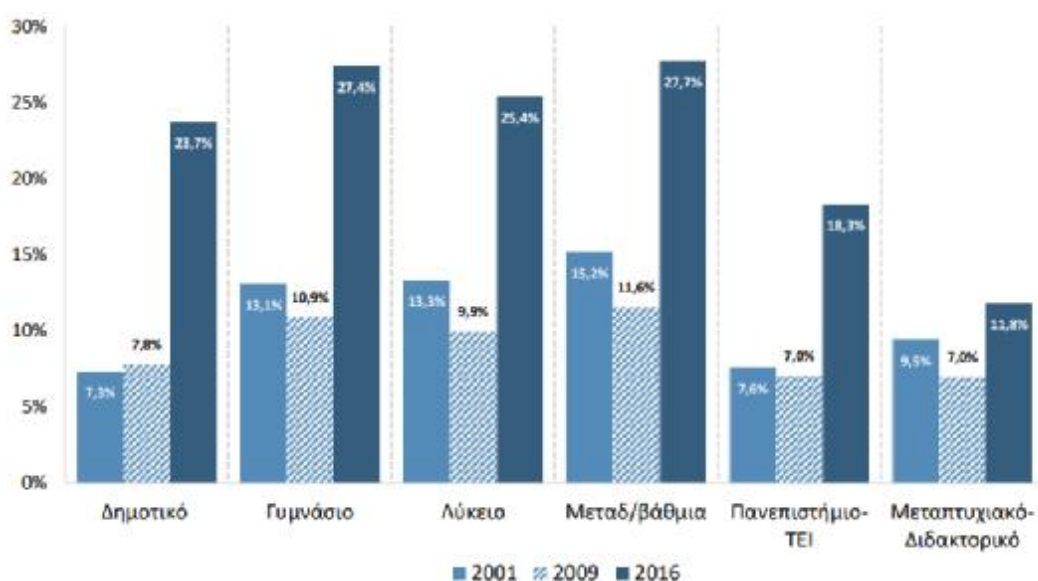

Πηγή: Eurostat

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση σε αυτό το σημείο βρίσκεται σε καίριο σημείο καθώς αποτελεί αρχικά ένα σημαντικό μέρος αυτής καθώς αποτελείται μέρος της πραγματικής κοινωνίας στην οποία ζούμε. Επίσης, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα είναι κοινωνικά χρήσιμα καθώς ερευνούν και προτείνουν λύσεις σε όλα αυτά τα ζητήματα επιχειρηματικής δραστηριότητας ειδικότερα των αποφοίτων εξ αυτού. Η συνεργασία ωστόσο, ιδρυμάτων αλλά και επιχειρήσεων, μπορεί αν δώσει την δυνατότητα εκείνη ώστε να αναπτυχθούν οι εκάστοτε επιχειρήσεις ορθά και οργανωμένα.

Η μη ύπαρξη συνεργασίας στον ελλαδικό χώρο παρουσιάζεται έντονα στους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με το ποσοστό ανεργίας να έχει υπερδιπλασιαστεί σε σχέση με τα χρόνια πριν την οικονομική κρίση (18,3% το 2016 από 7% το 2009). Η πιο εύκολη πρόσβαση στην αγορά εργασίας των ατόμων με δεύτερο κύκλο ανώτατων σπουδών (δηλ. με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές) αποτυπώνεται στο χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας το οποίο διαμορφώθηκε στο 12% περίπου το 2016 σημειώνοντας παράλληλα τη μικρότερη άνοδο σε σχέση με προηγούμενα έτη (διάγραμμα 6).

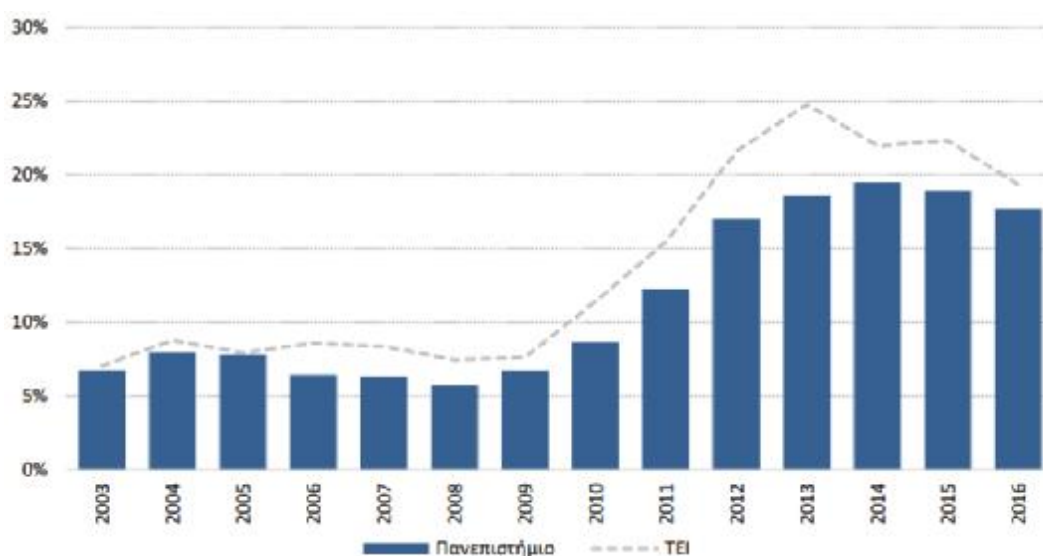
Διάγραμμα 6: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης, Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Με βάση τον τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το ποσοστό ανεργίας είναι διαχρονικά υψηλότερο στους αποφοίτους ΤΕΙ, διαφορά η οποία ενισχύθηκε από το 2006 και έπειτα φτάνοντας στη μεγαλύτερη τιμή το 2013 (6 ποσοστιαίες μονάδες). Κατόπιν, παρατηρείται αποκλιμάκωση με αποτέλεσμα το 2016 να διαμορφωθεί στο 19,3% στους αποφοίτους ΤΕΙ (από 22,3% το 2015) έναντι 17,7% στους αποφοίτους πανεπιστημίου (διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 2003-2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

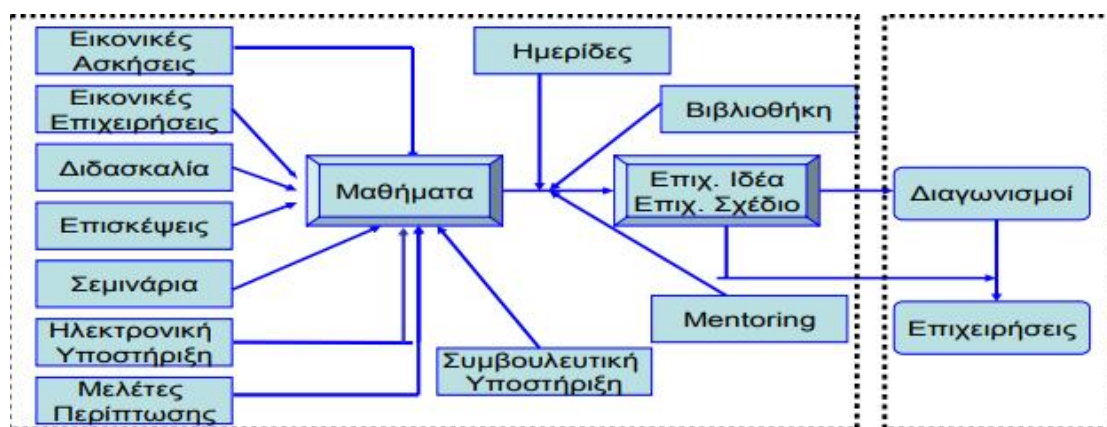
Η Ελλάδα, ως μια χώρα όπως προαναφέρθηκε με περιορισμένες δυστυχώς επιτυχημένες επιχειρηματικές δραστηριότητες αλλά με αυξημένο επιχειρηματικό ενδιαφέρον, παρόλο των πολυποίκιλων διεθνών πιέσεων, επιζητεί την παραπάνω αναφερόμενη σύνδεση επιχειρήσεων και Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Η σύνδεση αυτή θα σημαίνει μεταφορά γνώσεων και εμπειριών και θα είναι καταλυτική απέναντι στην επαγγελματική πορεία του κάθε ατόμου μεμονωμένα.

Ως συνολικότερος στόχος καταγράφεται η ανάπτυξη των θεμελιωδών ικανοτήτων των αποφοίτων έτσι ώστε να είναι ικανοί μετέπειτα να αποτελέσουν ανταγωνιστικά στελέχη, τα οποία μετέπειτα ίσως μπορέσουν να ιδρύσουν και τις

δικές τους επιχειρήσεις ή να συμβάλλουν στην ανάπτυξη άλλων επιχειρήσεων ή οργανισμών.

Παρακάτω, χαρακτηριστικά ο Σκάγιαννης (2008) παρουσιάζει ενδεικτικά τη δομή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος επιχειρηματικότητας, με σκοπό να αναδείξει τη σημαντική δράση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (πίνακας 2).

Πίνακας 2: Δομή Εκπαιδευτικού Προγράμματος Επιχειρηματικότητας

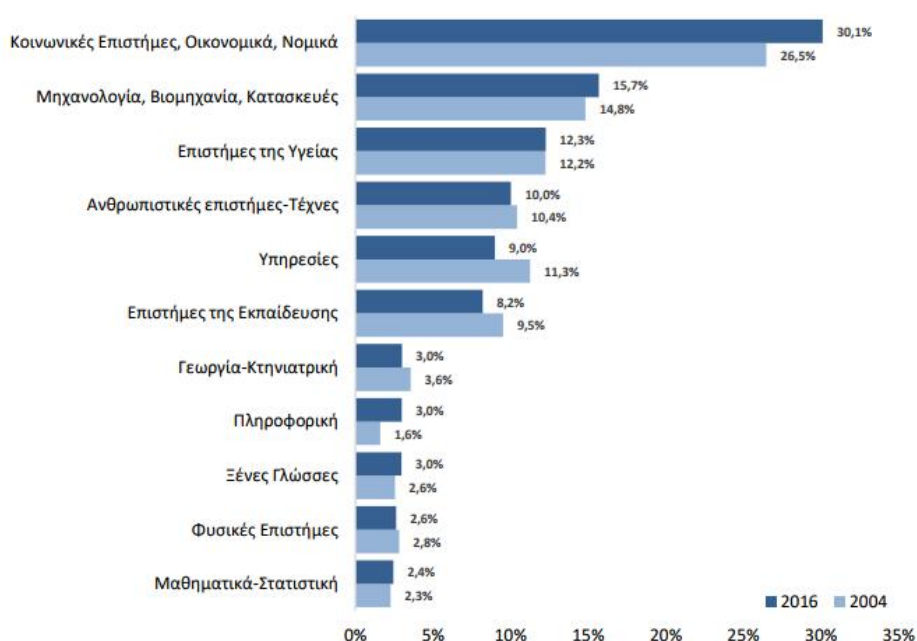
Πηγή: Σκάγιαννης Π. (2008)

Μέσα από τη μελέτη της παραπάνω δομής, παρουσιάζεται η αυξημένη πρόθεση της επιχειρηματικότητας από τους αποφοίτους της χώρας μας, με την ελληνική επιχειρησιακή κουλτούρα να ενθαρρύνει στο μέγιστο την προσωπική επιτυχία του κάθε αποφοίτου μεμονωμένα μέσω της έντονης προσπάθειας που επιδεικνύει ο καθένας. Όμως, παρόλο των παραπάνω, δεν παρουσιάζεται έντονη δημιουργικότητα λόγω της αυξημένης επιχειρηματικότητας ανάγκης σε σχέση με την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας.

Πριν ολοκληρώσουμε την υποενότητα παραπάνω, είναι επιτακτική η αναφορά στο ποσοστό των αποφοίτων με βάση το αντικείμενο σπουδών, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό πτυχιούχων στην Ελλάδα είναι απόφοιτοι του πεδίου κοινωνικών, οικονομικών και νομικών επιστημών, για το οποίο επιτελούμε και την παρούσα εργασία καθώς το τμήμα Διοίκησης και Οικονομίας αντιστοιχεί σε αυτό το επίπεδο. Από τα 2,04 εκατ. αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης οι 615,3 χιλ. έχουν λάβει

πτυχίο από τα συγκεκριμένα επιστημονικά πεδία με το μερίδιο τους το 2016 να έχει αυξηθεί σε σχέση με το 2004 κατά 3,6 ποσοστιαίες μονάδες (30,1% το 2016 έναντι 26,5% το 2004). Ακολουθούν οι απόφοιτοι στην κατηγορία Μηχανολογία-Βιομηχανία-Κατασκευές δηλ. οι πολυτεχνικές σχολές ή οι αντίστοιχες ειδικότητες σε ΤΕΙ οι οποίοι ανήλθαν σε 320,6 χιλ. ή 15,7% στο σύνολο των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (διάγραμμα 8).

Διάγραμμα 8: Καταμερισμός αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με βάση το αντικείμενο σπουδών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

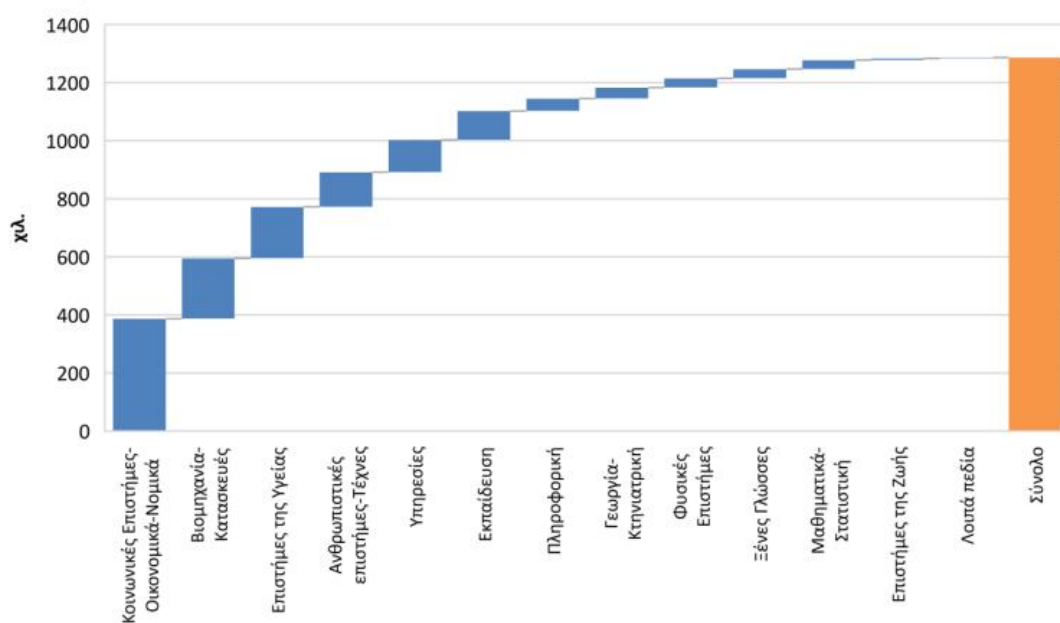
Αντίστοιχα, το μερίδιο των αποφοίτων στις επιστήμες Υγείας είναι ελαφρώς μικρότερο, ενώ παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο σε σχέση με το 2004. Μείωση του μεριδίου πτυχιούχων καταγράφεται στους κλάδους των επιστημών εκπαίδευσης, αν και ο αριθμός τους το 2016 ήταν αυξημένος κατά 30,1 χιλ. ή 22% σε σχέση με το 2004 (167,6 χιλ.). Η μεγαλύτερη άνοδος καταγράφεται στους αποφοίτους τμημάτων Πληροφορικής οι οποίοι το 2016 ανήλθαν σε 61,1 χιλ. άτομα από 23,2 χιλ. το 2004 (μέση ετήσια άνοδος 8,4%).

Αναφορικά με τον κλάδο Οικονομικών, από τα 2,04 εκατ. πληθυσμό της χώρας με τριτοβάθμια εκπαίδευση το 2016 τα 1,3 εκατ. (ή 63%) εργάζονται και οι

περισσότεροι από αυτούς έχουν ολοκληρώσει σπουδές στο ευρύτερο αντικείμενο Διοίκηση και Οικονομία 386,6 χιλ. (ή 30% του συνόλου των εργαζομένων με τριτοβάθμια εκπαίδευση το 2016) καταγράφοντας μέση ετήσια άνοδο (ΜΕΡΜ) 3,3% την περίοδο 2003-2016. Επιπλέον, σε σχέση με το 2003 παρατηρείται αύξηση κατά 53% (διάγραμμα 9).

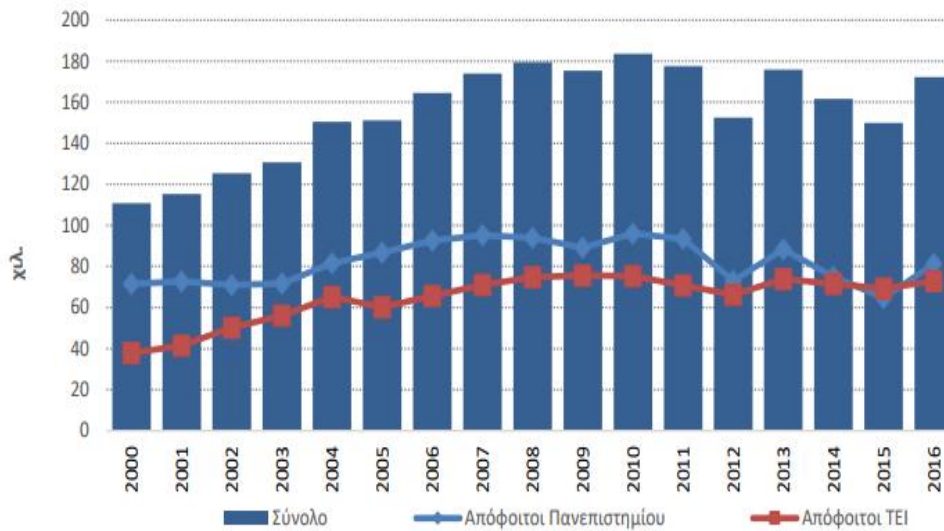
Διάγραμμα 9: Απασχολούμενοι με τριτοβάθμια εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών στην Ελλάδα, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η απασχόληση αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον κλάδο «Δημόσια Διοίκηση – Οικονομία» σημείωσε σημαντική άνοδο το 2016 κατά 15% (ή 22,4 χιλ.) σε σχέση με το 2015. Η υψηλότερη απασχόληση στον κλάδο καταγράφεται το 2010 (183,6 χιλ. άτομα), ενώ το 2012 υποχώρησε κατά 31 χιλ. (ή -16,9%) σε σχέση με το 2010 και διαμορφώθηκε στους 152,6 χιλ. εργαζόμενους. Η κάμψη αυτή έχει εν μέρει καλυφθεί την περίοδο 2013-2016 με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι με τριτοβάθμια εκπαίδευση στον ευρύτερο κλάδο Δημόσια Διοίκηση και Οικονομία να κυμαίνονται λίγο χαμηλότερα από το επίπεδο του 2009. Η εξέλιξη αυτή ενδεχομένως να σχετίζεται και με τις προσλήψεις συμβασιούχων ή τα προγράμματα επιδοτούμενης εργασίας (π.χ. κοινωφελής εργασία) (διάγραμμα 10).

Διάγραμμα 10: Εξέλιξη απασχολούμενων με τριτοβάθμια εκπαίδευση στον κλάδο Δημόσια Διοίκηση και Οικονομία

Πηγή: Eurostat Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Βέβαια, θα πρέπει να αναφερθούμε και στο γεγονός ότι πολλοί πτυχιούχοι τα τελευταία χρόνια επιλέγουν το δρόμο της μετανάστευσης προκειμένου να αναζητήσουν εργασία σε άλλες χώρες, κυρίως της ΕΕ, όπου οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι περισσότερες. Σύμφωνα με μελέτη της ICAP (BrainDrain 3rd, Human Capital Summit), σε δείγμα 1268 ατόμων, οι οποίοι μετακινήθηκαν εκτός της χώρας, το 55% αυτών αναφέρει ως λόγο την αναζήτηση εργασίας, έχοντας όμως εργαστεί στην Ελλάδα, ενώ μόλις 1 στους 10 δηλώνει ότι δεν έχει εργαστεί ποτέ στην Ελλάδα και αναζητά εργασία σε άλλη χώρα. Πρόκειται κυρίως για άτομα ηλικίας 26 έως 35 ετών (6 στα 10 άτομα) χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις. Ως προς το μορφωτικό επίπεδο οι 9 στους 10 έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, με την πλειονότητα να έχει μεταπτυχιακές σπουδές (55% μεταπτυχιακό τίτλο και 9% διδακτορικό). Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι εκτός από τους νέους άνεργους (πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή όχι), ένα σημαντικό μέρος αποφοίτων (με σπουδές στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό) αναζητά καλύτερους όρους εργασίας (αντικείμενο εργασίας σχετικό με τις σπουδές, καλύτερες αμοιβές, ανώτερη θέση στην ιεραρχία της επιχείρησης) σε άλλες χώρες.

4.3 Σχετικές δομές δράσεων επιχειρηματικότητας

Για την εφαρμογή και υλοποίηση των δράσεων της επιχειρηματικότητας στην Ανωτάτη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση μπορούν να αναφερθούν σχετικές δομές αυτών, κατηγοριοποιώντας αυτές σε δυο επιπλέον ομάδες. Στις δομές που μπορούν να αναλάβουν οι ίδιες την υλοποίηση σχετικών δράσεων και προγραμμάτων (Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης – και πιο συγκεκριμένα στις ομάδες υλοποίησης προγραμμάτων ενθάρρυνσης επιχειρηματικών δράσεων – και στα Γραφεία Διασύνδεσης) και σε δομές που μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά ως προς το σύνολο ή ένα μέρος των πραγματοποιούμενων δραστηριοτήτων (Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας και στις Επιχειρηματικές Θυρίδες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς).

Αναλυτικότερα:

Δομές – Ομάδες υλοποίησης προγραμμάτων ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας

Για τις ομάδες αυτές μπορούμε να ισχυριστούμε ότι λειτούργησαν ικανό διάστημα ώστε να αναπτύξουν εσωτερική δομή, ιεραρχία και συνοχή και να αναπτύξουν τεχνογνωσία, διαδικασίες, μεθοδολογίες, δίκτυα συνεργασίας και υποδομή, καθώς και ένα απόθεμα εμπειρίας και άρρητης γνώσης σε σχέση με δραστηριότητες προώθησης της επιχειρηματικότητας.

Γραφεία Διασύνδεσης

Οι υφιστάμενες υπηρεσίες των Γραφείων Διασύνδεσης απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό, το οποίο εκτείνεται, από την ακαδημαϊκή κοινότητα (φοιτητές, μεταπτυχιακούς φοιτητές, αποφοίτους, μέλη ΔΕΠ, Ερευνητικό Προσωπικό κλπ) έως την αγορά εργασίας (επιχειρήσεις, επιμελητήρια, εργοδοτικούς οργανισμούς κλπ.) και την κοινωνία ευρύτερα (μαθητές, γονείς, συμβούλους Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από το χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κλπ). Σημαντικότερες υπηρεσίες που προσφέρονται από την πλειοψηφία των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων της χώρας είναι οι ακόλουθες:

- Û Υπηρεσίες Συμβουλευτικής
- Û Υπηρεσίες σύνδεσης με την αγορά εργασίας
- Û Υπηρεσίες σχετικές με Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών και Υποτροφίες.
- Û Υπηρεσίες προς τα μέλη ΔΕΠ και τα Τμήματα των Ιδρυμάτων τους.
- Û Υπηρεσίες Ενημέρωσης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Û Εκδηλώσεις – Ημερίδες
- Û Υπηρεσίες επιχειρηματικότητας
- Û Έρευνες.

Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας

Το Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας, αποτελεί μια πηγή έγκυρης και δομημένης πληροφόρησης για το επιχειρηματικό περιβάλλον και την κατάσταση της αγοράς και της οικονομίας, παρέχοντας, μέσω του διαδικτύου, στους νέους, αλλά και σε κάθε ενδιαφερόμενο, σημαντικές πληροφορίες οι οποίες έχουν επεξεργαστεί επιστημονικά και μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους ενδιαφερόμενους. Στόχος του Παρατηρητηρίου Νεανικής Επιχειρηματικότητας είναι η κάλυψη εξειδικευμένων πληροφοριακών αναγκών σχετικών με την επιχειρηματικότητα των νέων.

Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας

Τέλος, οι Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας ενθαρρύνουν τους νέους να στραφούν προς την ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης, ως διέξοδο για την επαγγελματική αποκατάστασή τους, και να αναπτύξουν επιχειρηματική συνείδηση. Από τις βασικότερες δραστηριότητες των θυρίδων επιχειρηματικότητας είναι η παροχή στήριξης στους νέους επιχειρηματίες κατά την αξιολόγηση των επιχειρηματικών τους ιδεών και τη διαδικασία ίδρυσης μιας νέας επιχείρησης.

4.4 Δράσεις προώθησης και ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας και καινοτόμων δράσεων

Από το 2002 μέχρι σήμερα έχουν υλοποιηθεί σημαντικές δράσεις που αφορούν στην προώθηση της επιχειρηματικότητας. Οι δράσεις αυτές υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II και αφορούν:

- Ø Προγράμματα ενθάρρυνσης επιχειρηματικών δράσεων, καινοτομικών εφαρμογών και μαθημάτων επιλογής (Δράση 3.1.2β)
- Ø Δράσεις επιχειρηματικότητας μέσω Γραφείων Διασύνδεσης (Δράση 2.4.2β)
- Ø Οργάνωση ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού για την ανάπτυξη καινοτόμων και πρωτοπόρων επιχειρηματικών σχεδίων (Δράση 3.1.2δ).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 5: Η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας

5.1 Προβληματική και στόχος

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα και χαρακτηριστικά ζητήματα στην Ελλάδα είναι η εμφανής μεγάλη ψαλίδα μεταξύ του γενικού ποσοστού αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ανεργίας αυτών μετέπειτα, που αποτελεί τηνμεγαλύτερη στην ΕΕ. Η μελέτη της μετάβασης αλλά και της επαγγελματικής ένταξης είναι ιδιαίτερα μείζονος σημασίας για τον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής και κατά συνέπεια για την καταπολέμηση της μη απορρόφησης αυτών των επιστημόνων. Η ανάγκη μιας εκτεταμένης έρευνας σχετικά με το ζήτημα γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική υπό το πρίσμα των τελευταίων εξελίξεων, της οικονομικής κρίσης αλλά και των αλλαγών στην δομή της απασχόλησης.

Θεωρώντας ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, η νομοθετική ρύθμιση των αιτημάτων της κοινωνίας, στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτών που σχετίζονται με τους αποφοίτους, δεν είναι πάντα αρκετή, διαφαίνεται η αναγκαιότητα της γνώσης, ως βασικής προϋπόθεσης για την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών.

Με την παρούσα μελέτη φιλοδοξείται να αναδειχθεί η εικόνα της απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικότερα και του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, ΑΤΕΙ Πατρών ειδικότερα, μέσα από την οπτική των διαδικασιών μετάβασης από την εκπαίδευση στην αμειβόμενη εργασία και της επαγγελματικής ένταξης. Ως εκ τούτου, ορίζεται ως βασικός στόχος η θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος, η περιγραφή της Διοίκησης Επιχειρήσεων ενώ έμφαση θα δοθεί στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα, παράλληλα με άλλες χώρες. Θεωρώντας, ότι η εκπαίδευση είναι θεμελιώδες δικαίωμα όλων των ανθρώπων, το οποίο αναγνωρίζεται σε διεθνές επίπεδο και κατοχυρώνεται από διεθνείς συμβάσεις, η ανάδειξη των παραγόντων που τη διευκολύνουν, θα οδηγήσει στο σχεδιασμό μιας αποτελεσματικής πολιτικής έτσι ώστε, τα άτομα να μπορούν να απολαμβάνουν το

δικαίωμα της εκπαίδευσης με πλήθος εμπειριών και γνώσεων και να αποφοιτούν από τη τριτοβάθμια εκπαίδευση με συνέπεια, χωρίς να οδηγούνται στον επαγγελματικό και κοινωνικό αποκλεισμό.

Αν και, το περιορισμένο δείγμα της έρευνας δεν παρέχει τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων της, θεωρείται ότι, συνεισφέρει στη γνώση για ένα τόσο σημαντικό και επίκαιρο ζήτημα όπως αυτό της εκπαίδευσης και της απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικότερα και του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων ΑΤΕΙ Πατρών ειδικότερα.

5.2 Μεθοδολογία της έρευνας

Το πρώτο μέρος της εργασίας αναφερόταν στη θεωρητική προσέγγιση βασικών εννοιών και θεωριών οι οποίες σχετίζονται με την παρούσα μελέτη. Συγκεκριμένα, έγινε αναφορά στις έννοιες της επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων, καθώς και σε συναφείς έννοιες, και παρατέθηκαν οι σχετικές έρευνες μέσα από την επισκόπηση της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται στοιχεία σχετικά με το δείγμα της έρευνας, το ερευνητικό εργαλείο και τη μέθοδο ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της παρούσας εργασίας.

Σχετικά με τη μεθοδολογική προσέγγιση, την πληρέστερη κι εγκυρότερη κάλυψη του προβλήματος για συλλογή αξιόπιστων δεδομένων, υιοθετήθηκε η χρήση του ερωτηματολογίου για τους αποφοίτους του τμήματος και της συνέντευξης για τους εκπαιδευτικούς για την ποικιλία και τη συλλογή τόσο ποιοτικών όσο και ποσοτικών δεδομένων (Jick, 1983: 135-148; Cohen&Manion, 1989; Greene&Caracelli, 1997; Verma&Mallick, 2004). Το ερωτηματολόγιο αποτελεί «ένα σύνολο γραπτών ερωτήσεων σχετικών με ένα πρόβλημα, τις οποίες ο ερευνητής απευθύνει ομοίμορφα στα υποκείμενα του δείγματος με σκοπό να συγκεντρώσει τις αναγκαίες ερευνητικές πληροφορίες (Βάμβουκας, Μ., 2007: 246). Χρησιμοποιήθηκε παράλληλα και σε συνδυασμό η ποιοτική και η ποσοτική προσέγγιση για να υπάρξουν ασφαλέστερα συμπεράσματα. Η ανεξάρτητη χρήση των δύο μεθόδων δεν απαγορεύει το συνδυασμό και την από κοινού ανάλυση των ευρημάτων. Αντίθετα, οι

διαφορετικές πηγές εκτιμών και διερευνούν ολοκληρωμένα το αντικείμενο, ελέγχουν τις πτυχές του και τις αξιολογούν σε βάθος (Verma&Mallick, 2004).

Η ποιοτική και η ποσοτική προσέγγιση σε μία έρευνα σύμφωνα με τους Denzin&Lincoln (2000: 1-28) έχουν τρεις χαρακτηριστικές διαφορές: Η πρώτη έγκειται στο εάν πράγματι αναδεικνύεται μία διαμορφωμένη κατάσταση που μπορεί να αναλυθεί και να ερευνηθεί. Δευτερευόντως, υπάρχει διάσταση στο πώς μελετούνται και αξιοποιούνται οι απόψεις των υποκειμένων και τέλος, αν η αξιολόγηση της έρευνας σχετίζεται με τις πολιτικές θέσεις, τις συναισθηματικές φορτίσεις ή την ατομική υπευθυνότητα κ.ά. Στην παρούσα έρευνα αφού λήφθηκαν υπόψη τα ανωτέρω, σχεδιάστηκε η μεθοδολογία με τη χρήση ποιοτικών και ποσοτικών τεχνικών. Τα ποιοτικά εργαλεία αναφέρονται σε συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών σε ένα μικρό αριθμό ανοικτών ερωτήσεων στις οποίες κλήθηκαν να τοποθετηθούν οι εκπαιδευτικοί. Οι ποσοτικές τεχνικές αφορούν ένα ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε σε δείγμα αποφοίτων του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων ΑΤΕΙ Πατρών για τα έτη αποφοίτησης 2016-2017 με ερωτήσεις κλειστού τύπου.

Ο μικρός αριθμός συνεντεύξεων που προγραμματοποιήθηκε καθόρισε κατά πολύ τον τρόπο προσέγγισης των εκπαιδευτικών που θα περιλήφθηκαν στο δείγμα, με βασικό στόχο να απευθυνθούμε σε άτομα όσο το δυνατόν διαφορετικά, αποφεύγοντας εκείνα που προσομοιάζουν στις απόψεις και εμπειρίες. Με αυτό το σκεπτικό, για να διευρυνθεί το δείγμα, χρησιμοποιήθηκε τόσο η μέθοδος της «χιονοστιβάδας», όσο και οι αιφνίδιες επισκέψεις στο συγκεκριμένο τμήμα. Συμπληρωματικά, όπου επιτράπηκε, παραμείναμε στον χώρο και στις αίθουσες, πρακτική που έδωσε τη δυνατότητα να παρακολουθηθούν οι αντιδράσεις των εκπαιδευτικών, με αποτέλεσμα να κατανοηθεί και να ερμηνευθεί καλύτερα η πληροφόρηση που υπήρξε τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους αποφοίτους.

Επειδή η έρευνα διεξήχθη σε ένα συγκεκριμένο τμήμα, σε μια περιοχή και πραγματοποιήθηκε σε μικρό δείγμα, δεν μπορεί να θεωρηθούν τα αποτελέσματα αντιπροσωπευτικά ούτε του ερευνώμενου πληθυσμού ούτε της περιοχής, παρά μόνο ως ενδείξεις και παρακαταθήκη μελλοντικής πανελλαδικής έρευνας γι' αυτό το τόσο σημαντικό και επίκαιρο θέμα. Η απορρόφηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας

εκπαίδευσης αφορά τους ίδιους και συγχρόνως συνδέεται με το παρόν και το μέλλον της κάθε κοινωνίας.

5.3 Τα ερευνητικά εργαλεία

5.3.1 Το ερωτηματολόγιο των αποφοίτων Διοίκησης και Οικονομίας

Σύμφωνα με τους Verma & Mallick (2004) ένα καλά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο μπορεί να εξυπηρετήσει άριστα τους σκοπούς μιας μελέτης. Στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήσαμε είχαμε δύο τύπους ερωτήσεων: τις κλειστές και τις ανοιχτές. Με τις ερωτήσεις κλειστού τύπου αποσπούμε τη γνώμη αυτού που απαντά συμφωνώντας ή όχι σε μία πεντάβαθμη κλίμακα πιθανών θέσεων, απαντήσεων τύπου Likert. Με τις κλειστές ερωτήσεις κατηγοριοποιούνται ευκολότερα οι απαντήσεις και διευκολύνεται η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων. Έχει διαπιστωθεί ότι τα υποκείμενα μιας έρευνας αντιδρούν λιγότερο όταν πρέπει να συμπληρώσουν ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου.

Οι ανοιχτές ερωτήσεις, στο τέλος του ερωτηματολογίου, επέτρεπαν στον ερωτώμενο να απαντήσει ελεύθερα και με λεπτομέρεια και στον ερευνητή να κωδικοποιήσει θεματολογικά τις απαντήσεις. Βασικό μειονέκτημα του συγκεκριμένου ερευνητικού εργαλείου ήταν ότι σε μερικά ερωτηματολόγια οι ανοιχτές ερωτήσεις έμειναν αναπάντητες, καθώς και ότι δεν υπήρχε τρόπος να διασφαλίσει κανείς την ειλικρίνεια και αξιοπιστία των ερωτωμένων. Στην παρούσα έρευνα το ποσοστό των αναπάντητων ανοικτών ερωτήσεων δεν ξεπέρασε το 5% και έτσι δεν επηρέασε την εξαγωγή των συμπερασμάτων.

Με τον τρόπο αυτό διασφάλισαμε την ανωνυμία και προσεγγίσαμε μεγάλο στατιστικό δείγμα με αντικειμενικότητα και αξιοπιστία σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα (Cohen & Manion, 1989; Cohen & Manion, 1997; Βάμβουκας, 2000, Καραγεώργος, 2008).

Το ερωτηματολόγιο που επιλέξαμε συγκροτήθηκε μετά από μελέτη των στόχων που τέθηκαν και με βάση τη βιβλιογραφική έρευνα για το σχεδιασμό των ερωτηματολογίων (Borg & Gall, 1983; Verma & Mallick, 2004). Μελέτες προηγούμενων εκπαιδευτικών ερευνών τόσο στην Ελλάδα όσο και το εξωτερικό μας

βοήθησαν στη σύνταξή του και κυρίως στη θεματοποίηση των ερωτήσεων (Μάρκου, 1996; Hermans, 2002: 183-199; Ψάλτη, Διαμαντίδου, Παπαθανασίου, 2004: 46-55; Γεωργογιάννης, 2006; Diaz, 2007). Για την ολοκληρωμένη μορφή του ερωτηματολογίου ακολουθήθηκε επακριβώς η διαδικασία που εφαρμόζεται όταν θέλουμε να προσαρμόσουμε στη γλώσσα μας και να αναπτύξουμε ερευνητικά εργαλεία που προέρχονται από άλλες γλώσσες (Hilton & Skrutkowski, 2002:1-7; Schmidt & Bullinger, 2003: 29-34).

5.3.2 Δομή του ερωτηματολογίου

Το ανώνυμο ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε αποφοίτους του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΑΤΕΙ Πατρών αποτελείται από τρεις διαφορετικές ομάδες ερωτήσεων, η κάθε μία εκ των οποίων προσβλέπει στη διερεύνηση διαφορετικών στάσεων και αντιλήψεων καθώς και στην απόσπαση πληροφοριών και τοποθετήσεων των ερωτώμενων.

Το πρώτο μέρος, περιλαμβάνει ατομικά στοιχεία των συμμετεχόντων σχετικά με το φύλο, την ηλικία και την εκπαίδευσή τους σε άλλα αντικείμενα πέραν των παιδαγωγικών σπουδών. Επίσης, ζητούνται πληροφορίες σχετικά με το οικογενειακό εκπαιδευτικό επίπεδο για να διαπιστωθεί, αν είναι εφικτό, ο βαθμός εκπαιδευτικού επιπέδου συνολικά της οικογένειας.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από εικοσιτέσσερις ερωτήσεις και εν συνεχεία τεσσάρων ερωτήσεων που είναι ανοικτού τύπου. Οι πρώτες εικοσιτέσσερις ερωτήσεις ομαδοποιούνται σε τρεις θεματικές κατηγορίες.

Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει ερωτήσεις που αναφέρονται στον προσανατολισμό των ερωτώμενων και στην πορεία της ακαδημαϊκής τους πορείας. Οι ερωτώμενοι αποτυπώνουν την εικόνα που έχουν από τη φοίτησή τους, όλα τα προηγούμενα χρόνια, σε σχέση με δραστηριότητες και εμπειρίες που έλαβαν χώρα, οργάνωση και παρακολούθηση των σπουδών τους. Επιπλέον, προσπαθεί να διερευνήσει την κάλυψη γνωστικών πεδίων που αφορούν την έννοια, το περιεχόμενο και τους σκοπούς της εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό, και κατά

πόσο θεωρούν οι ίδιοι/ες ότι κατέχουν σημαντικές δεξιότητες για την εξεύρεση τόσο εργασίας όσο και την ανέλιξη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Η δεύτερη ομάδα είναι ειδικού περιεχομένου και αφορά καθαρά τον τομέα της εργασιακής απασχόλησης του ερωτώμενου. Εντάσσονται ερωτήσεις για τη μορφή εργασίας που κατέχουν αυτήν την δεδομένη στιγμή καθώς και τον τρόπο διέρευσης αυτής. Ενδιαφέρον έχει και η συμμετοχή των ερωτώμενων σε προγράμματα κατάρτισης ή σε επιδοτούμενες θέσεις εργασίας καθώς και οι προοπτικές απασχόλησής τους εντός της οικονομικής κρίσης.

Η τρίτη και τελευταία κατηγορία συλλέγει πληροφορίες μέσω τεσσάρων ανοικτών ερωτήσεων, για τη γνώμη τους για την γενικότερη εικόνα απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας, όπως επίσης και να αναφέρουν τις ανάγκες ή τις απαιτήσεις, σε πρακτικό ή θεωρητικό επίπεδο, που ενδεχομένως έχουν προκύψει ή να προτείνουν άλλους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να προωθηθούν οι δράσεις απορρόφησης και επαγγελματικής ένταξης αυτών.

5.3.3 Οι συνεντεύξεις των πανεπιστημιακών εκπαιδευτικών

Σύμφωνα με τους Powney και Watts (1984: 48-63), συνέντευξη είναι «μία συζήτηση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους, όπου ένας ή περισσότεροι από τους συμμετέχοντες αναλαμβάνει την ευθύνη να εκθέσει το περιεχόμενο αυτών που έχουν ειπωθεί». Η συνέντευξη είναι ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου. Πρόκειται για την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία μεταξύ προσώπων, που καθοδηγείται από τον ερευνητή ή ερωτώντα με στόχο την απόσπαση πληροφοριών σχετιζομένων με το αντικείμενο της έρευνας (Cohen και Manion, 1997). Με άλλα λόγια πρόκειται για την μέθοδο που έχει αντικείμενο της να σχηματίσει ένα «νοητικό περιεχόμενο» (Mialaret, 1997), να αποκαλύψει πτυχές της προσωπικότητας και να αναγνωρίσει μορφές συμπεριφοράς. Βασικό εργαλείο της είναι η συνομιλία που λαμβάνει χώρα μεταξύ δύο ή και παραπάνω προσώπων.

Πλήθος ερευνητών θεωρούν ότι η συνέντευξη είναι εξαιρετικά σημαντικό ερευνητικό εργαλείο, επειδή είναι ο μόνος τρόπος για να προσεγγίσει κανείς τις αντιλήψεις των ανθρώπων και να αντλήσει πληροφορίες σε βάθος (Kvale, 1996). Θεωρούν ότι είναι ένα ιδιαίτερο είδος «ομιλίας - λόγου» (Mishler, 1996), διότι κατά τη στιγμή της συνέντευξης, η διάδραση μεταξύ ερευνητή και αφηγητή, εφόσον επιζητείται από τον ερευνητή η «επικοινωνιακή συμμετρία», γίνεται «πιο αρμονική και λιγότερο εκλογικευμένη» (Habermas, 1971: 101-141).

Οι συνεντεύξεις πρέπει να γίνονται με την συγκατάθεση των ερωτώμενων, στα μέρη και τις ώρες που διευκολύνει εκείνους. Πέρα και πριν από αυτό τον «άγραφο» δεοντολογικό κανόνα, ο ερευνητής οφείλει να συστήνεται και να προσδιορίζει το σκοπό της έρευνάς του (Bell, 1997). Επίσης πρέπει να ενημερώνει για τη χρονική διάρκεια της συνέντευξης και να προσπαθεί να μην υπερβαίνει το χρόνο αυτό. Ο ερευνητής είναι υπεύθυνος για τον τρόπο με τον οποίο θα φέρει σε πέρας τη συνέντευξη.

Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη με δύο τρόπους: Στην πρώτη περίπτωση ως εργαλείο προέρευνας με τη μορφή ελεύθερης συζήτησης για να σχεδιαστεί το ερωτηματολόγιο των αποφοίτων. Στη δεύτερη περίπτωση ως βασικό εργαλείο έρευνας για να καταγραφούν σε βάθος οι στάσεις, οι απόψεις, και οι αντιλήψεις των διδασκόντων.

Η συνέντευξη, τα ευρήματα και ο σχολιασμός των οποίων παρουσιάζονται παρακάτω, αποδείχθηκε κοπιαστική και χρονοβόρα διαδικασία. Είναι σκόπιμο να επισημανθεί ακόμη ότι διαβεβαιώθηκαν οι ερωτώμενοι για τον εμπιστευτικό χαρακτήρα της διαδικασίας και για τη διασφάλιση της ανωνυμίας τους.

5.4 Προβλήματα της ερευνητικής διαδικασίας

Από τις πρώτες δοκιμαστικές συνεντεύξεις μας, εντοπίστηκαν τα ζητήματα που συνδέονταν με τη συγκεκριμένη έρευνα, τα οποία θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε προβλήματα που θα προκαλούσαν αλλοίωση των αποτελεσμάτων. Ο εξ αρχής

εντοπισμός τους οδήγησε να χρησιμοποιηθούν οι κατάλληλες τεχνικές και να αποφευχθούν. Τα κυριότερα προβλήματα ήταν:

1) Ο κίνδυνος δημιουργίας ενός δείγματος που να συνίσταται από πανεπιστημιακούς εκπαιδευτικούς ταυτόσημων ιδεολογικών και άλλων απόψεων. Είναι σχεδόν κανόνας ότι, το κάθε άτομο γνωρίζει ανθρώπους που έχουν ανάλογο με αυτόν επίπεδο και παρόμοια ενδιαφέροντα, ως εκ τούτου, θα έπρεπε να μεριμνηθεί να μην προσεγγιστούν εκπαιδευτικοί που έχουν μία μόνο πολιτική τοποθέτηση και άρα έχουν συγκεκριμένη στάση απέναντι στην απορρόφηση αποφοίτων και ακόμη να μη συμπεριληφθούν μόνο τα άτομα που έχουν μία και συγκεκριμένη ενεργή τοποθέτηση απέναντι στο ζήτημα της αγοράς εργασίας.

2) Ο συντελεστής αξιοπιστίας των απαντήσεων. Όπως σε κάθε έρευνα, και ειδικότερα σε έρευνα που θίγει τόσο λεπτά ζητήματα (εργασία, βιωσιμότητα, εκπαίδευση), ο ερευνητής θα πρέπει να εξασφαλίζει με κάθε τρόπο το αληθινό πόρισμα της έρευνάς του.

3) Η κρίση για ζητήματα με πολλαπλή ερμηνεία. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να υποθεί, χωρίς ωστόσο να είναι σίγουρο, ότι οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών θα διέφεραν από αυτές των αποφοίτων.

5.5 Ταυτότητα της έρευνας

Σύνολο ερωτώμενων 100 απόφοιτοι με τη βοήθεια των ερωτηματολογίων και 10 εκπαιδευτικών μέσω της συνέντευξης.. Ειδικότερα ανά φύλο, ηλικία, θέση, οικογενειακή κατάσταση.

Απόφοιτοι και Πανεπιστημιακοί Εκπαιδευτικοί Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων ΑΤΕΙ Πατρών

Το Τμήμα ιδρύθηκε το 1999 και ανήκει στη Σχολή Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, η οποία συστάθηκε το 2013. Σκοπός του Τμήματος Διοίκησης

Επιχειρήσεων είναι να εκπαιδεύει υψηλού επιπέδου επιστήμονες παρέχοντας στους φοιτητές τις θεωρητικές γνώσεις και τις πρακτικές δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους, ακαδημαϊκά ή επαγγελματικά, και να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στο σύγχρονο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, εθνικό ή και διεθνές επίπεδο. Βρίσκεται στην [Μεγάλου Αλεξάνδρου 1, Κουκούλι - ΤΕΙ, 263 33 Πάτρα Αχαΐας](#) ενώ το τηλέφωνο επικοινωνίας είναι: [2610369200](tel:2610369200).

5.6 Τα στάδια της έρευνας

Η ερευνητική διαδικασία, από την αρχή ως το τέλος, ακολούθησε την εξής πορεία:

- Διατύπωση του προβλήματος
- Καθορισμός και εξειδίκευση των στόχων της έρευνας
- Ανοιχτή συζήτηση -συνέντευξη με τους ερωτώμενους
- Αρχική διαμόρφωση και σύνταξη του ερωτηματολογίου. Με βάση τους στόχους της παρούσας μελέτης ελήφθησαν υπόψη ερωτηματολόγια και προηγούμενες έρευνες από τη διεθνή βιβλιογραφία
- Συζήτηση με τους ερωτηθέντες για ορθή συμπλήρωση ερωτηματολογίου
- Τελικό σχέδιο των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου
- Συλλογή και επεξεργασία των απαντήσεων του ερωτηματολογίου
- Τελικό σχέδιο των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου
- Συλλογή των ερωτηματολογίων και απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων
- Διεξοδική ανάλυση και στατιστική μελέτη των απαντήσεων των ερωτηματολογίων και των απόψεων των εκπαιδευτικών από τις συνεντεύξεις
- Σχολιασμός των ευρημάτων και συζήτηση
- Συμπεράσματα και διατύπωση προτάσεων.

5.7 Η επεξεργασία των δεδομένων

Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας, έγινε χρήση του απλού πακέτου Microsoft Excel σε συνδυασμό με το στατιστικό πακέτο SPSS 22.0 και χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο χ^2 . Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, ως ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν τα δημογραφικά στοιχεία, ενώ ως

εξαρτημένες μεταβλητές οι ερωτήσεις διαβαθμισμένης κλίμακας του ερωτηματολογίου.

Κεφάλαιο 6: Αποτελέσματα έρευνας με ερωτηματολόγιο

Γενικές Πληροφορίες

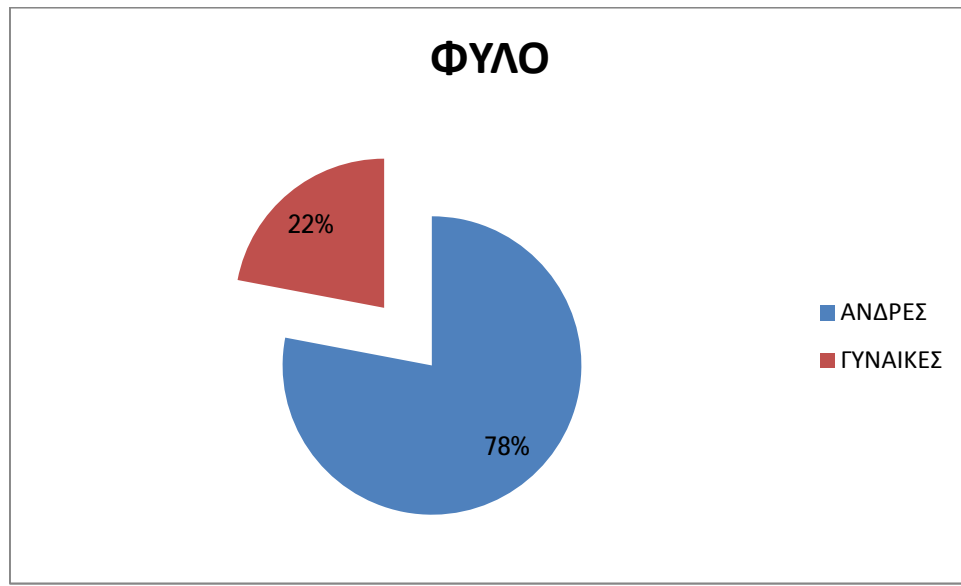
Αρχικά προκύπτουν τα γενικά στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων.

Ερώτηση 1: Ποιό το φύλο σας;

Ξεκινώντας με την ανάλυση του φύλου παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος του φύλου των ερωτώμενων είναι περισσότεροι άνδρες με 78 στο σύνολό τους έναντι των γυναικών που είναι 22.

	Frequency	Percent	Valid Percent	CumulativePercent
Valid				
ΑΝΔΡΑΣ	78	78,0	78,0	78,0
ΓΥΝΑΙΚΑ	22	22,0	22,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

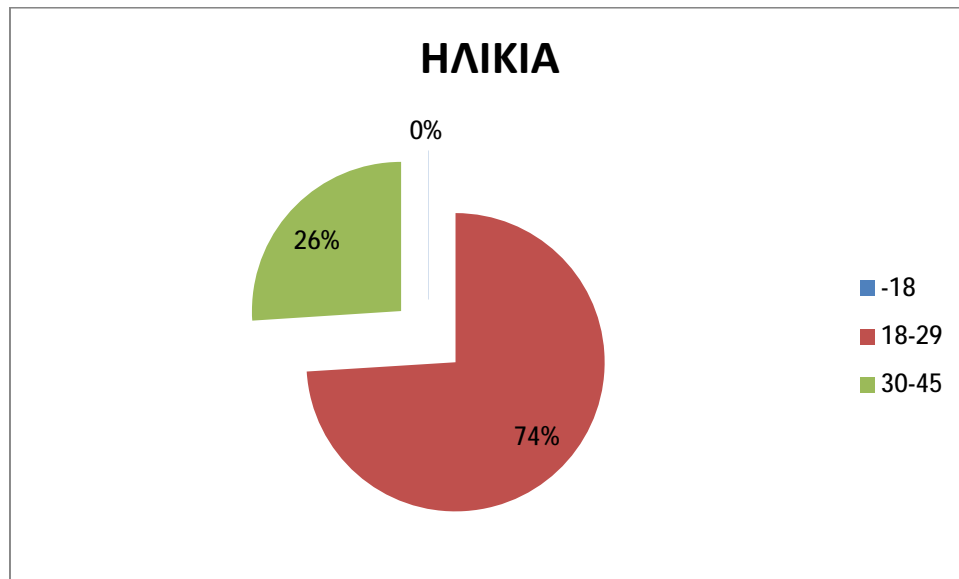

Ερώτηση 2: Ποιά η ηλικία σας;

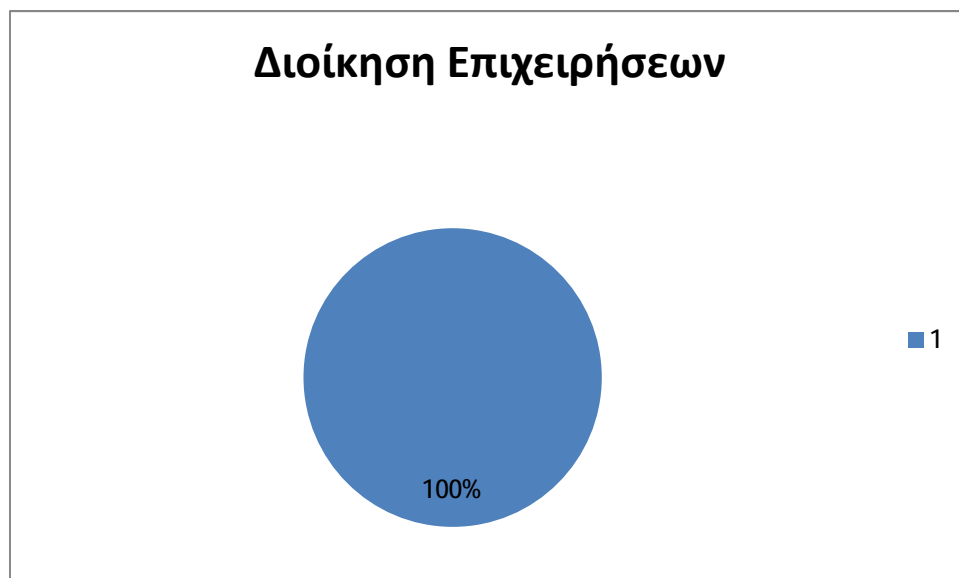
Η κατανομή των ηλικιών χωρίστηκε σε διαστήματα [-18], [18-29] και [30-45] και φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
- 18	0	0,0	0,0	0,0
18-29	74	74,0	74,0	74,0
30-45	26	26,0	26,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Ερώτηση 3: Ποιό το τμήμα σπουδών σας;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Δ.Επιχειρ	100	100,0	100,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

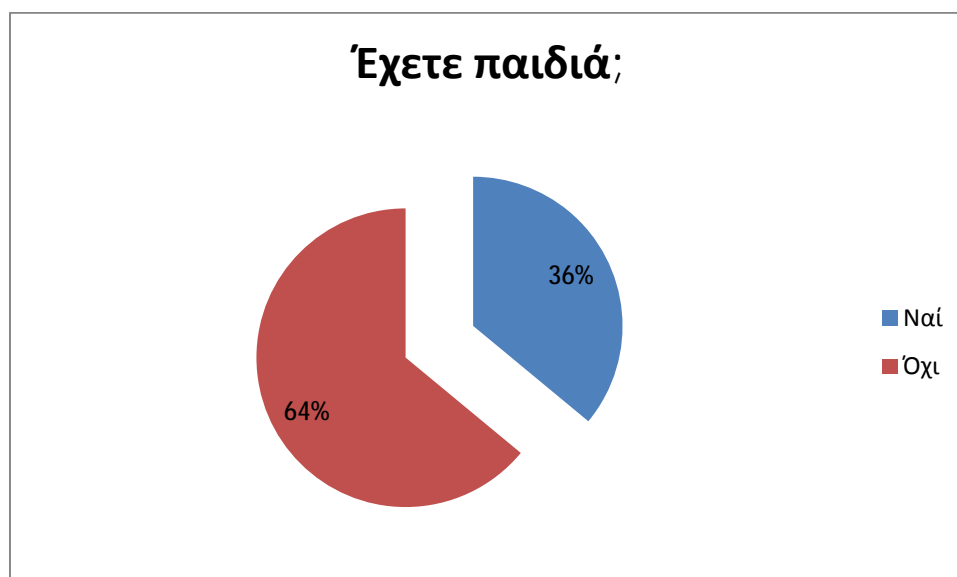

Στη παρούσα ερώτηση υπάρχει 100% συμφωνία των ερωτηθέντων καθώς όλοι αποτελούν απόφοιτους του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Ερώτηση 4: Έχετε τέκνα;

Στην ερώτηση σχετικά με το πόσο παιδιά έχουν οι ερωτώμενοι απάντησαν σχετικά και φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί. Οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν σε *ναι* (01) ή *όχι* (02) και έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01	36	36,0	36,0	36,0
02	64	64,0	64,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Ερώτηση 5:Εάν ναι, πόσα τέκνα έχετε;

Στην ερώτηση πόσα τέκνα έχουν οι 36 εκ των οποίων απάντησαν ναι. Προηγουμένως οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν για ένα παιδί σε (01) ή για δυο παιδιά σε(02) και για τρια παιδιά σε (03). Έτσι έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01	32	89,0	89,0	89,0
02	3	8,0	8,0	97,0
03	1	3,0	3,0	100,0
4 και άνω	0	0,0	0,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Ερώτηση 6: Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας και του πατέρα σας;

Στην ερώτηση ποιό το επίπεδο εκπαίδευσης των γονιών σας, έχουμε τα εξής αποτελέσματα, ξεχωριστά για το κάθε γονέα:

Για τον πατέρα του/της ερωτηθέντα/είσας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Μεταπτυχιακός τίτλος ή Διδακτορικό	0	0,0	0,0	0,0
Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	21	21,0	21,0	21,0
Πτυχίο Ανώτερης Τεχν.Επαγ. Εκπαίδ.	3	3,0	3,0	24,0
Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	18	18,0	18,0	42,0
Απολυτήριο Δημοτικού	35	35,0	35,0	77,0
Μερικές τάξεις Δημοτικού	12	12,0	12,0	89,0
Δεν πήγε καθόλου		11,0	11,0	100,0
		60		

σχολείο

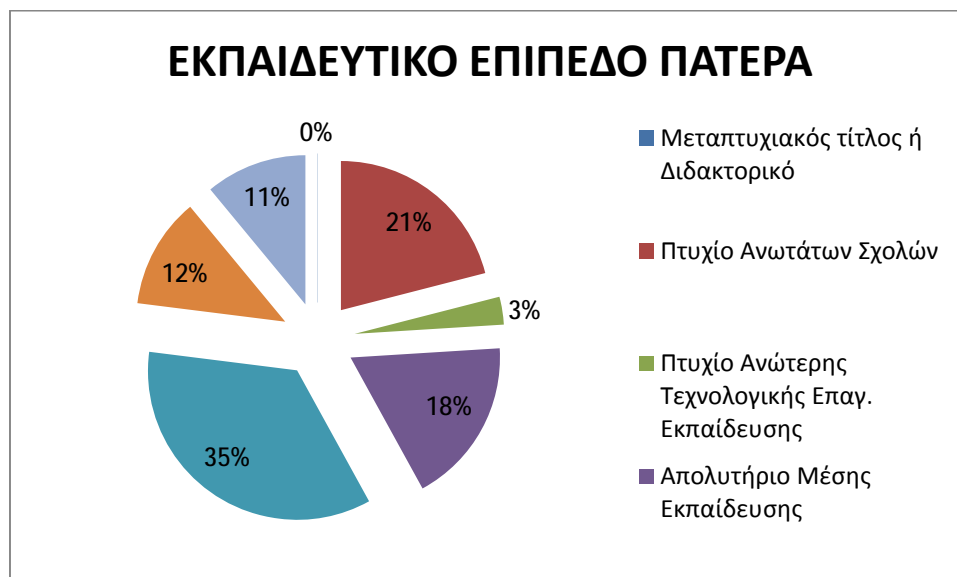
11

Total

100

100,0

100,0

Για την μητέρα του/της ερωτηθέντα/είσας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Μεταπτυχιακός τίτλος ή Διδακτορικό	0	0,0	0,0	0,0
Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	11	11,0	11,0	11,0

Πτυχίο Τεχν.Επαγ. Εκπαίδ.	Ανώτερης	22	22,0	22,0	33,0
Απολυτήριο Εκπαίδευσης	Μέσης	36	36,0	36,0	69,0
Απολυτήριο Δημοτικού		31	31,0	31,0	100,0
Μερικές Δημοτικού	τάξεις	0	0,0	0,0	100,0
Δεν πήγε σχολείο	καθόλου	0	0,0	0,0	100,0
Total		100	100,0	100,0	

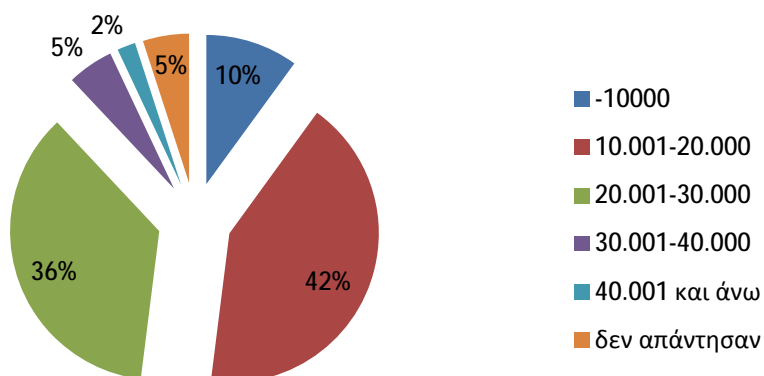
Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σε αυτή την ερώτηση παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες (μητέρες) τους κατείχαν μεγαλύτερους και πολυπληθέστερους τίτλους εκπαιδευτικής βαθμίδας σε σχέση με τους άνδρες τους (πατέρες).

Ερώτηση 7:Που θα τοποθετούσατε το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των γονέων σας σε μια κλίμακα από 1 (χαμηλότερο εισόδημα) ως 5 (υψηλότερο εισόδημα):

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
-10.000€	10	10,0	10,0	10,0
10.001-20.000€	42	42,0	42,0	52,0
20.001-30.000€	36	36,0	36,0	88,0
30.001-40.000€	5	5,0	5,0	93,0
40.001 και άνω	2	2,0	2,0	95,0
δεν απάντησαν	5	5,0	5,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΓΟΝΕΩΝ

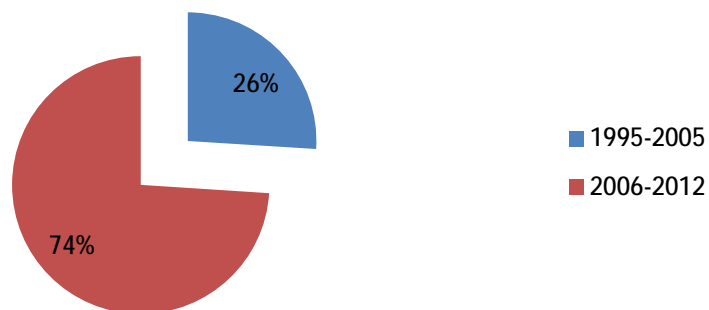

Ερώτηση 8: Έτος εισαγωγής;

Στη παρούσα ερώτηση, λόγω ερώτησης ανοικτού τύπου, οι απαντήσεις συρρικνώθηκαν στα χρονικά διαστήματα 1995-2005 και 2006-2012.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
1995-2005	26	26,0	26,0	26,0
2006-2012	74	74,0	74,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΕΤΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

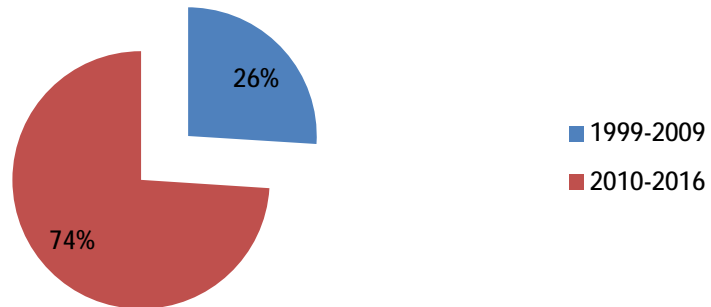

Ερώτηση 9: Έτος αποφοίτησης;

Στη παρούσα ερώτηση, λόγω ερώτησης ανοικτού τύπου, οι απαντήσεις συρρικνώθηκαν στα χρονικά διαστήματα 1999-2009 και 2010-2016.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
1999-2009	26	26,0	26,0	26,0
2010-2016	74	74,0	74,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΕΤΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ερώτηση 10: Ποιός ήταν ο βαθμός πτυχίου;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
5,0-8,0	67	67,0	67,0	67,0
8,01-10,0	33	33,0	33,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΒΑΘΜΟΣ ΠΤΥΧΙΟΥ

Στην παρούσα ερώτηση του ερωτηματολογίου σχετικά με το βαθμό πτυχίου των αποφοίτων του τμήματος είναι σημαντικό το ποσοστό των 33% με βαθμό πτυχίου 8,01-10,0 δηλαδή με «άριστα».

Ερώτηση 11:Είστε γενικά ευχαριστημένος-η από τις σπουδές σας (πρόγραμμα σπουδών, διδάσκοντες, λειτουργικές υποδομές, διοικητική στήριξη);

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Πολύ ευχαριστημένος/η	25	25,0	25,0	25,0
Ευχαριστημένος-η	33	33,0	33,0	58,0
Ούτε ευχαριστημένος ούτε δυσαρεστημένος	12	12,0	12,0	70,0
Δυσαρεστημένος-η	14	14,0	14,0	84,0

Πολύ δυσαρεστημένος	16	16,0	16,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Ο βαθμός ικανοποίησης των ερωτηθέντων από τις σπουδές τους παρουσιάζεται σε ποσοστό 33% να είναι ιδιαίτερα «ευχαριστημένοι/ες» αλλά και ένα ποσοστό 16% να είναι «πολύ δυσαρεστημένοι».

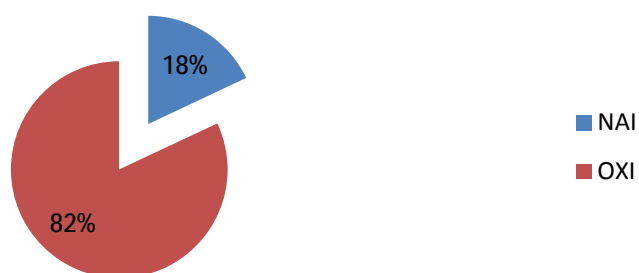
Ερώτηση 12: Είχατε εμπειρία εργασίας κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών (εκτός πρακτικής άσκησης);

Στην ερώτηση σχετικά με το εάν έχουν εμπειρία εργασίας κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών (εκτός πρακτικής άσκησης), οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν σε *ναι* (01) ή *όχι* (02) και έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01	18	18,0	18,0	18,0

02	82	64,0	64,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

**ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ
ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (ΠΕΡΑΝ
ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ)**

Ερώτηση 13: Έχετε ολοκληρώσει ή πραγματοποιείτε σήμερα μεταπτυχιακές σπουδές;

Στην ερώτηση σχετικά με το εάν έχουν ολοκληρώσει ή πραγματοποιούν σήμερα μεταπτυχιακές σπουδές, οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν σε *ναι* (01) ή *όχι* (02) και έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01	52	52,0	52,0	52,0
02	48	48,0	48,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

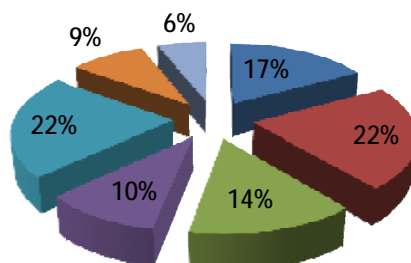

Ερώτηση 14: Ποιές από τις παρακάτω δεξιότητες θεωρείτε ως τις πιο σημαντικές για την εξεύρεση εργασίας και την επαγγελματική σας σταδιοδρομία:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Ηγετικές Ικανότητες	17	17,0	17,0	17,0
Επικοινων. Ιδιότητες	22	22,0	22,0	39,0
Αναλυτική σκέψη	14	14,0	14,0	53,0
Διοικητ. Ικανότητα	10	10,0	10,0	63,0
Συνεργασία	22	22,0	22,0	85,0
Φαντασία	9	9,0	9,0	94,0
Πρακτικό πνεύμα	6	6,0	6,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

■ Ηγετικές Ικανότητες ■ Επικoin. Δυνατότητες ■ Αναλυτική σκέψη
■ Διοικητική Ικανότητα ■ Συνεργασία ■ Φαντασία
■ Πρακτικό πνεύμα

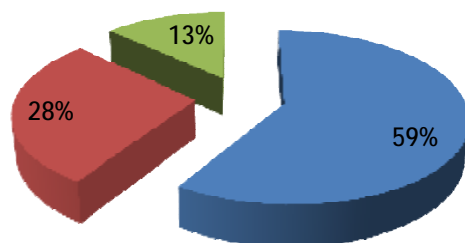
Ερώτηση 15: Ποιά είναι η κατάστασή σας σήμερα;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Απασχολούμενος	59	59,0	59,0	59,0
Άνεργος	28	28,0	28,0	87,0
Μη ενεργός	13	13,0	13,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

■ Απασχολούμενος   ■ Άνεργος   ■ Μη ενεργός

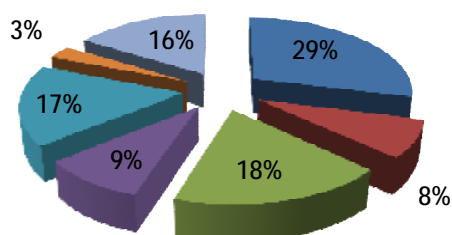
Στη παρούσα ερώτηση παρατηρούμε ότι παρόλο που εντυχώς το 59% είναι απασχολούμενο, δυστυχώς το 28% παρουσιάζει ανεργία. Βέβαια, δεν παύει και το 13% να κάνει ιδιαίτερη εντύπωση, καθώς υπάγεται στη κατηγορία «Μη ενεργός».

Ερώτηση 16: Ποιά ήταν η μορφή της εργασίας σας;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Μισθωτός Ιδιωτικό	29	29,0	29,0	29,0
Μισθωτός Δημόσιο	8	8,0	8,0	37,0
Συμβ. σε Ιδιωτικό	18	18,0	18,0	55,0
Συμβ. Σε Δημόσιο	9	9,0	9,0	64,0
Αυτοαπ. με προσωπ.	17	17,0	17,0	81,0
Αυτοαπ. χ. προσωπ	3	3,0	3,0	84,0
Βοηθός σε επιχ.	16	16,0	16,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΜΟΡΦΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ

- Μισθωτός Ιδιωτικό
- Μισθωτός Δημόσιο
- Συμβ. Σε Ιδιωτικό
- Συμβ. Σε Δημόσιο
- Αυτοα. Με προσωπ.
- Αυτοαπ. Χ. Προσ.
- Βοηθός σε επιχειρ.

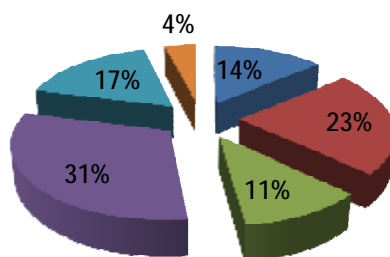

Ερώτηση 17: Σε πόσο χρόνο μετά την αποφοίτηση βρήκατε την πρώτη σημαντική σας απασχόληση;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Μέχρι ένα μήνα μετά	14	14,0	14,0	14,0
1-6 μήνες μετά	23	23,0	23,0	37,0
6-12 μήνες μετά	11	11,0	11,0	48,0
12-24 μήνες μετά	31	31,0	31,0	79,0
>24 μήνες	17	17,0	17,0	96,0
Κατά τις σπουδές	4	4,0	4,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΠΡΩΤΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗ

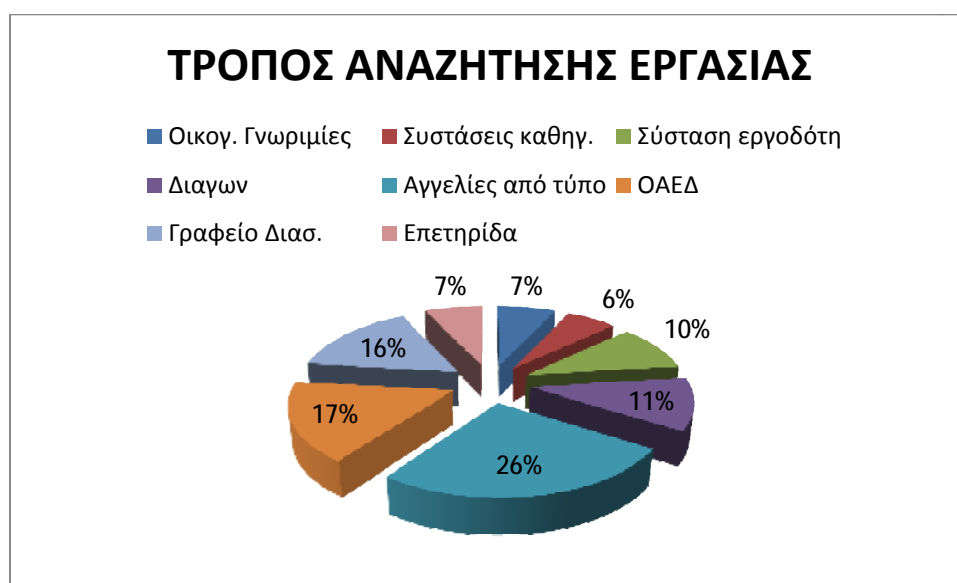
■ 1 μήνα μετά   ■ 1-6 μήνες μετά   ■ 6-12 μήνες μετά
■ 12-24 μήνες μετά   ■ >24 μήνες μετά   ■ Κατά τις σπουδές

Ερώτηση 18: Τρόπος αναζήτησης της εργασίας (μέχρι τρεις απαντήσεις):

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Οικογεν. Γνωριμίες	7	7,0	7,0	7,0
Συστάσεις καθηγ.	6	6,0	6,0	13,0
Σύσταση εργοδ.	10	10,0	10,0	23,0
Διαγωνισμ.	11	11,0	11,0	34,0
Αγγελίες από τύπο	26	26,0	26,0	60,0
ΟΑΕΔ	17	17,0	17,0	77,0
Γραφείο Διασυνδ.	16	16,0	16,0	93,0
Επετηρίδα	7	7,0	7,0	100,0

Total 100,0 100,0 100,0

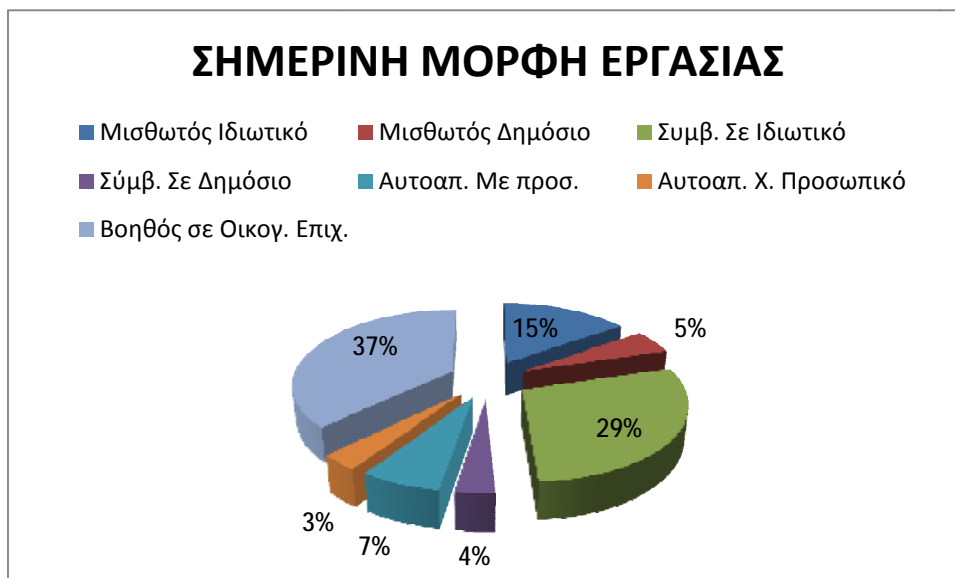

Ερώτηση 19: Ποια είναι η σημερινή μορφή εργασίας σας;

*θα ληφθούν υπόψη μόνο οι 59 ερωτώμενοι που είναι αυτή τη στιγμή απασχολούμενοι (βλ. ερώτηση 15)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Μισθωτός Ιδιωτικό	9	15,0	15,0	15,0
Μισθωτός Δημόσιο	3	5,0	5,0	20,0
Συμβ. σε Ιδιωτικό	17	29,0	29,0	49,0
Συμβ. Σε Δημόσιο	2	4,0	4,0	53,0
Αυτοαπ. με προσωπ.	4	7,0	7,0	60,0
Αυτοαπ. χ. προσωπ	2	3,0	3,0	63,0

Βοηθός σε επιχ.	22	37,0	37,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Ερώτηση 20: Είστε ευχαριστημένος /η από την σημερινή σας απασχόληση;

Στην ερώτηση σχετικά με το εάν είναι ευχαριστημένοι/ες από τη σημερινή εργασία τους, οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν σε *ναι* (01) ή *όχι* (02) και έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

θα ληφθούν υπόψη μόνο οι 59 ερωτώμενοι που είναι αυτή τη στιγμή απασχολούμενοι (βλ. ερώτηση 15)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01	28	47,0	47,0	47,0
02	31	53,0	53,0	100,0

Total 100,0 100,0 100,0

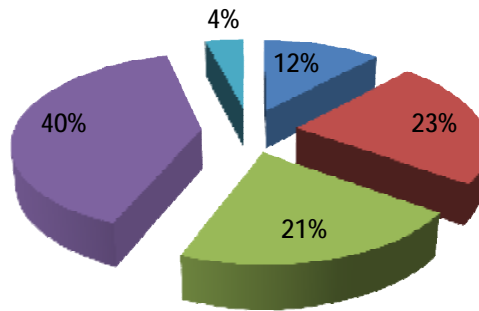

Ερώτηση 21: Πόσο διάστημα μεσολάβησε μεταξύ της σημερινής και της προηγούμενης απασχόλησης ή μεταξύ της σημερινής απασχόλησης και της αποφοίτησης, εάν η σημερινή απασχόληση είναι η πρώτη απασχόληση;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Έως 1 μήνα μετά	12	12,0	12,0	12,0
6-12 μήνες μετά	23	23,0	23,0	35,0
12-24 μήνες μετά	21	21,0	21,0	56,0
>24 μήνες μετά	40	40,0	40,0	96,0
Κατά τις σπουδές	4	4,0	4,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

■ έως 1 μήνα μετά ■ 6-12 μήνες μετά ■ 12-24 μήνες μετά
 ■ >24 μήνες μετά ■ κατά τις σπουδές

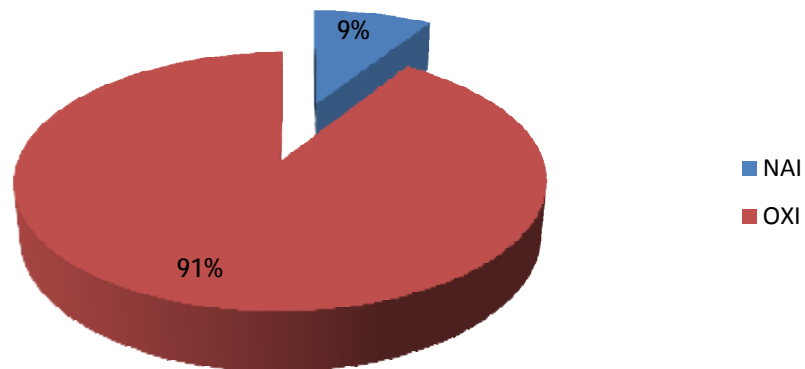

Ερώτηση 22: Αντιμετωπίσατε δυσκολίες στην εύρεση εργασίας λόγω του φύλου σας;

Στην ερώτηση σχετικά με το εάν αντιμετώπισαν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας από πλευράς φύλου, οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν σε *ναι* (01) ή *όχι* (02) και έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9	9,0	9,0	9,0
01	91	91,0	91,0	100,0
02	100,0	100,0	100,0	
Total				

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΛΟΓΩ ΦΥΛΟΥ

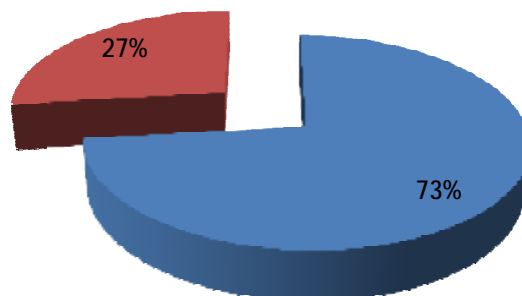
Ερώτηση 23: Πόσες φορές μέχρι τώρα έχετε μείνει άνεργος/η;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01-10	73	73,0	73,0	73,0
10 και πάνω	27	27,0	27,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

■ 1 έως 10 ■ 10 και άνω

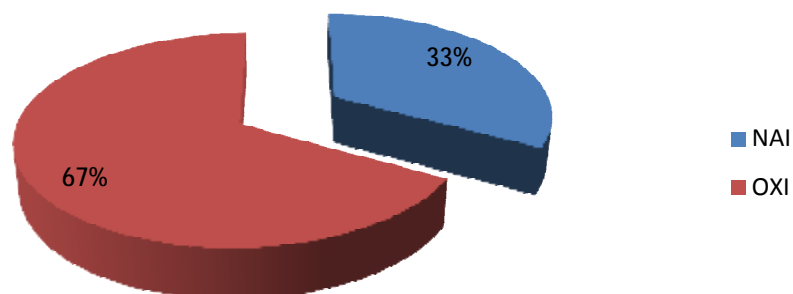

Ερώτηση 24: Έχετε μέχρι τώρα συμμετάσχει /απασχοληθεί σε πρόγραμμα κατάρτισης ή σε επιδοτούμενη θέση εργασίας;

Στην ερώτηση σχετικά με το εάν έχουν συμμετάσχει/απασχοληθεί σε πρόγραμμα κατάρτισης ή σε επιδοτούμενη θέση εργασίας, οι απαντήσεις τους διαχωρίστηκαν σε *ναι* (01) ή *όχι* (02) και έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
01	33	33,0	33,0	33,0
02	67	67,0	67,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΣΠΑ/ΟΑΕΔ

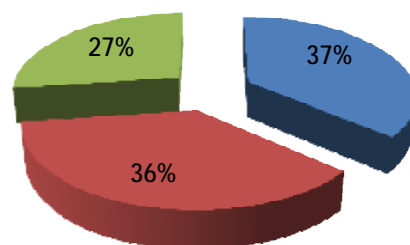

Ερώτηση 25: Αν ναι στην ερώτηση 24, τότε:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Πρόγρ. Επαγγ.κατ	12	37,0	37,0	37,0
StageΟΑΕΔ	12	36,0	36,0	73,0
ΟΑΕΔ	9	27,0	27,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

■ Πρόγρ. Επαγγ. Κατ   ■ Stage ΟΑΕΔ   ■ ΟΑΕΔ

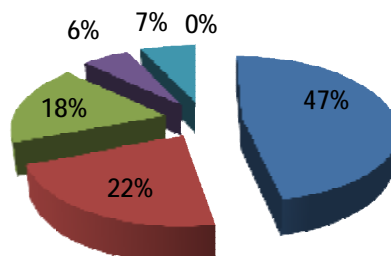

Ερώτηση 26: Ποιές οι συνολικές καθαρές μηνιαίες αποδοχές σας;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Έως 500ευρώ	47	47,0	47,0	47,0
501-700ευρώ	22	22,0	22,0	69,0
701-900ευρώ	18	18,0	18,0	87,0
901-1100ευρώ	6	6,0	6,0	93,0
1101-1300ευρώ	7	7,0	7,0	100,0
1301 και άνω	0	0,0	0,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΚΑΘΑΡΕΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

■ έως 500ευρώ   ■ 501-700ευρώ   ■ 701-900ευρώ
■ 901-1100ευρώ   ■ 1101-1300ευρώ   ■ 1301 και άνω

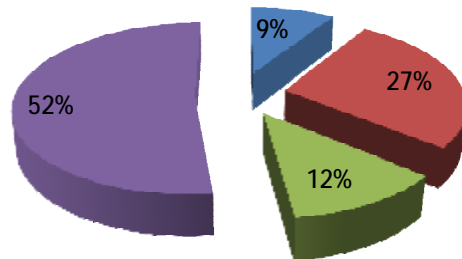

Ερώτηση 27: Βαθμός αντιστοιχίας των σπουδών με την σημερινή απασχόληση (Το αντικείμενο εργασίας μου αντιστοιχεί στην ακαδημαϊκή εκπαίδευση που έλαβα):

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Καθόλου	9	9,0	9,0	9,0
Λίγο	27	27,0	27,0	36,0
Αρκετά	12	12,0	12,0	48,0
Απόλυτα	52	52,0	52,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Βαθμός αντιστοιχίας σπουδών με τη σημερινή απασχόληση

■ Καθόλου ■ Λίγο ■ Αρκετά ■ Απόλυτα

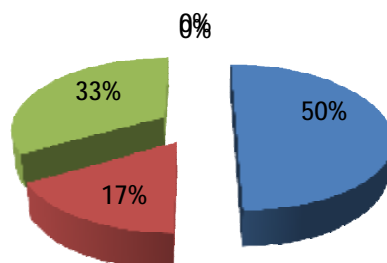
Ερώτηση 28: Αν είστε αυτοαπασχολούμενος ποιές ήταν οι βασικές πηγές οικονομικής στήριξης;

*Η ερώτηση βασίζεται στις απαντήσεις της ερώτησης 19

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Οικον.ενισχ.απόοικογ	3	50,0	50,0	50,0
Οικον.ενισχ.απότραπ	1	17,0	17,0	67,0
Συνέχ.οικογ.επιχ.	2	33,0	33,0	100,0
Κρατική ενίσχ	0	0,0	0,0	
Αποταμίευση	0	0,0	0,0	
Total	100,0	100,0	100,0	

Πηγές οικονομικής στήριξης για αυτοαπασχολούμενο

■ Ενισχ. Από οικογ.   ■ Ενισχ. Από τραπεζ.   ■ Συνεχ. Οικογ. Επιχ.
■ Κρατικ. ενίσχ.   ■ Αποταμίευση

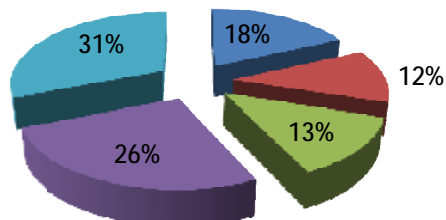

Ερώτηση 29: Προοπτικές βιωσιμότητας επιχείρησης/ επαγγέλματος: η επιχείρηση στην οποία εργάζεσθε ή το επάγγελμα το οποίο κάνετε, θα «συνεχίσει να υπάρχει»;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Για επόμεν. 6 μήνες	18	18,0	18,0	18,0
Για επόμεν. 12 μήνες	12	12,0	12,0	30,0
Για επόμεν. 2 χρόνια	13	13,0	13,0	43,0
Για επόμεν. 3 χρόνια	26	26,0	26,0	69,0
Δεν υπάρχει θέμα	31	31,0	31,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Προοπτικές βιωσιμότητας επιχείρησης στην οποία εργάζεστε

■ Έως 6 μήνες   ■ Έως 12 μήνες   ■ Έως 2 χρόνια
■ Έως 3 χρόνια   ■ Δεν υπάρχει θέμα

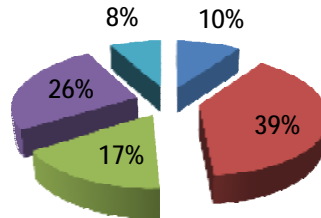

Ερώτηση 30: Προοπτικές απασχόλησης εντός της οικονομικής κρίσης -με ποιόν τρόπο θα αντιμετωπίσετε την οικονομική κρίση;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>Δική μου επιχ.</i>	10	10,0	10,0	10,0
<i>Σε άλλη χώρα</i>	39	39,0	39,0	49,0
<i>Επάγγελμα γονιών</i>	17	17,0	17,0	66,0
<i>Μεταπτυχ. Εξειδικ.</i>	26	26,0	26,0	92,0
<i>Νέες σπουδές</i>	8	8,0	8,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Προοπτικές απασχόλησης εντός οικονομικής κρίσης

- Δική μου επιχ.
- Εργασία σε άλλη χώρα
- Επάγγελμα γονέων
- Μεταπτυχιακό Εξειδίκευσης
- Νέες σπουδές

Ερώτηση 31: Αν έχετε αποφασίσει να αναζητήσετε εργασία σε μια ξένη χώρα, ποιά είναι αυτή ή / και σε ποιά περιοχή είναι αυτή χωροθετημένη:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Δυτ. Ευρώπη	1	1,0	1,0	1,0
Σκανδ. Χώρες	9	9,0	9,0	10,0
ΗΠΑ	19	19,0	19,0	29,0
Καναδάς	26	26,0	26,0	55,0
Λατ. Αμερική	6	6,0	6,0	61,0
Ανατ. Ευρώπη	2	2,0	2,0	63,0
Ασία	2	2,0	2,0	65,0
Αυστραλία	1	1,0	1,0	66,0
Κύπρος	31	31,0	31,0	97,0

Χώρες Μ. Ανατολής	3	3,0	3,0	100,0
Total	100,0	100,0	100,0	

Ερωτήσεις Ανοικτού Τύπου

Η τρίτη και τελευταία κατηγορία συλλέγει πληροφορίες μέσω τεσσάρων ανοικτών ερωτήσεων, για τη γνώμη των ερωτώμενων για την γενικότερη εικόνα απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας, όπως επίσης και να αναφέρουν τις ανάγκες ή τις απαιτήσεις, σε πρακτικό ή θεωρητικό επίπεδο, που ενδεχομένως έχουν προκύψει ή να προτείνουν άλλους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να προωθηθούν οι δράσεις απορρόφησης και επαγγελματικής ένταξης αυτών.

Έτσι, αναλυτικότερα, στην *ερώτηση 32*, η οποία αφορούσε τη γνώμη τους για την γενικότερη απορρόφηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας, οι απαντήσεις ως επί το πλείστον κατέληξαν με ποσοστό 78% ότι με βάση το αντικείμενο σπουδών τους δεν έχουν καταφέρει να απορροφηθούν αντίστοιχα στην αγορά εργασίας και ότι οι συνθήκες, οι οποίες αντιμετωπίζουν καθημερινά για την εύρεση θέσης εργασίας είναι ιδιαίτερα δυσχερείς, έναντι 22% των ερωτωαπαντήσεων που αντιστοιχούν σε συμφωνία ότι έχουν καταφέρει να

απορροφηθούν στην αγορά εργασίας με βάση το αντικείμενο σπουδών τους σε σχετικά άμεσο χρόνο.

Ακολούθως, στην *ερώτηση 33*, ερωτήθηκαν εφόσον και αν γνωρίζουν άλλους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να προωθηθούν οι δράσεις απορρόφησης και επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων. Οι απαντήσεις τους συγκεντρώθηκαν και προσανατολίστηκαν επί του συνόλου ότι σαφώς και υπάρχουν τρόποι απορρόφησης και επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων, με ολική συμφωνία αυτών, και με δειγματισμό των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων καθώς και του ίδιου του Κράτους μέσω δράσεων και οργανώσεων που θα προωθούν τα παραπάνω.

Σχετικά με την *ερώτηση 34*, καλέστηκαν να απαντήσουν εάν η υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά εργασίας ικανοποιεί τις ανάγκες τόσο της ίδιας όσο και τις επιθυμίες των ιδίων των αποφοίτων. Οι απαντήσεις και εδώ ήταν προσεγγιστικά συνολικά ως προς το ότι δεν έχει καταφέρει η αγορά εργασίας να ανταπεξέλθει και να καλύψει πλήρως ούτε τις προσδοκίες της ίδιας αλλά ούτε και των ιδίων των αποφοίτων. Οι ίδιοι οι απόφοιτοι παρουσιάζονται σε πληθώρα ερευνών και μελετών να είναι ανησυχητικά απογοητευμένοι από τις παροχές της ίδιας της αγοράς εργασίας και να ακολουθούν ρυθμούς επιβράδυνσης της μετέπειτα ακαδημαϊκής τους πορείας.

Φθάνοντας στο τέλος του ερωτηματολογίου, η τελευταία ερώτηση (*ερώτηση 35*) σχετικά με σχόλια, παρατηρήσεις, προτάσεις των ερωτώμενων αναφορικά με τις παρεχόμενες κρατικές δράσεις και υπηρεσίες σχετικά με την επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων, οι απαντήσεις τους αναφέρονται στην επιδιωκόμενη κρατική προσπάθεια που πρέπει να υπάρξει για οργάνωση και ορθή διαχείριση απέναντι σε ένα τόσο μείζον ζήτημα τα τελευταία χρόνια, που αποτελεί πλέον συχνό αντικείμενο ερευνών και μελετών. Παρά τις όποιες περικοπές των τελευταίων ετών λόγω οικονομικής κρίσης, οι ερωτώμενοι φαίνεται να στηρίζονται ακόμη στην ενδεχόμενη κρατική μέριμνα για δαπάνες χρηματοδότησης για απορρόφηση αποφοίτων στην αγορά εργασίας. Η Ελλάδα υστερεί στις δαπάνες αλλά μπορεί όμως να συγκλίνει στον τομέα της εκπαίδευσης και να δώσει αυξημένη σημασία στους απασχολούμενους της.

Βαθμός Αξιοπιστίας Δεδομένων

Προτού να διεξαχθεί η ανάλυση δεδομένων, πραγματοποιήθηκε τεστ αξιοπιστίας (reliabilitytest) για τις ερωτήσεις κλειστού τύπου της ενότητας. Η μέτρηση αξιοπιστίας διεξήχθειμε βάση τον δείκτη εσωτερικής συνέπειας του Cronbach (Cronbach's α). Ο δείκτης α , είναι ένας δείκτης της εσωτερικής συνέπειας ενός τεστ (internal consistency), και υπολογίζεται από τη συσχέτιση της κάθε ερώτησης του τεστ με την συνολική κλίμακα. Είναι από τις περισσότερο δημοφιλείς τεχνικές υπολογισμού της αξιοπιστίας (Cronbach, 1951). Όταν ο συγκεκριμένος συντελεστής ξεπερνά ή πλησιάζει το 0,70 θεωρείται αξιόπιστη τιμή. Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, το τεστ αξιοπιστίας αποδεικνύει την αξιοπιστία των στοιχείων της έρευνας (71.1%) δηλαδή κατά πόσο τα στοιχεία τείνουν να καταμετρούν το ίδιο πράγμα.

Reliability Statistics

Cronbach's	N of Items
,711	100

Για την επιτυχία της έρευνας απαιτείται η κατάλληλη επιλογή δείγματος με σκοπό τα αποτελέσματα να είναι αξιόπιστα. Έτσι, θα έχουμε καλύτερη και ακριβέστερη εξαγωγή συμπερασμάτων από την εν λόγω έρευνα.

Έλεγχος Υποθέσεων

Για τον έλεγχο των υποθέσεων της ενότητας με τις ερωτήσεις κλειστού τύπου πραγματοποιήθηκε *factoranalysis* (principal component analysis, varimax rotation, loadings > 0,50, eigenvalue > 1) στις ερωτήσεις - μεταβλητές από την οποία αποκλείστηκε μια μεταβλητή.

Αποτελέσματα έρευνας με συνέντευξη

Με σκοπό την καλύτερη ανάλυση και κατανόηση των αποτελεσμάτων των ερωτοαπαντήσεων των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που συλλέχθηκαν, ακολούθησε παράλληλα και εκπόνηση συνεντεύξεων, αν και μικρών σε αριθμό, καθορίζοντας έτσι κατά πολύ τον τρόπο προσέγγισης των αποφοίτων που περιελήφθηκαν στο δείγμα, με βασικό στόχο να καταγραφούν όσο το δυνατόν διαφορετικές απόψεις, αποφεύγοντας εκείνες που προσομοιάζουν ακόμη και στις εμπειρίες κάποιων.

Οι εκπαιδευτικοί που ερωτήθηκαν δεν θέλησαν να αναφερθούν ονομαστικά, παρά μόνο ανώνυμα με τις απαντήσεις τους να συλλεχθούν μόνο και μόνο ως «λιθαράκι βοήθειας» ως προς το έργο που επιτελούμε. Αναφερόμαστε, χαρακτηριστικά σε δείγμα 10 πανεπιστημιακών εκπαιδευτικών του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων ΑΤΕΙ Πατρών, με χρόνια εμπειρίας στην εκπαίδευση.

Οι συνεντεύξεις τους επεδίωξαν συνολικά να δοθούν απαντήσεις τόσο ως προς το πρόγραμμα σπουδών του παρόντος τμήματος μελέτης όσο και για τις επαγγελματικές οδούς που προσφέρει στους αποφοίτους του.

Μέσα από τις συνεντεύξεις συνολικά παρουσιάστηκε ότι ο στόχος του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων είναι η παροχή γενικής αλλά και εξειδικευμένης γνώσης ως προς το αντικείμενο της Διοίκησης Επιχειρήσεων. Με βάση την εκπαιδευτική τους πορεία παρουσιάστηκε να συμφωνούν ότι το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος έχει δημιουργηθεί με τέτοιο ορθό τρόπο, ώστε να συμφωνεί απόλυτα με διεθνή ακαδημαϊκά πρότυπα αλλά παράλληλα και με πρακτικό επαγγελματικό προσανατολισμό. Είναι απόλυτα σύμφωνοι μεταξύ τους ότι οι απόφοιτοι του τμήματος έχουν καταφέρει να αποκτήσουν όλες εκείνες τις γνώσεις και τις δεξιότητες, ώστε να εφαρμόσουν κάθε τεχνική που έχουν διδαχθεί. Με επιπλέον κάποια μεταπτυχιακή εξειδίκευση μπορούν να αποτελέσουν στελέχη για σταδιοδρομία στο χώρο της Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Ωστόσο, αν και η αποδοχή του τμήματος, σύμφωνα με τους πανεπιστημιακούς, είναι διακριτή από τους φοιτητές, δυστυχώς τα τελευταία χρόνια, λόγω της οικονομικής κρίσης που πλήττει τον πλανήτη, η αγορά εργασίας δεν έχει καταφέρει πλήρως και επαρκώς να απορροφήσει τους αποφοίτους. Αν και υπάρχει μια γενικότερα καλή εντύπωση για τους αποφοίτους του τμήματος στην αγορά εργασίας, οι πανεπιστημιακοί ισχυρίζονται ότι απαιτείται μεγαλύτερη προσπάθεια από την κρατική διακυβέρνηση για προώθηση της απορρόφησης των αποφοίτων, που έχει παρατηρηθεί τελευταία να οδηγείται σε κορεσμό, παρόλο των ορθών προϋποθέσεων και βάσεων που προσφέρει το τμήμα της σχολής.

Τέλος, παρουσιάζεται η εικόνα του γενικότερου μελήματος του τμήματος ως προς την στοχοθεσία αυτού, με τους πανεπιστημιακούς να επιδιώκουν και να αναζητούν μεγαλύτερη διασύνδεση του προγράμματος σπουδών με τις επιχειρήσεις αλλά και την αγορά εργασίας. Μια γενικότερη συνεργασία που θα αποδώσει προοπτικές απασχόλησης για τους αποφοίτους. Επιπρόσθετα, οι πανεπιστημιακοί μας ενημέρωσαν ότι πρόσφατα επιδιώκεται η δημιουργία ενός μηχανισμού παρακολούθησης των αποφοίτων του τμήματος, με ατομική αλλά και επαγγελματική δικτύωση αυτών.

Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων παρουσιάζονται ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για την περαιτέρω ενίσχυση του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων με σκοπό να ωφελήσουν όχι μόνο τους ίδιους τους αποφοίτους αλλά και την κοινωνία την ίδια μέσα στην οποία επιβιώνουν.

Κεφάλαιο 7: Γενικά Συμπεράσματα

Με βάση την ανάλυση των δεδομένων του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε καθώς και των ειδικότερων αναλύσεων με ερωτηματολόγιο καθώς και με συνέντευξη, προέκυψαν χρήσιμα γενικά συμπεράσματα επί του ζητήματος που μελετάται. Συγκεκριμένα, οι απόψεις των ερωτηθέντων και συνεντευξιαζόμενων φαίνονται να συγκλίνουν σε πολλά σημεία, δημιουργώντας κοινά συμπεράσματα ενώ δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι δεν υπάρχουν και αυτές που παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις.

Από το σύνολο των ερωτοαπαντήσεων προκύπτει ότι οι απόφοιτοι του τμήματος δεν έχουν καταφέρει να απορροφηθούν αντίστοιχα στην αγορά εργασίας και ότι οι συνθήκες, οι οποίες αντιμετωπίζουν καθημερινά για την εύρεση θέσης εργασίας είναι ιδιαίτερα δυσχερείς. Πέραν αυτού του πρώτου συμπεράσματος, αναφέρουν επίσης ότι η ίδια η αγορά εργασίας δεν έχει καταφέρει να ανταπεξέλθει και να καλύψει πλήρως ούτε τις προσδοκίες της ίδιας αλλά ούτε και των ιδίων των αποφοίτων. Οι ίδιοι οι απόφοιτοι παρουσιάζονται στην πληθώρα των απαντήσεών τους να είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά απογοητευμένοι από τις παροχές της ίδιας της αγοράς εργασίας και να ακολουθούν ρυθμούς επιβράδυνσης της μετέπειτα ακαδημαϊκής τους πορείας.

Ένα ακόμα γενικό συμπέρασμα είναι ότι σε σχέση με τη βοήθεια που πρέπει να υπάρχει από το ίδιο το τμήμα ή τον κρατικό συνδυασμό, οι όποιες παρεχόμενες κρατικές δράσεις και υπηρεσίες υπάρχουν ή τείνουν να αναπτυχθούν σχετικά με την επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων, απαιτούν επιπλέον επιδιωκόμενη προσπάθεια ώστε να υπάρξει οργάνωση και ορθή διαχείριση απέναντι σε ένα τόσο μείζον ζήτημα που τα τελευταία χρόνια, αποτελεί πλέον συχνό αντικείμενο ερευνών και μελετών. Παρά τις όποιες περικοπές των τελευταίων ετών λόγω οικονομικής κρίσης, οι ερωτώμενοι φαίνεται να στηρίζονται ακόμη στην ενδεχόμενη κρατική μέριμνα για δαπάνες χρηματοδότησης για απορρόφηση αποφοίτων στην αγορά εργασίας, σε μια χώρα που μπορεί να υστερεί στις δαπάνες αλλά μπορεί όμως να συγκλίνει στον τομέα της εκπαίδευσης και να δώσει αυξημένη σημασία στους απασχολούμενους της.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικά ήταν και τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων εκπαιδευτικών, παρόλο του μικρού και ανώνυμου δείγματος που αποτέλεσαν, αλλά όμως ενίσχυσαν ενθαρρυντικά τα παραπάνω γενικά συμπεράσματα των ερωτηθέντων

αποφοίτων, προσεγγίζοντας την στοχοθεσία του εκάστοτε τμήματος από μια άλλη οπτική. Συγκεκριμένα, επιβεβαίωσαν την επιτακτική ανάγκη των αποφοίτων για περαιτέρω ενίσχυση σχετικά με την απορρόφησή τους μετέπειτα της κατάκτησης του πτυχίου τους καθώς, όπως αναφέρουν μεταξύ τους, οι απόφοιτοι του τμήματος έχουν καταφέρει να αποκτήσουν όλες εκείνες τις γνώσεις και τις δεξιότητες, ώστε να εφαρμόσουν κάθε τεχνική που έχουν διδαχθεί. Με επιπλέον δε μεταπτυχιακή εξειδίκευση μπορούν να αποτελέσουν ακόμα και στελέχη για σταδιοδρομία στο χώρο της Διοίκησης Επιχειρήσεων, εφόσον και εάν η αγορά εργασίας καταφέρει να επιτελέσει το σημαντικό έργο επιτάχυνσης της απορρόφησής τους.

Βιβλιογραφία

Βάμβουκας, Μ. (2007). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, Αθήνα: Γρηγόρης

Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα: Gutenberg

Verma, G. K. & Mallick, K. (2004). *Εκπαιδευτική Έρευνα.*, Αθήνα: Τυπωθήτω
Γεωργογιάννης, Π., (2006), *Διαπολιτισμική εκπαίδευση*, Πάτρα

Cohen, L., Manion, L., (1997). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας* (μτφ. Χ. Μητσοπούλου, Μ. Φιλοπούλου). Αθήνα: Έκφραση

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000). *Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων*. Έκθεση Επιτροπής Συμβουλίου Παιδείας, Λισσαβόνα

Ζαχαρογέωργας Γ. (1997). Ο ρόλος της σύγχρονης τεχνολογίας στην κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες και ιδιαίτερα τυφλών και μερικώς βλεπόντων. *Νέα Παιδεία*. 83: 143-151

Ινστιτούτο Νεολαίας. Αναρτήθηκε στο:

<http://startupgreece.gov.gr/el/company/%CE%B9%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%84%CE%BF-%CE%BD%CE%B5%CE%BF%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CE%B1%CF%82>

[Πρόσβαση στις 25/08/2017]

IOBE (2015). *Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2013-14 - Η δυναμική της νεανικής επιχειρηματικότητας*. Αναρτήθηκε στο:

<http://www.skai.gr/news/business/article/278752/etisia-ereuna-i-epiheirimatikotita-stin-ellada-2013-14-i-dunamiki-tis-neanikis-epiheirimatikotitas/>. [Πρόσβαση στις 15/09/2017].

IOBE (2006). «Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2005-2006». Συνοπτική Επισκόπηση Έκθεσης. Αθήνα

IOBE (2016-2017). Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις. Αναρτήθηκε στο:

http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=147

Καραγεώργος, Δ. (2008). *Μεθοδολογία έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, Αθήνα: Σαβάλας

Λαλούμη – ΒιδάληΕ., Μεγαλονίδου Χ. (2002). Η πρόκληση της Παγκοσμιοποίησης και η πολιτική της Αγωγής στην Ελλάδα: τάσεις, αντιθέσεις και προοπτικές. Ανακοίνωση στο 10ο Διεθνές Συνέδριο της EuropeanEarlyChildhoodAssociation, Λονδίνο

Μάρκου, Γ. (1996). *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση - Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, Αθήνα: ΓΓΛΕ

Μεχίλης Α. (2014). Πτυχιακή εργασία με τίτλο "Σποδές Διοίκησης Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και το Εξωτερικό". ΤΕΙ Πειραιά. Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. σελ. 21

Μπίρτσας Χ. (1990). Ενσωμάτωση ατόμων με ειδικές ανάγκες. *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια - Λεξικό*. 4 (1918). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Mialaret, G. (1997). *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Mishler G., E. (1996), *Συνέντευξη Έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

ΟύλριχΜπεκ. (1999). "Τείναιπαγκοσμιοποίηση" ΕκδόσειςΚαστανιώτη, Αθήνα: σελ. 128-140.

Ρεκλείτης Π.. (2002). Η καινοτομία ως «κρίσιμη» διάσταση στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων. *Διοικητική Ενημέρωση*. τ. 23

Σκάγιαννης, Π. (επιμ.) (2008). *Πάθος, Επιμονή και Διορατικότητα. Εννέα Παράθυρα Ευκαιρίας, Εννέα Επιχειρηματικές Ιστορίες*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Κεντρικής Μακεδονίας. Οδηγός Τμήματος. Αναρτήθηκε στο: http://www.teicm.gr/index.php?cat_id=24 . [Πρόσβαση στις 01/08/2017]

Ψάλτη, Α., Διαμαντίδου, Κ. & Παπαθανασίου Μ. (2004). *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών με στόχο την πολιτισμική τους ενημερότητα: Ένας χρόνος μετά*. Στο: Δ. Σακκά, Α. Ψάλτη (Επιμ.), *Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών μέσω της συστηματικής εκπαίδευσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών*, Πρακτικά ημερίδας με θέμα «Πολιτισμική ποικιλομορφία στο σχολείο: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού». Αλεξανδρούπολη

Anderson, E. and Gatignon, H. (2005). Firms and the creation of new markets. **In** C. Menard- M. Shirley (eds.) *Handbook of New Institutional Economics*. Dordrecht: Springer.

Asplund, R., Adbelkarim, OB and Skalli, A.(2008). An equity perspective on access to, enrolment in and finance of tertiary education. *Education Economics*, 16(3), pp. 261-274

Barr, N. (2004). Higher Education Funding. *Oxford Review of Economic Policy*, 20(2), pp. 264-283.

Béduwé C. et J.-F. Giret (2005). Le travail encoursd'études a-t-il une valeur professionnelle?. *Economie et Statistique*. No 378-379: 55-83

Bolton, B. and Thompson, J. (2000). *Entrepreneurs Talent, Temperament and Technique*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Bonderer, E. (1980). Integrationsbegriffe in der Behindertenpädagogik. *VHN*. 49 Jg. Heft 2. 179-180

Borg, W., Gall, M. (1983). *Educational Research: An Introduction*, 4th edition. New York and London: Longman

Braun, G. (2005). *The University as an engine of entrepreneurship*. Working Paper.

Brennan, J., Naidoo, R. and Patel, K.(2009). Quality, Equity and the Social Dimension: The Shift from the National to the European level. In: Kehm, B.M., Huisman, J. and Stensaker, B. eds, *The European Higher Education Area: Perspectives on a Moving Target*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers, pp.141- 162.

Brennan J., M. Kogan and U. Teichler (1995). *Higher Education and Work: a Conceptual Framework*In: J. Brennan, M. Kogan and U. Teichler (eds.). *Higher Education and Work*. London and Bristol. Pennsylvania: Jessica Kingsley Publishers

Bronfenbrenner U. (1989). *Ecological systems theory*. In *Annals of Child Development*, Greenwich, CT: JAI Press : Vol.6, ed. R. Vasta, p.187-251.

Casson, M. (1982). *The Entrepreneur*. Totowa N.J.: Barnes & Noble.

Clancy, P. (2010). Measuring Access and Equity from a Comparative Perspective. In: H. Eggins ed., *Access and Equity. Comparative Perspectives*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers

Cohen, L., Manion, L. (1989). *Research Methods in Education*, 3rd edition. London :Routledge

Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. (2000). *Introduction: the discipline and practice of qualitative research*, In: N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (Eds), *Handbook of Qualitative Research*, Sage: London

Díaz, C. (2007). *Ethnic Diversity: perception, attitudes and initial teacher education. An exploratory study with Spanish university teacher students*. In: A. Ross (Ed) *Citizenship Education in Society, Proceedings of the 9th Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network*, London: CiCe

- Dollinger, M. (2003). *Entrepreneurship. Strategies and Resources*. N.J. Prentice Hall.
- EACEA/Eurydice (2010). *Focus on Higher Education in Europe 2010: The Impact of the Bologna Process*. Brussels: EACEA P9 Eurydice
- European Commission (2008). Enterprise and Industry, Project “Entrepreneurship in Higher Education, especially within non-business studies”. *Final Report of the Expert Group*.
- Frede E. (1995). “*The role of program quality in producing early childhood program benefits*”. *Journal The future of Children*: 5(3), p. 115-132.
- Greene, J. C., Caracelli, V. J. (eds.). (1997). *Advances in mixed - method evaluation: The challenges and benefits of integrating diverse paradigms*, New Directions for Program Evaluation, No. 74, San Francisco, Jossey – Bass
- Habermas, J. (1971). «*Vorbereitende Bemerkungen zu einer Theorie der kommunikativen Kompetenz*», στο Habermas J., N. Luhman (επιμ.), *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie -Was leistet die System forschung?*, Frankfurt/M., Suhrkamp
- Haeberlin, U., Jenny-Fuchs, E., Moser Opotz, E. (1992). *Zusammenarbeit*. Bern und Stuttgart: Paul Haupt Verlag, 17.
- Hilton, A. & Skrutkowski, M. (2002). *Translating instruments into other languages: development and testing processes*. *Cancer Nursing*
- Howes C. (1988). “*Relations between early child care and schooling*”. *Developmental Psychology* : 24(1), p. 53-57.
- Jick, T.D. (1983). *Mixing qualitative and quantitative methods: Triangulation in action*. In : J. Van Maanen (Ed.), *Qualitative Methodology*, Beverly Hills, CA: Sage Publications

Koschatzky, K. (2001). The role of higher education institutions for entrepreneurship stimulation in regional innovation systems. Evidence from the network-oriented 'EXIST: Promotion of university based start-ups' programme in Germany. *Fraunhofer Institute Systems and Innovation Research Working Paper No R3/2001*.

Koucký, J., Bartušek, A. and Kovařovic, J.(2010). Who gets a degree? Access to tertiary education in Europe 1950-2009. Prague: Charles University in Prague, Faculty of Education, Education Policy Centre

Kvale, S. (1996). *The social construction of validity. In Interviews*, Thousand Oaks, CA: Sage

Lopez A. (2005). Les modes de stabilisation en emploi début de vie active. *Economie et Statistique*. No. 378-379: 105-128

North, D. (1990). *Institutions, Institutional change and Economic Performance*. Cambridge: University Press.

OECD (1998). Getting started, settling in: the transition from education to the labour market. *Employment Outlook*. Paris.

Powney, J. & Watts, M. (1984). *Reporting interview: A code of good practice*. In: Research Intelligence, BERA Newsletter

Schumpeter, J. (1934). *The theory of economic development*. New York: Oxford University Press.

Schmidt, S. & Bullinger, M. (2003). *Current Issues in Cross - Cultural Quality of Life Instrument Development*, Arch Phys Med Rehabil

Stevenson, L. (2005). *Entrepreneurship education: the practice in OECD countries. OECD Conference on Fostering Entrepreneurship: The role of Higher Education*. Trento. Italy.

Tessler, L.R, et al. (2010). Affirmative action and academic achievement in Brazil: a comparison of two models [pdf]

Available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/49/57/46130202.pdf>

Vincens J. (2001). A propos de l'article de Henri Eckert: l'approche macro sociale de l'insertion professionnelle. *Formation Emploi*. 73: 121-127

Vincens J. (1997). L'insertion professionnelle des jeunes. A la recherche d'une définition conventionnelle. *Formation Emploi*. 60: 21-26

Παράρτημα

Το παρόν ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο εκπόνησης πτυχιακής εργασίας του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών Διοίκησης και Οικονομίας του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων. Ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας είναι "Απορρόφηση αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας".

Στόχος είναι η καταγραφή πληροφοριών που αφορούν την υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά εργασίας και ειδικότερα της απορρόφησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε αυτήν, που αποτελεί αντικείμενο μελέτης. Το ερωτηματολόγιο ως επί το πλείστον αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου και ένα μικρό μέρος ανοιχτού τύπου. Η συμπλήρωσή του δε ξεπερνά κατά μέσο όρο τα δέκα λεπτά.

Όλες οι ερωτήσεις είναι υποχρεωτικές. Η προσεκτική συμπλήρωση των ερωτήσεων θα πλουτίσει τις γνώσεις μας γύρω από την αγορά εργασίας και θα βοηθήσει στην ανάπτυξη και τη καλύτερη λειτουργία αυτής επίσης. Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά στο ερευνητικό κομμάτι της πτυχιακής εργασίας και δε θα διατεθούν τα στοιχεία προς εκμετάλλευση σε καμία κερδοσκοπική ή άλλου είδους επιχείρηση.

Σας ευχαριστούμε για τον πολύτιμο χρόνο που μας διαθέσατε,

Με εκτίμηση,

Τσίρος Παναγιώτης με Α.Μ.: 10108 και Σταυρουλόπουλος
Κωνσταντίνος με Α.Μ.: 9953 (εκπονητές πτυχιακής εργασίας)

Γενικές Πληροφορίες:

"Συμπληρώστε με ένα Χ την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει"

✓ Ερώτηση 1: Ποιό το φύλο σας;

- Άνδρας
- Γυναίκα

✓ Ερώτηση 2: Ποιά η ηλικία σας;

- έως 18
- 18-29
- 30-45

✓ Ερώτηση 3: Ποιό το τμήμα σπουδών σας;

.....
.....

✓ Ερώτηση 4: Έχετε τέκνα;

- Ναι
- Όχι

✓ Ερώτηση 5: Εάν ναι, πόσα τέκνα έχετε;

- 1
- 2
- 3
- 4 και άνω

✓ Ερώτηση 6: Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας και του πατέρα σας;

Πατέρας	Επίπεδο εκπαίδευσης	Μητέρα
☐	Μεταπτυχιακός τίτλος ή Διδακτορικό	☐
☐	Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	☐
☐	Πτυχίο Ανώτερης Τεχνολογικής Επαγ. Εκπαίδευσης	☐
☐	Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	☐
☐	Απολυτήριο Δημοτικού	☐
☐	Μερικές τάξεις Δημοτικού	☐
☐	Δεν πήγε καθόλου σχολείο	☐

✓ Ερώτηση 7: Που θα τοποθετούσατε το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των γονέων σας σε μια κλίμακα από 1 (χαμηλότερο εισόδημα) ως 5 (υψηλότερο εισόδημα):

- Μέχρι 10.000 ευρώ
- 10.001 έως 20.000 ευρώ
- 20.001 έως 30.000 ευρώ
- 30.001 ευρώ έως 40.000 ευρώ
- 40.001 ευρώ και άνω

A. Ερωτήσεις Κλειστού Τύπου

"Συμπληρώστε με ένα Χ την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει ή αριθμήστε κλιμακωτά ανάλογα με το τι σας ζητείτε. Εφόσον υπάρχουν παραπάνω από μία πιθανές απαντήσεις, μπορείτε να συμπληρώσετε και τις υπόλοιπες."

(Οι Ερωτήσεις Αυτού Του Μέρους Είναι Ειδικού Περιεχομένου Στο Τομέα Σπουδών)

✓ Ερώτηση 8: Έτος εισαγωγής:

.....

✓ Ερώτηση 9: Έτος αποφοίτησης:

.....

✓ Ερώτηση 10: Ποιός ήταν ο βαθμός πτυχίου;

.....

✓ Ερώτηση 11: Είστε γενικά ευχαριστημένος-η από τις σπουδές σας (πρόγραμμα σπουδών, διδάσκοντες, λειτουργικές υποδομές, διοικητική στήριξη);

Πολύ ευχαριστημένος-η	☐
Ευχαριστημένος-η	☐
Ούτε ευχαριστημένος ούτε δυσαρεστημένος	☐
Δυσανεστημένος-η	☐
Πολύ δυσαρεστημένος	☐

✓ Ερώτηση 12: Είχατε εμπειρία εργασίας κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών (εκτός πρακτικής άσκησης);

- Ναι

- Όχι

✓ Ερώτηση 13: Έχετε ολοκληρώσει ή πραγματοποιείτε σήμερα μεταπτυχιακές σπουδές;

- Ναι

- Όχι

✓ Ερώτηση 14: Ποιές από τις παρακάτω δεξιότητες θεωρείτε ως τις πιο σημαντικές για την εξεύρεση εργασίας και την επαγγελματική σας σταδιοδρομία:

- Ηγετικές ικανότητες και ανάληψη πρωτοβουλιών
- Επικοινωνιακές δυνατότητες
- Αναλυτική σκέψη και συνθετική ικανότητα
- Διοικητικές, οργανωτικές και διαπραγματευτικές ικανότητες
- Διάθεση και ικανότητα συνεργασίας με μία ομάδα ανθρώπων
- Φαντασία, δημιουργικότητα, νέες ιδέες για καινοτομία
- Πρακτικό πνεύμα, μεθοδικότητα στην εργασία
- Άλλο (αναφέρετε).....

(Οι Ερωτήσεις Αυτού Του Μέρους Είναι Ειδικού Περιεχομένου Στο Τομέα Εργασιακής Απασχόλησης)

✓ Ερώτηση 15: Ποιά είναι η κατάστασή σας σήμερα;

- Απασχολούμενος
- Άνεργος
- Μη ενεργός

✓ Ερώτηση 16: Ποιά ήταν η μορφή της εργασίας σας;

- Μισθωτός στον ιδιωτικό τομέα
- Μισθωτός στο δημόσιο τομέα (στενό ή ευρύτερο)
- Συμβασιούχος έργου απασχολούμενος κυρίως σε έναν εργοδότη (ιδιωτ. τομέας)
- Συμβασιούχος έργου απασχολούμενος κυρίως σε έναν εργοδότη (δημοσ. τομέας)
- Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό (εργοδότης)
- Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό
- Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση

✓ Ερώτηση 17: Σε πόσο χρόνο μετά την αποφοίτηση βρήκατε την πρώτη σημαντική σας απασχόληση;

- Μέχρι ένα μήνα μετά
- Από 1 μήνα έως 6 μήνες μετά
- Από 6 μήνες έως 12 μήνες μετά
- Από 12 έως 24 μήνες μετά

- Πάνω από 24 μήνες μετά
- Κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών

✓ Ερώτηση 18: Τρόπος αναζήτησης της εργασίας (μέχρι τρεις απαντήσεις):

- Οικογενειακές γνωριμίες/φίλοι
- Συστάσεις καθηγητών
- Σύσταση από εργοδότη
- Διαγωνισμός
- Αγγελίες από τον τύπο
- ΟΑΕΔ
- Γραφείο Διασύνδεσης
- Επετηρίδα
- Άλλος τρόπος.....

✓ Ερώτηση 19: Ποια είναι η σημερινή μορφή εργασίας σας;

- Μισθωτός στον ιδιωτικό τομέα
- Μισθωτός στο δημόσιο τομέα (στενό ή ευρύτερο)
- Συμβασιούχος έργου απασχολούμενος κυρίως σε έναν εργοδότη (ιδιωτ. τομέας)
- Συμβασιούχος έργου απασχολούμενος κυρίως σε έναν εργοδότη (δημοσ. τομέας)
- Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό (εργοδότης)
- Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό
- Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση

✓ Ερώτηση 20: Είστε ευχαριστημένος /η από την σημερινή σας απασχόληση;

- Πολύ ευχαριστημένος-η
- Ευχαριστημένος-η
- Ούτε ευχαριστημένος ούτε δυσαρεστημένος
- Δυσαρεστημένος-η
- Πολύ δυσαρεστημένος

✓ Ερώτηση 21: Πόσο διάστημα μεσολάβησε μεταξύ της σημερινής και της προηγούμενης απασχόλησης ή μεταξύ της σημερινής απασχόλησης και της αποφοίτησης, εάν η σημερινή απασχόληση είναι η πρώτη απασχόληση;

- Μέχρι ένα μήνα μετά
- Από 1 μήνα έως 6 μήνες μετά
- Από 6 μήνες έως 12 μήνες μετά
- Από 12 έως 24 μήνες μετά
- Πάνω από 24 μήνες μετά
- Κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών

✓ Ερώτηση 22: Αντιμετωπίσατε δυσκολίες στην εύρεση εργασίας λόγω του φύλου σας;

- Ναι
- Όχι

✓ Ερώτηση 23: Πόσες φορές μέχρι τώρα έχετε μείνει άνεργος/η;

(Αριθμός).....

✓ Ερώτηση 24: Έχετε μέχρι τώρα συμμετάσχει /απασχοληθεί σε πρόγραμμα κατάρτισης ή σε επιδοτούμενη θέση εργασίας;

- Ναι
- Όχι

✓ Ερώτηση 25: Αν ναι στην ερώτηση 24, τότε:

- Σε πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης;
- Σε πρόγραμμα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (STAGE) του ΟΑΕΔ;
- Σε επιδοτούμενη από τον ΟΑΕΔ θέση εργασίας;

✓ Ερώτηση 26: Ποιές οι συνολικές καθαρές μηνιαίες αποδοχές σας;

- Έως 500 ευρώ
- 501 έως 700 ευρώ
- 701 έως 900 ευρώ
- 901 έως 1100 ευρώ
- 1101 έως 1300 ευρώ
- 1301 ευρώ και πάνω

✓ Ερώτηση 27: Βαθμός αντιστοιχίας των σπουδών με την σημερινή απασχόληση (Το αντικείμενο εργασίας μου αντιστοιχεί στην ακαδημαϊκή εκπαίδευση που έλαβα):

- Καθόλου

- Λίγο
- Αρκετά
- Απόλυτα

✓ Ερώτηση 28: Αν είστε αυτοαπασχολούμενος ποιές ήταν οι βασικές πηγές οικονομικής στήριξης;

- α. Οικονομική ενίσχυση από οικογένεια ή φίλους
- β. Οικονομική ενίσχυση από τράπεζα
- γ. Συνέχιση οικογεν. επιχείρησης
- δ. Κρατική ενίσχυση ή ευρωπαϊκό πρόγραμμα
- ε. Δικές μου αποταμιεύσεις

✓ Ερώτηση 29: Προοπτικές βιωσιμότητας επιχείρησης/ επαγγέλματος: η επιχείρηση στην οποία εργάζεσθε ή το επάγγελμα το οποίο κάνετε, θα «συνεχίσει να υπάρχει»;

- για τους επόμενους 6 μήνες
- για τους επόμενους 12 μήνες
- για τα επόμενα 2 χρόνια
- για τα επόμενα 3 χρόνια
- δεν έχει πρόβλημα επιβίωσης

✓ Ερώτηση 30: Προοπτικές απασχόλησης εντός της οικονομικής κρίσης -με ποιόν τρόπο θα αντιμετωπίσετε την οικονομική κρίση;

- Κάνοντας δική σας επιχείρηση / δική σας δουλειά
- Ζητώντας εργασία σε άλλη χώρα
- Ακολουθώντας το επάγγελμα των γονιών σας/Συνεχίζοντας την επιχείρηση των γονιών σας
- Παρακολουθώντας ένα (νέο) μεταπτυχιακό πρόγραμμα εξειδίκευσης για την απόκτηση νέων προσόντων
- Σπουδάζοντας κάτι καινούργιο για το οποίο θεωρείτε ότι υπάρχουν προοπτικές απασχόλησης / αυτοαπασχόλησης
- Άλλος τρόπος (παρακαλώ αναφέρετε).....

✓ Ερώτηση 31: Αν έχετε αποφασίσει να αναζητήσετε εργασία σε μια ξένη χώρα, ποιά είναι αυτή ή / και σε ποιά περιοχή είναι αυτή χωροθετημένη;

- Δυτική Ευρώπη
- Σκανδιναβικές χώρες

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	☐
Καναδάς	☐
Λατινική Αμερική	☐
Ανατολική Ευρώπη	☐
Ασία	☐
Αυστραλία	☐
Κύπρος	☐
Χώρες της Μέσης Ανατολής	☐
Άλλού	☐

B. Ερωτήσεις Ανοικτού Τύπου

(Οι ερωτήσεις αυτού του μέρους αποτελούν ερωτήσεις ανοικτού τύπου που σημαίνει ότι οι ερωτηθέντες έχουν ελεύθερη έκταση ανάπτυξης των απαντήσεών τους.

- ▼ **Ερώτηση 32:** Με βάση όσων ερωτοαπαντήσεων ειπώθηκαν έως τώρα και όσων γνωρίζετε προσωπικά, μπορείτε σε λίγες γραμμές να μας πείτε τη γνώμη σας για την γενικότερη απορρόφηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ▼ **Ερώτηση 33:** Γνωρίζετε άλλους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να προωθηθούν οι δράσεις απορρόφησης και επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων; Και αν ναι, ποιούς;

.....

.....

.....

.....
.....
.....

✓ Ερώτηση 34: Θεωρείτε ότι η υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά εργασίας ικανοποιεί τις ανάγκες τόσο της ίδιας όσο και τις επιθυμίες των ιδίων των αποφοίτων;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

✓ Ερώτηση 35: Θα θέλατε να κάνετε κάποια σχόλια, παρατηρήσεις, προτάσεις αναφορικά με τις παρεχόμενες κρατικές δράσεις και υπηρεσίες σχετικά με την επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

**Σας Ευχαριστούμε
Με Εκτίμηση**

ΣΥΝΕΝΤ ΕΥΞΗ

Ερώτηση 1: Ποιός ο στόχος του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων;

Ερώτηση 2: Με βάση την εκπαιδευτική σας πορεία το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος έχει δημιουργηθεί με τέτοιο ορθό τρόπο, ώστε να συμφωνεί απόλυτα με διεθνή ακαδημαϊκά πρότυπα αλλά και παράλληλα με τον πρακτικό επαγγελματικό προσανατολισμό;

Ερώτηση 3: Θεωρείτε ότι οι απόφοιτοι του τμήματος έχουν καταφέρει να αποκτήσουν όλες εκείνες τις γνώσεις και τις δεξιότητες, ώστε να εφαρμόσουν κάθε τεχνική που έχουν διδαχθεί;

Ερώτηση 4: Έχει καταφέρει η αγορά εργασίας πλήρως και επαρκώς να απορροφήσει τους αποφοίτους του τμήματος;

Ερώτηση 5: Μπορείτε να μας παρουσιάσετε, κλείνοντας, την εικόνα του γενικότερου μελήματος του τμήματος ως προς την στοχοθεσία αυτού; Επιπρόσθετα, επιδιώκεται κάτι νέο και καινοτόμο;